

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Ἐπιμέλεια
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ—ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ**

ΛΟΓΟΙ

ΤΟΜΟΣ 1

ΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ Α'—Ε'

Εἰσαγωγή—Μετάφρασις—Σχόλια
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Κείμενον: B. Montfaucon

Γραμματεὺς Συντάξεως
Γερεβὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ, θεολόγος

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΤΑ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

Η προβολή της Βυζαντινής Γραμματείας αποτελεί ένα εκ των βασικών στόχων της «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ». Και τούτο διότι η βυζαντινή περίοδος, ενώ περιλαμβάνει έργα με άσπαστραπτουσας αξίες, εν πολλοίς υπερακοντίζουσιν και αυτό το αρχαίον πνευματικόν κάλλος, παραμένει σχεδόν άγνωστος εις τόν σημερινόν Έλληνα, τόν άπελευθερωθέντα πρό 150 έτών...

Τήν πεμπτούσαν όριας τής πνευματικής άνδοφορίας τής βυζαντινής περιόδου άποτελοῦν τά πατερικά κείμενα, τά όποία είναι περιβεβλημένα με ακόνιον κύρος και έχουν διαρκή επικαιρότητα. Τό φιλοσοφικόν και τό άνυπερόβλητον γλωσσικόν κάλλος των δέν είναι ή μοναδική γοητεία τήν όποίαν προσφέρουν εις τόν άναγνώστην. Είναι, πρό παντός, οι παραθέσεις, οι στοχασμοί και οι ιδέαι τών Πατέρων, οι όποίαι, άποτελοῦσαι τήν έκφρασιν τής Όρθοδόξου Πνευματικότητος και άναδύομεναι, πληθυσιαώς, εκ των σελίδων των έργων των, οδηγούσιν τόν άνθρώπον εις τόν κώρον τής θείας έλλάμψεως, τού δικαίου και τής άρετής και τόν άπομακρύνουν άπό τας έγκοσμίους άγωνίας.

Με θέας και συγκίνησιν ή «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ», στηρίζομένη και εις τήν μέχρι τοῦδε δεδοκιμασμένην πείραν τής προχωρεί εις τήν έκδοσιν των «ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» και με τήν βοήθειαν τού Θεού έλπίζει συντόμως νά πανηγυρίσῃ τήν ολοκλήρωσιν αύτης τής προσπάθειας.

Με τας σκέψεις αύτας άπευθίνει τας εύχαριστίας τής εις όλους δόσους τής παρέσχον τή βοήθειάν των προς τόν σκοπόν τής πραγματοποιήσεως αύτης τής έκδόσεως.

Ιδιαίτέρως δε εύχαριστεί τούς Καθηγητάς τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ.κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΝ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ και ΣΤΕΡΓΙΟΝ Ν. ΣΑΚΚΟΝ, οι όποιοι προθύμως ανέλαβον τήν επιστημονικήν έπιτείσιον τής έκδόσεως και τόν καρτισμόν τού έπιτελείου των μεταφραστών. Επίσης εύχαριστεί τούς διδάκτορας, βοηθούς τού Καθηγητού Κ. Π. Χρήστου, κ.κ. Θεόδωρον Ν. Ζήσην και Βασίλειον Σ. Ψευτογκάν, οι όποιοι ανέλαβον τήν έπιμέλειαν τής έκδόσεως.

Τέλος εύχαριστεί τόν Γραμματέα τής Συντάξεως, Αιδεσιμολογώτατον Ίερέα ΙΩΑΝΝΗΝ Κ. ΔΙΩΤΗΝ, θεολόγον και έφημέριον τού εν Αθήναις Ίεροῦ Ναοῦ Αγίου Παντελεήμονος Ακαρνών, τού όποίου ή άκάματος δραστηριότης, ό ένθουσιασμός και οι πρωτοβουλίαι του ώθησαν εις τήν λήψιν τής μεγάλης αποφάσεως διά νά έκδοθῶν τά «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Α'

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ἡ χριστιανικὴ γραμματεία ἔχει τὸ τοῦ ἰδιαιτέρου γνώρισμα ἵνα ἐν ὁποιοδήποτε ἄλλῃ γραμματείᾳ εἰς τὸν κόσμον· διὰ τὸν ἄξονα γύρω ἀπὸ τὸν ὅποιον στρέφεται συνεχῶς ἔχει τὸ μόνον θεόπνευστον βιβλίον, τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Βεβαίως τὰ κείμενα τῆς γραμματείας αὐτῆς, στεροῦνται τοῦ κυρίου γνωρίσματος τῆς Γραφῆς· δὲν εἶναι θεόπνευστα, οὐτε ἀλάθητα. Εἶναι ὅμως προσανατολισμένα πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς Γραφῆς, φωτίζονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸ περιεχόμενόν τῆς.

Ὅταν λέγωμεν χριστιανικὴν γραμματείαν, ἐννοοῦμεν κατ' ἀρχὴν κάθε γραπτὸν μνημεῖον, ποῦ ἔχει σχέσηιν μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὰ ἐκδηλώματά τῆς, κάθε σύγγραμμα, ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὴν γραφίδα συγγραφέως, προσανατολισμένου εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀσχετῶς ποῖαν στίαν κρατεῖ ἀπέναντι τῆς καὶ ποῖαν ἐρημωίαν τῆς δίδει.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη ὑπῆρξεν ἡ ἀρετηρία μᾶς τεραστίας εἰς ἔκτασιν καὶ ἐκλεκτῆς εἰς ποιότητα γραμματείας, ἡ ὅποια ἐπεδίωκε ποικίλους σκοπούς· τὴν κατήχησιν νέων μελῶν, τὴν διαποικισμὸν τῶν παλαιῶν, τὴν διευθέτησιν πρακτικῶν ζητημάτων, τὴν διαξαγωγὴν τῆς λατρείας, τὴν ἀνασκασίην τῆς πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ἐπίλυσιν καὶ ἐκθεσιν θεολογικῶν ζητημάτων.

Αὐτὴ ἡ γραμματεία ἦτο κατ' ἀρχάς ἀπεχθός. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, διὰ ἤρχισεν ἀπὸ ὑποτυπώδεις μορφάς, ποῦ ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τοῦ εὐαγγελικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἐπίσης ἀπὸ τὴν γενικὴν τάσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ν' ἀνοήθη τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀπεχθὴν καὶ φυσικὴν τῶν κατὰστασιν καὶ ἔχει φημισμημένα. Τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀρρωσιμένους εἰς αὐτὸν δὲν ἐνδιαφέρουν αἱ λέξεις, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα. Αὐτὴ εἶναι ἡ γραμμὴ, ποῦ ἀκολουθοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τὸν Παῦλον ἕως σήμερον.

Οἱ Χριστιανικοὶ συγγραφεῖς τῆς πατερικῆς ἐποχῆς ἐξήρουν ἢ

εκφράσουν την ουσίαν των πραγμάτων, τὸ πνεῦμα, ὅσοι τῶν ἀρχῶν ποὺ περιέχονται, ἄλλοτε σαφέως καὶ ἄλλοτε εἰς ἄβρας γραμμάς, εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, χωρὶς πάντως νὰ περιφρονοῦν τὴν δοῦθειαν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ὅπου χρειάζετο, καὶ τῶν κυρίων στοιχείων τῆς τέχνης τοῦ λόγου, καθὼς παρήγγοντο οἱ αἰῶνες. Ἔτσι χωρὶς νὰ χάσῃ τὸν χαρακτήρα τῆς ἡ γραμματεία αὐτὴ ἀπέκτησεν ἐπίσης λογοτεχνικὴν ὄντοσιν ὄσῃν καὶ ὁμοιωθῆσθε ἄλλη.

Ἐνα ἄλλο γνώρισμά της εἶναι τὸ ὅτι εἶναι ὑπερέθνικὴ καὶ ὑπεργλωσσά. Καλλιπτεῖ ὅλα τὰ ἔθνη, ἕλας τὰς γλώσσας, δλοὺς τοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως σήμερα. Αὐταὶ αἱ διακρίσεις, καθὼς καὶ μερικαὶ ἑλλοι, ποὺ εἶναι πολὺ χρήσιμοι διὰ τοὺς εἰδικῶς ἐκπαιδευμένους ἀναγνώστας, ἀλλ' ἴσως κούραστικαὶ διὰ τοὺς ἄλλους, δὲν θὰ μᾶς ἀπαχαλῶσουν ἔδῳ.

Φυσικὰ ἐπιδιωξίς μας εἶναι νὰ παρουσιάσωμεν τὸν ἑλληνικὸν της κλάδον ποὺ εἶναι καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ἅποιν μαρφῆς καὶ οὐσίας καὶ ἐπιρροῆς. Θὰ παρουσιάσωμεν δὲ αὐτὸν ὄχι μόνον διὰ τὴν σπουδαιότητά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς λόγους ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ρίζαν τῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως καὶ εἶναι μέρος τῆς ἑθνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μας. Ὁμιλοῦμεν μὲ ὑπερφημίαν διὰ τὰ κλασσικὰ γράμματα, ἀλλὰ συνηθίσκαμεν ἀπὸ αὐτὰ νὰ κάμωμεν ἕνα γιγαντιαῖον ἔλμα διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν νεοἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ἡλίκα παντακόσια χρόνῳ πνευματικῆς παραγωγῆς ἀφήνεται ἔτσι εἰς τὸ πέρας. Ἡ ἔδωσις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν αὐτὸν κλάδον θὰ παραδοθῶν εἰς τὸ κοινὸν μόνον τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔργα. Ἐδῶ χρειάζονται μερικαὶ λέξεις διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ποὺ ἠκολούθησαν μὲ τὴν λογογραφίαν φέρουν καὶ αὐτοὶ γενικῶς τὸ ὄνομα «συγγραφεῖς», ἀλλὰ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν καὶ ἄλλα ὄνόματα, χαρακτηριστικὰ τῆς περιόπτου θέσεως των καὶ μεγάλης αὐθεντίας των λέγονται πατέρες ἢ εἰκοσιμηνικὸν διδασκαλοὶ. Πατέρας ἦσαν οἱ διδασκαλοὶ, οἱ πνευματικοὶ ὀδηγοὶ, οἱ ὅποιοι κατέχον διακεκριμένῃ θέσῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅπου ἡ νέα γέννησις θέσπερετο ἀσυγκρίτως πολιτισμότερα, τῆς φυσικῆς. Οἱ μαθηταὶ ἦσαν τέκνα «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ» διὰ τοῦ ἀδαγγελίου ἐγὼς ὁμᾶς ἐγέννησα», τοῖς δ' Ἀπόστολος Παῦλος (Α' Κορ. 4, 18). Ὁ μάρτυς Παπύλος, ἐπιτόμομος εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἀπὸ τὸν βίαιον ἀνάστηκτον τῆς Μ. Ἀσίας ἐν ἔσχῃ τέκνα, ἀπήγγονεν ὅτι ἔχει πολλὰ. Ἐπειδὴ ὁμοῦ μερικοὶ ἄριστοι, παρεμδαίνοντες, παρετήρησαν ὅτι δὲν ἔχει, ὁ ἀθήπιτος τὸν ἐπέκλησε διὰ φουδολογίαν. Καὶ τότε αὐτὸς ἀπεκρίθη «θέλω νὰ μάθῃς ὅτι δὲν

φουδομαι, ἀλλὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν; Ἐρευνῶσα καὶ θὰ εὕρῃς εἰς κάθε ἐπαρχίαν καὶ πόλιν τέκνα μου». Ἐνωσθε θεοσίως πνευματικὰ τέκνα.

Ἔτσι καὶ οἱ πνευματικοὶ γεννητόρες ἐκαλοῦντο πατέρες. Κατ' ἐξοχὴν πνευματικοὶ διδασκαλοὶ εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, ἔπειτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ τέλος οἱ μοναχοὶ. Ὅσοι λοιπὸν αὐτοὶ ἀνομᾶντο πατέρες, ὅπως καὶ σήμερα. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἡ λέξις ἔλαβε τεχνικὴν σημασίαν, εἰδικήν, διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς ἄβρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ συγγράμματα, μὲ τὸν λόγον ἢ μὲ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν των εἰς γενικὰς συνόδους διετύπωσαν ὀρθόδοξως τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἠγωνίσθησαν διὰ νὰ τὰς ἐπιβάλλουν εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὅσοι διεπράξαν εἰς τὰς οἰκουμηνικὰς συνόδους καλοῦνται «τῶν ἁγίων πατέρων ὁ χορὸς», ποὺ συνηθῆσαν ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀλλὰ θεβαίως κατ' ἐξοχὴν Πατέρες εἶναι ἐκείνοι οἱ ἄνδρες, εἰς τῶν ὁποίων τὰ γραπτὰ εὐρίσκεται ἡ μαρτυρία τῆς Ὀρθοδοξίας.

Νεώτεροι ἐρευνῆται τῆς δόσεως καθόρισαν διάφορα τυπικὰ γνώρισματα, διακρίνοντα τοὺς ἄβρας, ποὺ περιλαμβάνονται εἰς τὴν χορείαν τῶν Πατέρων καὶ εἶναι τέσσαρα τὸ ὀρθόδοξον τῆς διδασκαλίας, ἡ ἀγιότης τοῦ βίου, ἡ ἐγκρασις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀρχαιότης. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ὁμοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν δὲν ἔπρεπον μὲ βάσιν τοιαύτας ἐξωτερικὰς καὶ τυποποιημένας μαρτυρίας, ἀλλ' ἀνεγνώριζον τὴν πατερικὴν ιδιότητα διὰ ζωσῆς ἐμπειρίας καὶ κοινωνίας μὲ τὴν πείφιν τῶν προγενεστέρων ἀνδρῶν. Καὶ εἶναι φυσικὸν ὅτι, διὰ νὰ σχηματισθῇ κοινὴ συνείδησις ὡς πρὸς αὐτὴν, χρειάζεται νὰ περάσῃ ἄριστος χρόνος.

Μερικοὶ ἄνδρες διακρίθησαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς πατέρας διὰ τὴν ἐξοχωτέραν προσωπικότητα καὶ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν συμβολὴν εἰς τὴν ρύθμισιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Πρόκειται κυρίως διὰ τοὺς μεγάλους ἐκείνους θεολόγους ποὺ ὑπέβρασαν πρωταγωνιστικὰ εἰς τὴν καθ' ὀλίγησιν τῶν αἰρέσεων καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιβλαβῶν, ποὺ ἐνίστατο προήρχοντο ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς πολιτείας, κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, ἀλλ' ἄκοιρη καὶ μεταγενεστέρως. Ἐπίσημος ἀναγνώρισις δὲν ἔγινεν οὐτε αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν τῆς περιπόσεως τῶν Τριῶν Ἰεραρχῶν, διὰ τὴν μνήμην τῶν ὁποίων ὤρισθῆ κοινὸς ἑορτασμός τὴν 30 Ἰανουαρίου κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἀλλὰ πάντως καὶ εἰς αὐτὴν πολὺ ἔνδοξος εἶχε διαμορφωθῆ ἡ συνείδησις περὶ τῆς ὑπεροχωτέρας συμβολῆς εἰς τὴν ἔδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀρισμένου ἐγκρίτων ἀνδρῶν. Καὶ ἡ συνείδησις αὐτὴ ἐξεφράσθη μὲ τὴν σχεδὸν ἀποκλειστι-

κην εις αὐτοὺς ἀπόθεσιν τῶν ἐπισημίων μέγας, θεός, θεολόγος. Εἰς τὴν συνείδησιν τῆς Ὁρθοδοξίας παραμένον ὡς μεγάλοι ἀκαταμενοὶ διδάσκαλοι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος Θεολόγος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὁ Μάξιμος Ὁμολογητής, ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, ὁ Γρηγόριος Παλαμάς καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Ἄλλοι εἰς αὐτὴν σφαιρᾶν. Αὐτῶν τὰ ὄνόματα καλύπτουν τὰς σελίδας τῶν ἀσχολουμένων μετὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ αὐτῶν αἱ γνώμαι ἀποτελοῦν τὰς κατευθυντήριους γραμμὰς τῆς θεολογικῆς σκέψεως.

Εἰς τὸ γνωστὸν τροπικὸν οἱ πατέρες χαρακτηρίζονται ὡς «ἀπτότερες πολέμοιοι τοῦ νοητοῦ σφετέρηματος».

Εἰς τὴν συνεχῆ ροὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου αὐτοὶ εἶναι οἱ φύλακες τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀκριβείας. Παραμένοντες ἀληθοφώνοι καὶ ζωντανοὶ ἕως σήμερα, εἶναι ἐπίσης φύλακες τῆς ἐνότητος τῆς παραδόσεως, διότι ἐνώνουν τὸ παρὸν μετὰ τὸ παρελθόν, ἡμᾶς μετὰ τοὺς προπάτοράς μας.

Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῆ εἰς τὰς λεπτομερείας πῶσον ἀποτελεσματικὴ ὄψρξεν ἡ συμβολὴ τῆς γραμματικῆς τῶν πατέρων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεολογικῆς σκέψεως, εἰς τὴν ἐπιτυχῆ κατεξέλιξιν τῆς πορείας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν ἐν γένει πραγμασίαν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ποία δὲ εἶναι ἡ σημασία τῆς ἀπὸ μίαν ἑλληνικὴν σκοπιᾶν διατυπώμεται ἐπιγραμματικῶς μετὰ τὰς λέξεις τοῦ βιβλίου φιλολόγου Willamowitz-Mühlendorff, σύμφωνα μετὰ τὰς ὁποίας «οὕτε τὰ χριστιανικὰ γράμματα ἤμπορον νὰ κατανοηθῶν καὶ ἐκτιμηθῶν ὀρθῶς, χωρὶς τὰ κλασσικὰ ἑλληνικὰ, οὕτε τὰ κλασσικὰ χωρὶς τὰ χριστιανικὰ».

Ἡ μελέτη τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων ἤμπορεῖ ν' ἀποβλέπῃ εἰς πολλαπλὰς σκοποὺς τὴν ἰκανοποίησιν τῆς περιέργειας, τὴν ἐξολόγησιν τῶν καλλιλογικῶν καὶ ἱστορικῶν στοιχείων τοῦ περιλάλου, τὴν ἀνεύρεσιν μαρτυριῶν διὰ τὰ δόγματα καὶ τοὺς θεματοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τὴν κατανόησιν τῆς προσωπικότητος τῶν συγγραμμάτων.

Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποβλέπῃ καὶ εἰς κατὰ ὄψρξότερον. Αὐτὴ ἡ γραμματικὴ ὁμιλίαι πρὸς τοὺς βυζαντινοὺς μοναστηριακοὺς ναοὺς, μετὰ τὴν εὐγενῆ ἀρχιτεκτονικὴν των γραμμῶν, τὴν πολυπλοκὴν λειτουργικὴν διαρρύθμισιν, τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἀγογράφειαν εἰς διαδοχικὰς ζώνας. Ἡ μελέτη των, ὅπως ἡ προσευχὴ εἰς τοὺς ναοὺς, ὀδηγεῖ τὴν σκέψιν εἰς τὰ μυστήρια τῆς θεότητος, προσφέρει τοὺς κα-

νόνας διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀρετῆς καὶ δίδει τὰ πρότυπα διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων ἀνεγνώσκοντο ἀπλήρως εἰς οἶκον τοῦ αἵματος διὰ τοῦτο ἀνεγράφοντο ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὰ χειρόγραφα δὴν ἦσαν μόνον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἀλλ' εὗρισκοντο καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀρχόντων, τῶν εὐγενῶν, τῶν λογίων καὶ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κοινοῦ λαοῦ ποὺ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαδοῦναι ἅνετα. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐτοκρατορίας τὰ χειρόγραφα ἐξηφανίσθησαν κατὰ μέρος. Ὅσα ἔμεινεν νὰ διασωθῶν ἀφρον καταφύγιον εἰς διδασκαλίαν τῶν ἐδρασιαίων χωρῶν, ἐνθὲ τὰ μοναστήρια τῶν ἐλληρικῶν χωρῶν ἐκράτησαν τὰ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ εἶχον εἰς τὰς διδασκαλίαις των.

Τὰ συγγράμματα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν δια ἐκδοθῆ μετὰ τὸν πόλεμον. Αἱ ἐκδόσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν μερικαὶ καὶ περιορισμέναι· πότε ἐξεβίβοντο τὸ ἐν σύγγραμμα, πότε τὸ ἅλλο, πότε ἐξεβίβοντο τὰ ἔργα τοῦ ἑνὸς πατρὸς, πότε τοῦ ἄλλου. Ἀπὸ τῶν 18^{οῦ} αἰῶνα ἤρχισαν νὰ κυκλοφορῶν αἱ μεγάλαι ἐκδοτικαὶ συλλογαὶ ποὺ περιλαμβάνουν ἑκατοντάδας τόμων. Ἡ μεγαλύτερη ἕως σήμερα ἀπ' ἡμᾶς αὐτὰς εἶναι τοῦ ἀδελφ. J. Migne ποὺ διακρίνεται εἰς δύο σειρὰς. Ἡ μία περιλαμβάνει εἰς 161 ὄγκους τοὺς γινωστούς ἕως τὴν ἐπιτοχὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς, τὰ μέσα τοῦ παραμένοντος αἵματος, ἑλληνογλωσσους συγγραφὰς μετὰ λατινικὴν μετάφρασιν. Ἡ ἄλλη περιλαμβάνει εἰς 228 τόμους οἶκον τοῦ λατινογλωσσους. Διὰ τὴν καταρτίστη τὰς σειρὰς αὐτὰς ὁ γάλλος ἀδελφ. συνεκέντρωσε μετὰ τὴν συνεργασίαν τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς του οἶκος τὰς προπαραχούσας ἐπὶ μέρος ἐκδόσεις καὶ τὰς ἀνετύπωσεν ὁμοιομόρφως. Ὠνόμασε τὰς δύο σειρὰς Πατρολογία, ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ χρησιμοποιεῖται συμβατικῶς μόνον, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περιλαμβάνει καὶ ἄλλης προελεύσεως βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ αἰρετικὰ καὶ κοσμικὰ.

Μετὰ τὸ κολλοσσαίων ἔργον τοῦ Migne ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξεβόθησαν καὶ ἄλλα ἔργα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐνθὲ ἄλλα, ἐκτεθειμένα ἕως τότε ἑλλειπῶς ἢ ἀνεπαρκῶς, ἐξεβόθησαν τώρα πληρότερον καὶ καλλότερον. Ἔτσι σήμερα προκύπτει ἡ ἀνάγκη νέας ἐκδόσεως εἰς ἐνιαίας συλλογὰς βίων τῶν ἔργων τῆς χριστιανικῆς γραμματικῆς. Καὶ αὐτὸ γίνεται τώρα εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ μεγαλυτέραν θρασύτητα, ἀλλὰ καὶ μετὰ μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν.

Ἡμεῖς οἱ ἡμεῖσαι κληρονόμοι τοῦ πνευματικοῦ τούτου θησαυροῦ ἔχομεν ὑστερήσει πολύ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Βέβαια ἔχουν γίνει

ἀρκετά μεμονωμένα εκδόσεις, και μάλιστα εκλεκτά, ἀλλ' ὡς σύνολον ἡ ἑλληνοβλῶσσος χριστιανική γραμματεία οὕτω ἐξεδόθη, οὕτω μεταφράσθη ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ οἱ προχριστιανικοὶ Ἕλληνας συγγραφεῖς μεταφράσθησαν μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαεταίαν τρεῖς φορές.

Ἀπὸ ἀκριβοῦς τὸ καινόν, κυρίως ὡς πρὸς τὸ διύκτερον σημεῖον, ἀποσκοπεῖ νὰ πληρώσῃ ἢ παρῶσα ἐκδοτικὴ Σειρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων. Τὸ ἀπώτερον σχέδιον εἶναι νὰ ἐκδοθῇ ἕκαστον τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνοβλῶσσος χριστιανικῆς γραμματείας, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἀρχίζομεν μὲ τὰ ἔργα τῶν ἐπιφανεστέρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, και, ἂν ἡ προσπάθεια εὐδομήσῃ, θὰ ἐπεκταθῇ μὲ τὸν καιρόν.

Μὲ τὴν σειράν αὐτὴν διὰ πρώτην φοράν θὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸν τόπον μας τὰ ἔπαντα τῶν ἁγίων Πατέρων, ἐκδοτέμενα και μεταφρασεμένα εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν, διὰ νὰ γίνουσι καινὸν κτῆμα ἑλίου. Τὰ καιμένα ἀνατυπῶνται φωτογραφικῶς ἀπὸ τὰς ἀριστάς ἐκδόσεις ξένων ἢ ἰδιῶν μας πατρολόγιον. Ἐσομένως ὡς πρὸς τὰ καιμένα ἢ προσφορά εἶναι χρήσιμος μὲν ἄλλ' οὐκ ἀξιόλογος ἀπὸ ἐπιστημονικῆν ἄποψιν. Ἦν κενὰ προσφορά τῆς ἐκδόσεως συνίσταται εἰς τὴν μεταφράσιν. Διὰ τὴν ποιότητα τῶν μεταφράσεων καταβάλλεται ἰδιαίτερα φροντίς ἐκ μέρους ὁμάδος ἐκλεκτῶν πατρολόγιον, ποὺ ἀνέλαβον τὴν φιλοτέχνησίν των. Ἐλπίζομεν ὅτι μὲ τὴν ἐκδοσιν αὐτὴν θὰ δοθῇ ἰσχυρὰ εὐχαιρὰ εἰς τὴν μαλίτην τῶν πατερικῶν ἔργων και τὴν ἀνάθησιν τῶν πεπερικῶν σπουδῶν.

Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — Σ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταί: Πανεπιστημίου

Εἰς Ἀγωγή Β'

Ἰωάννης Ὁ Χρυσόστομος

Ἐάν ἐρωτήσῃ κανεὶς, ποῖος ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἄνδρων ποὺ ἐμφανισθῆσαν ἀπὸ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν ἕως σήμερον εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκουμένης εἶναι ὁ σπουδαιότερος, ὡς συγγραφεῖς και ὡς προσωπικότητες και ὡς ἡγέτης, ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλή και ἀνεκτίρητος: εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἔζη ἀκόμη ἀνομιῶσθη ἀπὸ τὸν λαὸν «Χρυσόστομος» και μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινε γνωστός εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας γύρω εἰς τὰ 350. ἔχει πατέρα μὲν τὸν στρατηγὸν Σεκοῦνδον, δαιμονετὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, μητέρα δὲ τὴν Ἀνθοῦσαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀρετὴ ἰθαμιμάετο και ἀπὸ τοῦς Ἑθνικοῦς ἀκούη. «Βαβαί, εἶπαι παρὰ Χριστιανοῦς γυναίκαίς εἶσαι, ἀνεφάνησαν εἰς ἀπὸ τοῦς εἰδωλολάτραις διδασκάλους του, θαυμάζειν τὴν ἀπέφρασιν τῆς νὰ μὴ ἀπαγορευθῇ ἐκ νέου, μετὰ τὸν πρότερον θάνατον τοῦ σκῆπτου τῆς, διὰ ν' ἀρροσασθῇ εἰς τὴν ἀνατροφήν τοῦ Ἰωάννου. Ἀληθεῖς «Πῶ πῶ, τί θαυμάσιαι γυναίκαίς ἀπάρχουσι ἀνάμεσα εἰς τοὺς χριστιανούς!»

Ὁ Σεκοῦνδος πραγματικῶς ἀπέθανεν ὀλίγον καιρόν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου, ἐνῶ ἡ Ἀνθοῦσα, 20 μόνον ἔτιον τότε, διέθεσε τὰ πάντα εἰς τὰς ὀλίγας και πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ τέκνου των: πλοῦστον, νεότῆτα, ἀγάπην. Καὶ φυσικῶς ὁ Ἰωάννης ἔλαβεν ἐπιμελημένην μόρφωσιν κοντὰ εἰς φημισμένους διδασκάλους: τὸν πῆτερα Λιδάκιον και τὸν φιλόσοφον Ἀνδραγάθιον. Ὁ Λιδάκιος μάλιστα, ποὺ διετήρει ἰδικὴν του σχολήν, ἔσαν τὸν ἠρώτησαν, ποῖον θὰ ἤθελε νὰ ἔχη διδάσχόν του εἰς τὴν διεύθυνσίν της, ἀπήντησαν ὅτι θὰ ἤθελε τὸν Ἰωάννην, ἂν δὲν τὸν εἶχον ἀρπάσει οἱ Χριστιανοί: «Ἰωάννην, εἰ μὴ τούτων Χριστιανοὶ ἐσύλησαν».

Ἦ ἐπίδρασις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν εἶναι φανερὰ εἰς τὴν λογοτεχνικὴν ὄψην και τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῶν πρώτων συγγραμμάτων τοῦ Ἰωάννου, ἀλλ' ἔφησε και γεντικώτερον τὴν σφρα-

γίδα της εις τὴν ἄνεσιν μὲ τὴν ὅποιον διεξήγε τὸ συγγραφικὸν καὶ διδασκικὸν τοῦ ἔργου ὁ ἐμπνευσμένος διδάσκαλος.

Ἐγκατέλειπεν ἄνωγος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διηγητοῦ καὶ τὰς κοσμικὰς ἀναγκαστικὰς, διὰ τὴν παρακολούθησιν μαθημάτων εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, κοντὰ εἰς τοὺς Καθηγητὰς Καρτέριον καὶ Διδώρον. Ἦτο τώρα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἱκανοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας Μελετίου, ὁ ὁποῖος εἶχε διαβλέψει ποία μεγάλη πνευματικὴ δύναμις ἐκρύπτετο μέσα εἰς τὸ ἀσθενικὸν σῶμα τοῦ νεαροῦ φοιτητοῦ καὶ ὁ ὁποῖος τὸν ἐδάπτισε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν τὸ 370, εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν περίπου, ὅπως συνέβαινε συγχὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐγνωσται δὲ ὅτι Ἰωάννης ἦτο κατηχομενὸς ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν.

Τὸν διακαῆ πόθον του ν' ἀκολουθήσῃ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐπιδοθῇ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀσκήσεως δὲν κατώρθωσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸσον ἄνωγος ὅσον ἐπαθίκαε, διότι τὸν συνεκράτησαν τὰ δάκρυα τῆς μητρὸς του, ἣ ὅποια χερκοκρηστικῶς τοῦ εἴχησε νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃ χεῖραν διὰ δευτέραν φοράν. Μετὰ τὸν θάνατόν της ἦμος συμβάντα πικρῶς τὸ 376, ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐρημίαν ἐπὶ 25 ἔτη, μέχρις ὅτου στομαχικαὶ διαταραχαὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπιτροπὴν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ ἤρχετο, διότι τὸν ἀνέμενον ἐκεῖ βαρῆα καὶ σκληρὰ καθήκοντα.

Μόλις ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐρημίαν εἰς τὴν Ἀντιχείαν, χειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Μελετίου διάκονος καὶ μετὰ πενταετίαν (386) ὑπὸ τοῦ Φλαβιανοῦ πρεσβυτέρου. Τότε δὲ ἤρχισε τὸ μέγα ἔργον του, τὸ ὅποιον τὸν κατέστησε διάσημον εἰς Ἑλλάδα, τὴν ἀσκαρτοκρατίαν, τὴν κληρικὴν καὶ φιλικήθωτικὴν ἔργον, τοῦ ὁποῖου τὰς δικαστικὰς λίγες πολὺ γκαρῆσεν, καὶ τὸ ἄλλο πὸν ἀγνοοῦμεν, αὐτὸ τὸ ὅποιον κατηύθυνετο εἰς τὴν θεραπεσίαν καὶ ἐνδυνάμωσιν τῶν ψυχῶν τοῦ ποιμνίου του, καθὼς καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος τῶν νέων, τοὺς ὁποῖους ἤθελε νὰ κερδίσῃ διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ ἔργον του εἰς ἕλας τὰς φάσεις του ἦτο τὸσον ἐπιτυχὲς καὶ ἐντυπωσιακόν, ὅστε, μολοῦντι ἦτο ἀπλοῦς πρεσβύτερος, εἶχεν ἀπακτιθεῖ φήμην ἕξ ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Συρίας καὶ μάλιστα εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἔτσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου δὲν ἀδυσκολεύθησαν εἰς τὴν ἀναθήτησιν ἱκανοῦ διαδόχου του, διότι τὸν εὔρον ἄμεσως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωάννου. Μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ κατισχύου τότε πρωθπουργοῦ Εὐδερπίου παρετίθεισαν τοὺς ἀλλοκόλλους κληρικοὺς καὶ ἀπεράτησαν τὴν ἀνίψωσιν τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν θρόνον

ἐκεῖνον. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὸν σύρονται ἀπὸ τὴν ματαιοδοξίαν καὶ οἱ ἐλλείκτορες, πὸν ἐγγύριζον τὸν χαρακτήρα του, δὲν ἦσαν βέβαιαι διὰ τὰ ἐδέχετο τὴν ἐκλογὴν, ἐνὸς ἐροδοῦντο εἰς ἴσου τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀντιοχειανοῦ λαοῦ, πὸν ἦτο τὸσον ὑπερβολικὰ ἀρρωτισμένος εἰς τὸν διδασκαλὸν καὶ παρηγορητὴν του, ὅστε δὲν θὰ ἔσπεργε νὰ τὸν χάσῃ. Διὰ τοῦτο ἀργάωσαν ἐν εἰδὸς ἀπαγωγῆς του. Ὁ διοικητὴς Ἀντιοχείας τὸν ἐκάλεσεν εἰς ἐν παρεκκλήσιον ἐκτὸς τῆς πόλεως θῆθεν πρὸς τέλειαν λειτουργίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἐπαβέβασαν ἐπισωμένους εἰς ἄσβαζιν, πὸν ἀνέμενε πρὸς τοῦτο. Ἔτσι τὸ 386 ὁ Ἰωάννης ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸν θεόφιλον Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς δὲν παρέλειψε νὰ προβάλλῃ ἀντιρροήσεις καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἄλλα ἔση ἐπρόκειτο νὰ τὸν καθάρει.

Συνέχισε θεότατος τὸ ἐρημνευτικὸν καὶ διδασκικὸν ἔργον ἀπὸ τοῦ ἀρθεῖνος, ἀλλὰ τώρα εἶχε καὶ ἄλλα βαρῆτα ἔργα νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἱεραποστολὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀναστροφὴν τῶν κοινωνικῶς ἀσθενετέρων τάξεων, τὴν ἡθικὴν ἐξύψωσιν κλήρου καὶ λαοῦ. Ἦθελε νὰ καταστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πρωτεύουσας πρότυπον δι' ἕλας τὰς ἕλλας Ἐκκλησίας.

Διωργάνωσε λοιπὸν ἱεραποστολὰς εἰς τὴν Σαυθίαν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Φοινίκην, αἱ ὅποια ἔφεραν ἐντυπωσιακὰ ἀποτάγματα. Ἀπατάλιωσε τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Γότθων. Ἐργόνησε μάλιστα οἱ πολυάριθμοι Γότθοι τοῦ Βυζαντίου ν' ἀποκτήσουν λατρείαν εἰς τὴν ἰδικὴν των γλώσσαν, τὴν γοθθικὴν, ἐνὸς ἕως τότε ἐχρησιμοποιούσαν εἰς τὴν λατρείαν τὴν ἑλληνικὴν, πὸν τοὺς ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατανόητος. Συνέχισε τὰς ἱεραποστολικὰς φροντίδας του καὶ ἀπὸ τὴν Ἑβροσίαν, βίδων τὰς σχετικὰς ὁδηγίας μ' ἐπιστολάς του.

Περίεκοψε τὰς περιττὰς δαπάνας τῆς ἐπισκοπῆς πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων, τὰ ὅποια μαζὶ μὲ μεγαλότερα ποσὰ πὸν ἐχορηγοῦντο ἀπὸ πλουσίους χριστιανούς, διέθετε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ φιλικήθωτικοῦ ἔργου, τὴν σύστασιν καὶ συντήρησιν ἱερῶν, τὴν ἀνακοσμίαν ἀσθενῶν καὶ ἐγκλιεσίων εἰς τὰς φυλακάς. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πολῶτιμον συμπαραστάειν εὔρε τὴν Ὀλυμπιάδα. Ἀλλὰ τὸ κοινωνικὸν τοῦ ἔργου δὲν περιορίζεται εἰς αὐτὰ. Μεγαλότερα ἦτο ἡ ἐνίσχυσις πὸν εἶδεν εἰς τὰς ἀδυνατάς τάξεις τῆς κοινωνίας μὲ τὴν συμπόθειαν καὶ ἀγάπην, πὸν ἐδέχοντο πρὸς αὐτὰς ἀπὸ δόνη ἦτο ἡ ὕληκὴ ἐνίσχυσις. Ἐπέκρινε τὴν ἐλάχιστον σπατάλην τοῦ πλοῦτου, διακήρυσε τὴν κοινωνικὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ἐτόνιζε τὴν ἄξίαν τῆς

προσωπικότητας από ομοσθέντες συνθήκας και αν κ'η κανείς, ο Γ-βας δε ήκολούθει βίον πτωχείας και στερήσεως.

Ήθελε δε να επιβάλει παρόμοιον τρόπον βίου και εις τους τούς υπ' αυτών κληρικούς και έδω έδειξεν βίην την άρετην και βίην την αδυναμίαν του· διότι εις περιπτώσεις οικονομικών συμφερόντων πολύ συχνά ή άρετή νικάται από την κακίαν. Μέτρα που έλαβεν εναντίον της φιλαργυρίας κληρικών και της σημιτίας προσκέλευσεν, όπως ήτο φυσικόν, βίαιαν άντιθέσιν. Έτσι εσχηματίσθη ισχυρόφ' κύκλος δυσπρεστυγμένων προσώπων.

Εις τον κύκλον αυτόν διεκρίνοντο δύο παραικούντες εις την πρωτεύουσαν επισκοπείαν, ο Θεοφίλος Γαβάλων και ο Άκάκιος Ηερείας. Εις αυτούς δε προσετέθη και ο Θεόφιλος Άλεξανδρείας που πάντοτε άνεξήκει ευκαιρίαν να μειώση την Κωνσταντινουπολιτικήν έβραν, ή οποία ήδη είχεν υποσκελίσει την έβραν της Άλεξανδρείας. Άλλ' όλοι αυτοί δεν ήδύνατο άκέρη να θέξουν τον Ιωάννην, διότι είχε με το μέρος του την άγάπην και την εδνοίαν των άρχόντων. Ο αυτοκράτωρ Άρκάδιος μάλιστα έκάλεισε τον Θεόφιλον από την Άλεξανδρείαν εις απόλογίαν, ενώπιον συνόδου, δια την επέμβασιν εις τας υποθέσεις ξένης μητροπόλεως.

Άλλ' ο Ιωάννης ήτο από τους ανθρώπους, που άνήκουν εις την τάξιν των άγωνιστών και δεν ήμπορούν να σιωπήσουν ένόπιον της άποστασίας. Ο πρώτος πολιτικός παράγων με τον όποιον ανακρούσθη ήτο ένείνος που τον είχε καλέσει εις την Κωνσταντινουπόλιν, ο πρωθυπουργός Βασίλειος. Ο Ιωάννης δεν του συνεχώρει την άχόρταστον δίψην χρημάτων που τον έδω εις την πώλησιν δημοσίων θέσεων και την δήμισιαν περιουσίαν· δεν του συνεχώρει έπίσης την σκληράν απόφασιν του να έρη το δικαίωμα άσώλου των χριστιανικών ναών, το όποιον είχαν κληρονομήσει από τους Έθνηκούς.

Δευτερός παράγων ήτο ή αυτοκράτειρα Εύδοξία που διεκρίνετο εξ ίσου με την πρωθυπουργόν δια φιλαργυρίαν και ματαιοδοξίαν. Την άρχικην εκτίμησιν των δύο τούτων προσώπων προς τον Χρυσόστομον άντικατέστησε το μίσος. Όταν δε προσετέθησαν και αυτοί εις τους έχθρους του, τα πράγματα μεταβλήθησαν ριζικώς. Και ο μόν Έυδρόκιος δεν έδράδωνε να χάση την έξουσίαν, και μάλιστα κατά τρόπον έξευκλιστικόν. Διωκόμενος κατέφυγεν εις τον καθεδρικόν ναόν, τον όποιον το άσώλου μάλιστα πρό όλίγου είχε καταργήσει, ο δε Ιωάννης τον προστάτευσεν προς καιρόν. Της Εύδοξίας όμως ή έχθρα παρέβηκεν άπύκνως.

Έτσι ο Θεόφιλος Άλεξανδρείας, ενώ ήρχετο εις την πρωτεύ-

ουσαν δια ν' απολογηθή, εφθέγγε ένόπιον νέου κλίματος και μεταβλήθη εις κατηγορον. Εις την σύνοδον που συνεκροτήθη Έπι Άρβν, πλησίον της Χαλκηδόνας, ο Ιωάννης κατεδικάσθη με το δικαιολογητικόν ότι ήρνήθη να έμφανισθή ένόπιόν της. Πράγματι την έθεώρει άντικανονικήν. Ο Ιεράρχης έμφυσήθη (408), άλλ' ενώ άνέμενε εις την Βεθουλίαν την απόφασιν δια τον τόπον του προορισμού του, άνεκλήθη εις την πρωτεύουσαν, κατόπι ενεργείας της διωδαιμόνος αυτοκρατορίας, εις της όποιας τον κατόπινα είχε σημείη κάποιον άτόχημα, ίσως από σεισμόν.

Το ένθουσιώδες πλήθος έξήγησεν άριστον άναγκαστικόν του εις τον θρόνον, ενώ αυτός ο ίδιος, συνεχώς κατά πάντα, προετίμα ν' αποκαταστήθ με άπόφασιν συνόδου μεγαλυτέρας από εκείνην, που τον είχε καταδικάσει, πράγμα που δεν έφραζε να πραγματοποιηθή ή ραγδαία εξέλιξις των πραγμάτων. Η Βασίλισσα εξέφρασε μ' έπιστολήν την χαράν της δια την επάνοδον και αυτός ανταπέδωσε την φιλοφρόνησιν με λόγον που εξαφώνησε την επομένη από την επάνοδόν του ήμέραν. Δεν διήρκεσαν όμως πολύ αι δημιαί σχέσεις. Το φθινόπωρον του ίδιου έτους έπήλθε νέα σύγκρουσις που προεκλήθη από τας επικρίσεις του Ιωάννου δια τας θερμώδεις πανηγυρικές εκδηλώσεις κατά τα έγκαίνια άγάλματος της Εύδοξίας, τοποθετηθέντος εις την πλατείαν της γερουσίας, άπάνου από τον καθεδρικόν ναόν. Και ήτο περίοδος των νηστειών. Η σύγκρουσις απέληξεν εις νέαν έξορίαν. Ο άφωσιωμένος λαός έπροόρει τον Ιωάννην νύκτα και ήμέραν εις τον ναόν και το έπισκοπείον, άλλ' αυτός, άντιληφθείς τας διαθέσεις της έξουσίας εις βάρος του λαού, παρεβέθη εις τους στρατιώτας το Πάσχα του 404 και ώδηγηθή εις την Κοκουσόν της Άρμενίας.

Όρισμένα προσάθεται που άνελήθησαν προς άκίρωςιν της άποφάσεως περί έξορίας, μάλιστα με πρωτεβουλίαν του άρχιεπισκόπου Ρώμης Ίννοκεντίου, προσέκλεσαν ύποψίας των έχθρών του, οι όποιοι ένήργησαν τότε όστε να μεταφερθή ο άρχιεπίσκοπος θορειότερον, εις τον Καύκασον. Απέθανεν από τας κακουχίας εις τον ήρόμον προς τα Κόμωνα του Πόντου, την 14 Σεπτεμβρίου 407, προφύρον τας λέξεις «Δόξα τφ Θεφ πάντων ένεκεν».

Έπειδή οι έπισκοποι του δεν άνεγνώρισαν τον άντικανονικόν διάδοχόν του εις την έβραν, έδημιουργήθη σχίσμα εις την οικουμένην Έκκλησίαν, το λεγόμενον σχίσμα των Ιωαννιτών, ή δε Ρώμη, ταταμένη πάντοτε ύπέρ του Χρυσόστομου, διαέκλεψε τας σχέσεις της με την Κωνσταντινούπολιν. Η τάξις αποκαταστή μετ την ανα-

κοιμήθη των λειψάνων αυτού εις την πρωτεύουσάν τὸ 438 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πράκλου.

Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 14 Νοεμβρίου, ἀπὸ κοινού δὲ μετὰ τῶν ἑλλαν ἱεραρχῶν ἑορτάζεται τὴν 30 Ἰανουαρίου.

Ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξεν εἰς τῶν πολυγραφωτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων ἀνδρῶν τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι τὸ ἔθνος σχεδὸν τῆς συγγραφικῆς του παραγωγῆς ἔχει διασωθῆ. Ἀνυπέρογκτος εἶναι ἡ ἄγασις, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ρωμαλεότης τοῦ λόγου του, ἀραταὶ ποὺ τὸν κατέστησαν τὸν περισσώτερον ἀναγνωσθέντα πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, δεύτερον μετὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Τὸ συγγραφικόν του ἔργον ἐκτείνεται εἰς τρεῖς φάσεις τῆς φάσιν τῶν ἀσκητικῶν καὶ λοιπῶν πραγματικῶν ποὺ φθάνει μέχρι τῆς χειροτονίας του εἰς πρεσβύτερον (386), τὴν φάσιν τῶν ὁμιλιῶν ποὺ φθάνει μέχρι τῆς ὀριστικῆς ἔξορίας του (404), τὴν φάσιν τῶν ἐπιστολῶν ποὺ καλύπτει τὴν τριετίαν τῆς ἔξορίας του. Ἐννοεῖται ὅτι πολλοὶ σειραὶ ὁμιλιῶν, καθὼς καὶ πολλοὶ ἐπιστολαὶ, εἶναι πραγματικὰ δοκίμια ἢ πραγματεῖαι.

Τὰς περισσώτερας πραγματείας του, ποὺ εἶναι ἀσκητικῶν, ἠθικῶν καὶ ποιμαντικῶν περιεχομένου, ἔγραψε τὸν καιρὸν ποὺ ἦσθετο εἰς τὴν Ἱερημίαν. Εὐλοκούμενος ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον κατὰ τὸ ὅποιον εἰς τὴν σκέψιν του ἐκυριάρχει ἡ Ἱερημικὴ ἄσκησις, ἰθεύει τὸν μοναχὸν ἀνώτερον τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἕλιγον ἀργότερον μετέβαλε γνήμιον ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο. Τὸ μέγα ἄξιωμα, τοῦ ὁποῦο ἡ τιμὴ εἶναι ἀνυπέρογκτος εἶναι τὸ ἱερατικὸν καὶ ἔχει τὸ μοναχικόν.

Βεβαίως ὁ Ἰωάννης ἔμεινε γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ὁ «Χρυσόστομος», βεβαίως δὲ ἡ ῥητορεία του δὲν εἶναι τέχνη, ἀλλὰ πνοή. Ἄν καὶ εἶχε σπουδάσει ῥητορικὴν ὑπὸ τὸν διασημότερον καθηγητὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ λόγοι του δὲν προδίδουν προσάθειαν συμπαρηφόσεως εἰς τεχνικὸς κανόνας· εἶναι πρόδητα ἐμφύτου ῥητορικῆς δυνάμεως. Διεσθῆσαν διὰ καταγραφῆς ὑπὸ ταχυγράφων, μολοντί δὲ ὁ ὅσιος ἐπιθεύρει συνήθως τὰ κείμενα ἐκ τῶν ὑστέρων, εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὰ δὲν διατηροῦν ὅλην τὴν ἀξίαν ποὺ εἶχον ὅπως ἐξφωνοῦντο.

Ἀπέδη ὁ κατ' ἔξοχὴν Χριστιανὸς διδάσκαλος, ποὺ ἐχρησιμοποίησε ὡς προσηφώτερον μέσον καθοδηγήσεως τὴν ἄμεσον ἐπαφήν ἀπὸ τῶν ἀμβίων μετὰ τὸν λόγον. Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπετεύχθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ Ἰεσθεστέρα ἐπαφὴ μετὰ τὸν ὁμιλητὴ καὶ ἀκροατοῦ. Ὁ Ἰωάννης εὗρεται τρόπον νὰ ἐγκαθησθῆ γέφυραν μετὰ τὸν λαὸν καὶ τοῦ λαοῦ, ἢ ὅποια τοῦς πυνέθεε τόσον ὅστε ὁ ὁμιλητὴς νὰ χαίρῃ διὰ τοῦς ἀκροατὰς του.

καὶ αὐτοὶ ν' ἀκούουν τὸν λόγον τοῦ ἀχώρικτα. Προθέτουν χωρὶς ἐπιφύλαξιν εἰς τὰς συνήθεις τότε ἐπιδοκιμαστικὰς ἐκδηλώσεις, τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰ ἐπιφωνήματα, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπήγει νὰ τὰς ἀποφύγουν, εἶπε: εἰ' αὐτὸν ἑταίρος ἄξιος λόγου θὰ ἦτο νὰ ἐπαρμόζων εἰς τὸν θῶν τὸν κείμενα, ποὺ τοῦς ἐξήγει.

Εἰς τοῦς λόγους του ἀναλόονται μετ' ἀπλότητα, σαφήνεια καὶ πειστικότητα ζητήματα ἠθικὰ, κοινωνικὰ, ἱερημικὰ, δογματικὰ. Βεβαίως δὲ εἶναι ὁμοίωμορος ὁ χαρακτὴρ τῶν. Εἰς τοῦς εὐκαιρικῶς λόγους, ποὺ εἶναι καὶ οἱ ὀλιγότεροι, ἐμφανίζεται μετ' ἐπιβλητικὴν, λαμπρὰν καὶ συγκινοῦσαν ῥητορείαν, ἕμοιαν μετὰ τὴν τῶν δοκμοτέρων ῥητόρων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς ἐρμηνευτικὰς καὶ ἠθικὰς ὁμιλίαις ἐμφανίζεται ἀντιθέτως μετ' ὕψος ἀπλοῦν, ἀναλυτικῶν καὶ διεισοδικῶν.

Ἡ μετὰ τὴν ἔξορίαν συγγραφικὴ του παραγωγὴ ἀποτελεῖται, ὅπως ἐλέχθη, ἀπὸ ἐπιστολῶν ποὺ μαρτυροῦν ὅτι ἔδν ἦτο δυνατόν νὰ σῶσθαι ποτὲ ἢ ἀγάπη του πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κείμενα θὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ἐκδοτικὴν σειράν. Εἰς τὰς συντόμους εἰσαγωγὰς, ποὺ θὰ προηγουταὶ τῶν κειμένων, θὰ ἐκτίθενται τὰ περιστατικὰ τῆς συγγραφῆς καὶ θὰ ἐπισημαίνονται ἡ βασικὴ γραμμὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χρυσόστομου.

Καθηγητῆς
Παναπιστημίου
Π. ΚΡΗΣΤΟΥ
Σ. ΣΑΡΚΟΥ

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ

Είς τήν συνείδησιν του Χριστιανικού πληρώματος ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος παραμένει πάντοτε ὡς ὁ πατήρ τῆς Ἐκκλησίας ποῦ ἐμόχθησεν κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν διαπίστῃσιν τῆν κοινωνίαν μὲ τὰ Χριστιανικὰ ἰδεώδη. Ἀπὸ τὸ σημείον θύμωσ ἀπὸ μέρους τοῦ ἰσχυρισμοῦ μερικῶν ἐρευνητῶν διὰ τὴν ἠθάνετον ἀδιαφορίαν διὰ τὰ θεολογικὰ καὶ δογματικὰ προβλήματα ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς εἶναι χωρὶς ἄλλο ἀδόκιμος. Διότι ἡμπορεῖ κανεὶς ἀκόπως ν' ἀποσκιάσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Χρυσόστομου τόσα δογματικὰ τεμάχια, ὥστε ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὑπερβάλλει κάθε ἄλλον πατέρα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν παραγωγὴν δογματικῶν κειμένων. Ἦτο πραγματικὰ συνθετικὸς ἡγέτης ποῦ ἀδιεπέρετο διὰ τὰ πάντα καὶ ἐγραψε διὰ τὰ πάντα. Ἐπὶ τῆς λοιπῆς καὶ δογματικῆς, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ κείριον ἔργον του.

Σημειώσαντες θέσιν μεταξὺ τῶν λόγων ποῦ ἀφίερσαν εἰς θεολογικὰ προβλήματα ἔχουν οἱ πάντες Περὶ Ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελοῦν ἐντέλεια τὴν ὁποίαν οἱ ἐκδόται ἔχουν ἐντάξει εἰς μίαν σειράν λόγων ποῦ ἐξεφώνησαν ὁ ἱερός πατήρ ἐναντίον τῶν Ἀνομιῶν. Οἱ πάντες αὗτοι λόγοι ἐξεφώνησαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ πθινόπωρον τοῦ 386, τοῦ ἔτους δηλαδὴ κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Χρυσόστομος εἶχε χειροτονηθῆ εἰς πρεσβύτερον ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὰ τέλη Ἀδυσόστου, οἱ δὲ ἄλλοι, ἔπειτα ἀπὸ παρεμβολῆν ἄλλων κηρυγμάτων, τὸν Νοέμβριον καὶ τὸν Δεκέμβριον.

Ἄν καὶ τὸ θέμα τῶν εἶναι κατ' ἐξοχὴν δογματικόν, ἀφρονεῖν εἰς αὐτοὺς αἱ ἠθικαὶ παρακλήσεις καὶ προτροπαί, ποῦ ἦσαν συνθησόμενα καὶ τόσον ἀγαπηταὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν συνθήκειάν του εἰσάγει εἰς αὐτοὺς καὶ ἓν δεύτερον θέμα, τὸ περὶ προσωχθῆς, κυρίως εἰς τὸ τέλος κάθε διήκας. Ἦτο συνθήκεια, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει ὁ ἱερός πατήρ διὰ λόγους παιδαγωγικοῦς διὰ τὴν μὴ κούρασίν τοῦς ἀκροατῶν μὲ τὴν δογματικὴν μονοτονίαν.

Οἱ Ἀνόμοιοι ἀπετέλλουν τὴν ἀκραίαν μερίδα τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ἄν ἀπεδέχοντο τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ

τὸν ἐθεόφουν κτίσμα αὐτοῦ. Ἀπὸ οὐσία τοῦ Θεοῦ, λέγουσ, εἶναι ἡ ἀγεννησία, ἡ δὲ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ γέννησιν, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ δεύτερος εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸν πρῶτον, τὸ γέννητὸν εἶναι ἀνόμοιον ἀπὸ τὸ ἀ-γέννητον. Διὰ τοῦτο ἀνομιώσθησαν Ἀνόμοιοι.

Εἰς τοὺς παρόντας ἑμῶς λόγους τὸν Χρυσόστομον ἀπασχολεῖ ἓν ἄλλο θεακὸν σημεῖον τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀνομιῶν, ὅπως τὴν εἶχε διατυπώσῃ ὀριστικῶς ὁ τελευταῖος διαμορφωτῆς τῆς Εὐνόμιος, μεγάλος ἡγέτης τῆς μερίδος αὐτῆς. Πραγματικὰ ἐκείνο ποῦ, ὅπως φαίνεται, ἐκασάκιζε περισσότερο τὴν σκέψιν τῶν Ἀνομιῶν ἦτο τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα. Τὸ ἴδιον ἀπηρχαλεῖ Ζωηθῆς καὶ τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ καθένας μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον ἐξυφάνουν μέρους ὑπερβολῆς τῆς γνωσιτικῆς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐιδικῶς ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ἔμφαντον τὴν ἰκανότητα κατανοήσεως τῶν πρῶτων ἀρχῶν, ἐφ' ὅσον ὁ νοῦς εἶναι θεῖος προελύσεως, συνιστῆ καθαρῶν ἐνέργειαν καὶ περικλείει εἰς ἐαυτὸν ἕλας τῆς μορφῆς. Ἐπομένως ὁ ἀνθρώπος ἡμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ ὅχι μόνον τὰ ἐπὶ μέρους πράγματα ποῦ ὑποσπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἔντων καὶ τὸ καθόλου καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Οἱ Ἀνόμοιοι ἀκολουθοῦντες τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐδέχοντο τὸ ἀπεριόριστον τῆς νοητικῆς ἰκανότητος τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ἑποίας εἶναι αὐτῆς ἰκανὸς νὰ γνωρίσῃ τὸσον τὸν κέσμον ἑαυτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅ,τι γνωρίζει ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, γνωρίζει δι' αὐτὸν καὶ ὁ ἀνθρώπος. Οἱ Ὀρθόδοξοι διείδον εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῆν δύο τάσεις ποῦ περικλείουν δύο ἀντιστοίχους κινδύνους: τὴν τάσιν ν' ἀνακηρύξουν τὸν ἀνθρώπον αὐτάρκη, ἀπὸ ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ πάντα, νὰ θεωρηθῆ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔξω οὐτι ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν, καὶ τὴν τάσιν νὰ μειώσουν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἀρέσκονται εἰς τὴν ὀριστικὴν προσθήκειαν νὰ τὸν καταστήσῃ ἀντικείμενον περιεργείας καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Διὰ τοῦτο τὴν κατεπολέμησαν μὲ δριμύτητα, ἰδίως μάλιστα οἱ τρεῖς μεγάλοι Καππαδόκιοι θεολόγοι, τοὺς ὁποίους ἐμνήσθη ἔπειτα ὁ Χρυσόστομος.

Εἰς τοὺς λόγους περὶ Ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζει τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ μὲ ἀπαράμιλλον παρουσιαστικότητα καὶ δύναμιν. Εἶναι ὑπερβατικὸς καὶ ἀσύλληπτος. Ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πηγὴ ἑλῶν τῶν ὄντων καὶ ἑλῶν τῶν ἀγῶν, ἐνεργεῖ ἔργα θαυμάσια μὲ τὸν λόγον του, κατεσκέυακε τὸν οὐρανὸν σὺν κελύβη καὶ τὴν γῆν σὺν μηδέν. Ἐμπρὸς εἰς τὴν δύναμιν του δόξα καὶ

ρος ἢ κτίσις σκελεύεται καὶ τρέφει· ὁ ἄνθρωπος καταλαμβάνεται ἀπὸ φόβου, Πιπτόν καὶ σκοτεινῆν· οἱ ἄγγελοι συνέχονται ἀπὸ φόβου.

Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ τὴν συλλάβῃ ὁ ἄνθρωπος; Αὐτὸς εἶναι εὐτελής διὰ τὴν περὶ τοὺς ἰκανότητάς καὶ κινεῖται μέσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ μέτρου γνώσεως, ποῦ ἔβωσεν ὁ Θεός. Οἱ λογισμοί, ὡς ἐργασίαν νοήσεως, δὲν ἀρκοῦν εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν οὐκ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. ὅπως εἶναι τὰ οὐράνια σώματα καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου οργανισμοῦ, πόσον μᾶλλον ἐλογώτερον εἶναι δυνατόν νὰ διεπισθῶσιν εἰς τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ὁ Χριστός τοις καθ' ἕνα πρὸς τὸν ἀγνωστικισμὸν κηρύσσει. Ἡ κατανόησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἐποικλοφροντικῶς ξένη πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Τὸ μέσον δι' αὐτὴν καὶ ἡ ἐκτασις αὐτῆς εἶναι θεολογικῶς διάφορα ἀπὸ τὰ παρουσιάζόμενα εἰς τοὺς ἄνομοιους.

Πραγματικῶς ὁ Θεός ἔβωσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνατότητα μερικῆς γνώσεως. Εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀγαθότητός του τὸ εἶναι κατέρχεται πρὸς τὸν κόσμον κατὰ συγκριτικῶς καὶ ἐπιτρέπει νὰ γνωσθῇ. Ἀποκαλύπτεται. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἀποκαλύπτεται δὲν εἶναι ἡ οὐσία του, ἀλλ' ἡ δυνάμις του. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸν ὡς ἔστιν, ἀλλὰ μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, κυρίως αὐτὰς ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν προορισμὸν καὶ δι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης ἐνομάζει οὐνομείας.

Ἡ ἀποκάλυψις αὐτῆ ἀξιοποιεῖται διὰ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ εἶναι μὲν μέρος δὲν χρειάζεται τὰς λογικὰς κατασκευὰς παρὰ μόνον ἐρμηνευτικὰς καὶ βοηθητικὰς, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ δὲν φέρει ἐπισημάνεισιν τοῦ νοῦ. Ἡ πίστις διευκολύνει τὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐπεμείραν τῆς θείας χάριτος καὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ, ἐφ' ἧσον ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς φιλαυτίας καὶ ἀποσιωποῦν εἰς τὸν Θεόν. Τότε αἱ γνωστικαὶ δυνάμεις ἀρχίζουσι νὰ λειτουργοῦν ἑμμέλως καὶ νὰ κατανοῶν τὸν Θεόν.

Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανόησιν πλήρως καθορίζεται καὶ τὸ καθήκον του ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπίδοσις εἰς περιέργων, ἀνόητων καὶ ματαίων διερεύνησιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ὄθρον ἀναγίνου καὶ ἀποδεικνύει μανικὴν ἀλχοουσία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται διὰ τὰ εἰς τὸν κόσμον δεινὰ, καὶ μάλιστα ἡ ἠθικὴ κατὰπτωσις καὶ αἱ αἰρέσεις. Εἰς τὴν μικρότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀρμόζει ἡ ἀποδοχὴ καθ' ἑαυτὸν ἀποφάσεως καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πίστιν χωρὶς θρασυταῶν περιέργων. Αὐτὸ μαρτυρεῖ ταπεινῶν: Ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν θεῶν ἐκδηλωμάτων προκαλεῖ εἰς τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς σφύροντας ἐνα συνείδημα εὐλαβείας, τὸ

θεός ποῦ ὀδηγεῖ εἰς προσκύνησιν. Ἀπὸ τὸ θεός ἐκτίων τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅποσον εἶναι πάντοτε ἀνάμικτον μὲ θαυμασμὸν καὶ γαργεῖαν, γεννᾷται εἰς τὴν ψυχὴν ὑπερέτατη ἀγαλλίασις.

Π. ΚΡΗΤΟΣ
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

Τὸ κείμενον παρατίθεται κατὰ τὴν ἐκδόσιν Montfaucon, ἕδος τῆς ἐπιπέρας γίνεσθαι καὶ ἡ μεταφρασίς, μὲ εἰλικρίνεια ἐπιπέρας.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Η ΑΦΘΙΣΙΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΛΟΝ ΚΟΙΜΗΝΑ

Τί βλέπω; Ὁ ποιμὴν ἀπουσιάζει! καὶ ὄμως τὰ πρόβατα εἶναι συγκεντρωμένα μετὰ πολλὴν εὐταξίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ κατόρθωμα τοῦ ποιμένος, νὰ δεκνύουν τὰ πρόβατα τόσο μεγάλον ζῆλον, ὅχι μόνον διὰ αὐτὸς εἶναι παρών, ἀλλὰ καὶ διὰ ἀπουσίᾳς. Τὰ μὲν ἄλογα πρόβατα, διὰν λείπῃ ὁ βοσκὸς, μένουσιν μέσα εἰς τὴν μάνδραν καὶ ἂν ἐξέλθουν χωρὶς αὐτόν, θὰ παραπλανηθῶσιν. Μετὰ οὗτος ὄμως τώρα δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, διότι, ἐνῷ ἀπουσιάζει ὁ ποιμὴν, σείεσθε εἰς τὰς συνήθεις βοσκὰς μετὰ πολλὴν τάξιν. Εἰς τὴν πραγματικότητά πάντως καὶ ὁ ποιμὴν παρίσταται εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτήν, ἂν ὅχι κατὰ τὴν σάρκα, ἀσφαλῶς κατὰ τὴν διάθεσιν, ἂν ὅχι κατὰ τὸ σῶμα, ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν εὐταξίαν τοῦ ποιμίου. Τὸν θαυμάζω λοιπὸν καὶ τὸν καλοτιχίζω, διότι κατόρθωσε νὰ ἐνοσταλλάξῃ εἰς τὰς ψυχὰς σας τόσοσιν μεγάλον ζῆλον. Ἄλλωστε καὶ τὸν στρατηγὸν τὸν θαυμάζομεν ἰδιαίτερος, διὰ τὰ στρατεύματά του πειθαρχοῦσιν ἀκόμῃ καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του.

Αὐτὸ ἐκζητεῖ καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ τοῦς μαθητὰς του, διὰν ἔλεγεν: «ἴδοτε, ἀδελφοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηρετοῦσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου;» (Φιλ. 2, 12). Διὰ τὸ ὄμως: «πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου;» (445)* Διότι, ἐν πλησίον εἰς τὴν ποιμὴν λύκος, εὐκόλως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ πρόβατα, διὰν ὁ ποιμὴν εἶναι παρών, ἐνῷ διὰ ἀπουσίᾳς, τὰ πρόβατα πρέπει νὰ δώσων σκληροτέραν μάχην, ἐφ' ἧσον δὲν ὑπάρχει κανεὶς διὰ

1. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Θεοδοσιῶς ἦτο ἀπὸν κατὰ τὴν περίστασιν ἱερέην. Ὁ Θεοδοσιῶς εἶχε διαδεχθῆ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τὸν Μελέτιον τὸ 381.

* Οἱ ἐντὸς παρενήθεσαν συναχόμενοι ἀριθμοὶ παρακλήσεων, ἀντιστοίχως, εἰς τὰς περὶ τῶν καίμενων.

νά τὰ προφυλάξῃ. Καί ἐκτός αὐτοῦ, ὅταν ὁ ποιμὴν εἶναι παρών, ἔχει δικαίωμα νὰ συμμετόχη εἰς τὴν ἀποσπῆν τῶν παινηνομένων διὰ τὰς ἐπιτυχίας των, ἐνῶ ὅταν ἀπουσιάσῃ, τὰ κατορθώματα παρουσιάζονται ἀποκλειστικῶς ἰδικά των.

Αὐτοὺς τοὺς λόγους οὕς τοὺς λέγει ὁ διδάσκαλός μας, ὁ ὁποῖος, ἀπουδῆστε καὶ ἂν εὐρίσκειται αὐτὴν τὴν σιγήν, σκέπτεται οὕς καὶ τὴν συγκέντρωσίν σας καὶ δὲν βλέπει τὸσον καθαρά τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ μαζί με αὐτόν, ὅσον βλέπει οὕς ποὺ εὐρίσκεισθε μακράν του.

Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ ΑΡΕΤΩΝ

Γνωρίζω πόσον ζεστήν καὶ φλογερὰν καὶ θερμὴν καὶ ἀκράτητον ἀγάπην ἔχει ριζωμένην βαθύτατα εἰς τὴν καρδίαν του καὶ με πῶσιν προσοχὴν τὴν καλλιεργεῖ. Διότι γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι κορινθίς καὶ ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅτι χωρὶς αὐτὴν τὰ ἄλλα ἀγαθὰ εἶναι ἄχρηστα. Διότι αὐτὴ εἶναι τὸ σῆμα τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν Ἀποστόλων· ἐν τούτῳ γὰρ γνώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, λέγει. Ἀπὸ ποῖον σημείου λοιπὸν, λέγε μου; Ἀπὸ τὴν θαυματουργικὴν δύναμιν τῆς ἐγέρσεως νεκρῶν, τῆς καθάρσεως λεπρῶν, τῆς ἐκβολῆς δαιμονίων; Ὅχι! Ὅλα αὐτὰ τὰ παρατρέχει καὶ λέγει· ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» (Ἰω. 13, 35).

Καὶ τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ θαυματουργικὴ ἰκανότης εἶναι ἀποκλειστικὸν δῶρον τῆς θείας χάριτος, ἐνῶ ἡ ἀγάπη εἶναι καθόρθωμα τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας, ὁ δὲ γενναῖος δὲν χαρακτηρίζεται ἴσους ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ δίδονται ἄνωθεν ὅσον ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν κόπων του. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι οἱ μαθηταὶ του θὰ ἀναγνωρίζωνται ἅπασι ἀπὸ τὰς θαυματουργικὰς ἐνεργείας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Ὁ στολισμένος με τὴν ἀγάπην δὲν στερεῖται κανενὸς στοιχείου τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας,² ἀλλὰ κατέχει τὴν ἀρετὴν ὁλόκλη-

2. Ἐκτὸς τῶν Ἀ' αἰῶνα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδόντες τὴν ἔννοιαν εἰς τὸν ἔρον φιλοσοφία, δίδου θέλοντες νὰ ἀντιτάξουν τὸ ἴδιόν των σύστημα εἰς τὰ κοσμικὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Εἶναι λοιπὸν φιλοσοφία ἡ κατανόησις τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἡ ἀναγωγή τῶν θείων ἐντολῶν εἰς τὸν βίον — εἰδικότερα εἶναι ὁ μοναχικὸς βίος.

ρον, τελείον, συγκροτημένην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἐξαιρεῖ καὶ τὴν ἀνυψώνει με τὸν λόγον του, μελονόντι θεο καὶ ἂν θὰ ἔλεγε, ποτὲ δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ τὴν ἐγκωμιάσῃ ἐπαξίως.

Πράγματι ποῖα ἀρετὴ θὰ ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ με αὐτὴν, ἡ ὁποία περικλείει τοὺς προφήτας καὶ τὸν νόμον ὁλόκληρον καὶ χωρὶς τὴν ὁποῖαν οὐτε πίστις οὐτε γνώσις οὐτε κατανόησις τῶν μυστηρίων οὐτε αὐτὸ τὸ μαρτύριον οὐτε τίποτε ἄλλο θὰ κατορθώσῃ νὰ δδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν σωτηρίαν; Ὁ Παῦλος λέγει· ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμα μου ἵνα καυθῶμαι, ἀνάτην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι (Α' Κορ. 13, 9). Ἄλλοθι δὲ πάλιν, διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ ἅλα τὰ ἀγαθὰ, ἔλεγεν· εἴτε δὲ προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλώσσαι παύσονται, εἴτε γνώσις καταργηθήσεται· μένει δὲ πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μένων δὲ πάντων ἐστὶν ἡ ἀγάπη» (Α' Κορ. 13, 8 ε.).

Ἀλλὰ τὰ λεγόμενα ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Παύλου διὰ τὴν ἀγάπην μᾶς γεννοῦν σοβαρὸν ζήτημα. Τὸ νὰ καταργηθῇ ἡ προφητεία καὶ νὰ παύσῃ ἡ γλωσσολαλίᾳ δὲν εἶναι παράδοξον, διότι τὰ χαρίσματα αὐτὰ, ἀφοῦ μᾶς ἐξηγητήσαν ὅταν ἦσαν ἀναγκαῖα, δὲν πρόκειται με τὴν κατάργησίν των νὰ παραβλάψουν τὴν διάδοσιν τοῦ θείου λόγου. Ἐξ ἄλλου ἰσοῦ ὅτι τώρα δὲν ὑπάρχει οὐτε τῆς προφητείας οὐτε τῆς γλωσσολαλίᾳς τὸ χάρισμα καὶ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα καθόλου δὲν παρημποδίσθη. Ἡ κατάργησις ὅμως καὶ τῆς γνώσεως ὀποτελεῖ σοβαρὸν ζήτημα ποὺ ἀπαιτεῖ ἐξέτασιν. Πράγματι, ἀφοῦ εἶπεν ὁ Παῦλος (446), εἴτε προφητεῖαι καταργηθήσονται εἴτε γλώσσαι παύσονται, προσέθεσεν, εἴτε γνώσις καταργηθήσεται. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ καταργηθῇ ἡ γνώσις, ἡ κατάσταση μας ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ θὰ χειροτερευθῇ, ἐφ' ὅσον εἶσι θὰ χάσωμεν τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπινότητός μας. Ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἐτὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος» (Ἐκκλ. 12, 13). Ἐὰν λοιπὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ φόβος πρὸς τὸν Θεόν, ὁ δὲ φόβος πρὸς τὸν Θεόν γεννᾶται ἀπὸ τὴν γνώσιν, ἡ δὲ γνώσις συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου πρόκειται νὰ καταργηθῇ, τότε ἅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα θὰ ἐξαφανισθοῦν, θὰ καταστραφῶμεν τελείως καὶ θὰ περιέλθωμεν εἰς κατάστασιν ἔτι καλύτεραν, ἀλλ' ἴσως χειροτέραν ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν ζώων. Διότι ὑπερέχομεν ἀπὸ

αυτά μόνον κατά τὸ λογικόν, ἐνῶ εἴμεθα κατώτεροι εἰς ἅλα τὰ σαρκιακά χαρίσματα.

Τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ Παῦλος μετὰ τὴν πρότασιν «ἡ γνώσις καταργηθήσεται»; Ἡ ἐκφρασις αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν καθόλου γνώσιν, ἀλλ' εἰς τὴν μερικὴν, ὅταν δὲ λέγῃ κατάργησιν ὁ Παῦλος, ἐννοεῖ τὴν πρός τὸ καλλίτερον ἀνάπτυξιν τῆς γνώσεως, διότι ἡ κατάργησις τῆς μερικῆς γνώσεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν τελείαν γνώσιν. Συμβαίνει δηλαδὴ μετὰ τὴν γνώσιν ὅ,τι καὶ μετὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία καταργεῖται μετὰ τὴν ἀξίαν καὶ ἐνηλικίωσίν του, χωρὶς νὰ ἐξαφανίζεται ἡ ὑπαρξίς. Αὐτὴ ἡ μικρὰ γνώσις, λέγει ὁ Παῦλος, θὰ πάσῃ πλέον νὰ εἶναι μικρὰ, ὅταν αὐξηθῇ εἰς τὸ μέλλον. Αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει τὸ «καταργεῖται», ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐκφράσεις ποὺ ἀκολουθοῦν. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς δηλαδὴ ὅτι μετὰ τὴν κατάργησιν ἐννοεῖ πλήρη κατάλυσιν, ἐνῶ αὐτὸς θέλει νὰ δηλώσῃ αὐξήσασθαι καὶ πρόοδον πρός τὸ καλλίτερον, μετὰ τὸ «καταργεῖται» προσέθεσεν «ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλος, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται», τότε δηλαδὴ τὸ μερικόν θὰ παρακωλύσῃ τὴν θέσιν του εἰς τὸ τέλος. Ὡστε ἡ ἀτελής γνώσις καταργεῖται, διὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν τελείαν καὶ συνεπῶς ἡ κατάργησις εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν σημαίνει ὀλοκλήρωσιν καὶ ἀπόκτησιν τοῦ μεγαλύτερου.

ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου. Δὲν εἶπε «ἐκ μέρους γινώσκωμεν», ἀλλὰ «ἐκ μέρους γινώσκωμεν», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι κατέχομεν μέρος μόνον τοῦ μέρους. Ἴσως ἐπιθυμεῖτε ν' ἀκούσατε καὶ πόσον μέρος κατέχομεν καὶ πόσον ὑπολείπεται, καὶ ἂν κατέχομεν τὸ μεγαλύτερον ἢ τὸ μικρότερον μέρος. Διὰ νὰ μᾶς ἰσχυρῶς δὲν κατέχεις τὸ ὀλιγώτερον καὶ μάλιστα οὐκ ἄπλως τὸ ὀλιγώτερον, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα τὸ ἑκατοστὸν ἢ τὸ μριστόν, ἀκούσατε τὴν συνέκειαν τοῦ κυρίου — ἀλλὰ καλύτερα, πρὶν οὐκ ἀναγνώσῃς τοὺς ἀποστολικούς λόγους, νὰ οὐκ φέρω ἕνα παράδειγμα, διὰ νὰ παραστήσῃ κατὰ τὸ δυνατόν πόσον μέρος τῆς γνώσεως μᾶς λείπει καὶ πόσον κατέχομεν τώρα. Πόσον διαφέρει λοιπὸν ἡ γνώσις, ποὺ θὰ μᾶς δοθῇ εἰς τὸ μέλλον, ἀπὸ τὴν παρούσαν γνώσιν μας; Ὁσον διαφέρει ὁ τέλειος ἀνὴρ ἀπὸ τὸ θηλάζον βρέφος — τόση

εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς μελλούσης ἀπὸ τὴν παρούσαν γνώσιν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές, θὰ μᾶς τὸ γνωρίσῃ πάλιν ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ εἶπεν «ἐκ μέρους γινώσκωμεν», προσέθεσε τὰ ἑξῆς, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι κατέχομεν τὸ μικρότερον μέρος, «ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην» (447) ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου» (Α' Κορ. 13, 11). Παρέβαλεν ἔτσι τὴν παρούσαν γνώσιν μετὰ τὴν νηπιώδη κατάστασιν, τὴν δὲ μελλούσαν γνώσιν μετὰ τὴν κατάστασιν τοῦ τελείου ἀνδρός. Καὶ δὲν εἶπεν, «ὅταν ἤμην παιδί», διότι παιδί λέγεται καὶ ὁ δωδεκαετής, ἀλλ' εἶπεν, «ὅταν ἤμην νήπιος», ἐννοῶν τὸ βρέφος ποὺ τρέφεται ἀκόμη μετὰ μητρικὸν γάλα. Περὶ τοῦ ὅτι δὲ ἡ Γραφή ὀνομάζει νήπιον τὸν θηλάζοντα, ἔκουσε τὸν φαλῶν «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ! ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν: ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσθη αἶνον» (Ψαλμ. 8, 2 ε.). Βλέπετε λοιπὸν ὅτι παντοῦ ὀνομάζει νήπιον τὸν θηλάζοντα;

Ἐπειτα ὁ Παῦλος, προβλέπων διὰ τοῦ πνεύματός του τὴν ἀνάδειξιν τῶν μεταγενεστέρων, δὲν ἠρέθη μόνον εἰς τὸ ἐν αὐτὸ παράδειγμα, ἀλλὰ μᾶς διεβεβαίωσε περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίας του καὶ μετὰ δεύτερον καὶ τρίτον παράδειγμα. Ὅπως ὁ Μωϋσῆς, διὰ νὰ πείθῃ τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ἀπεστάλη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἔλαβε τὴν δύναμιν τῆς διεργείας τριῶν θαυμάτων, ὥστε, ἂν ἀπιστήσουν εἰς τὸ πρῶτον, νὰ δεχθῶν καὶ πεισθῶν εἰς τὸ δεύτερον, ἐὰν δὲ περιφρονήσουν καὶ αὐτὸ, νὰ δεχθῶν τὸν προφήτην ἀπὸ ἐντροπῆν ἐνώπιον τοῦ τρίτου: ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος χρησιμοποιοῖ τρία παραδείγματα, πρῶτον τοῦ παιδιοῦ διὰ τῆς φράσεως «ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνουν», δεύτερον τοῦ καθρέπτου καὶ τρίτον τοῦ αἰνίγματος. Αφοῦ εἶπε δηλαδὴ, «ὅτε ἤμην νήπιος», προσέθεσε: «ἐλπόμεν νῦν δι' ἐσώπτρου ἐν αἰνίγματι». Ἰδοὺ καὶ δεύτερον παράδειγμα τῆς παρούσης ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀτελείας τῆς γνώσεως, τὸ «ἐν ἐσώπτρου»: τρίτον δὲ, τὸ «ἐν αἰνίγματι».

Τὸ παιδί βλέπει πολλά καὶ ἀκούει καὶ ὁμιλεῖ, ἀλλὰ σαφῶς οὐδὲ βλέπει οὔτε ἀκούει οὔτε ὁμιλεῖ καὶ κἀμνη μὲν οὐκ εἶναι, ἀλλὰ χωρὶς τῶν καὶ σαφηνεῖται. Ἔτσι καὶ ἐγώ, γνωρίζω μὲν πολλά, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τῶν. Γνωρίζω π.χ. ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ καὶ ὅτι εἰ-

να καθ' ὁλόκληρον παντοῦ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω κατὰ ποῖον τρόπον. Γνωρίζω ὅτι εἶναι δυνατός· καὶ ἀγέννητος καὶ ἀθάνατος· ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς, διότι τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνόησῃ πῶς ἢ ποῦ νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ μὴ λαμβάνῃ τὴν ὑπάρξιν οὕτε ἀπὸ ἄλλο ἢν οὕτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Γνωρίζω ὅτι ἐγέννησεν Υἱόν, ἀλλ' ἀγνοῶ πῶς γνωρίζω ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς. Τρώγω φαγητὰ, ἀλλ' ἀγνοῶ πῶς μεταβάλλονται εἰς φλέγμα, εἰς αἷμα, εἰς κυμὸν, εἰς κολήν. Ἀφοῦ δὲ ἀγνοοῦμεν ἡράματα ποῦ θλέπομεν καὶ τρώγομεν κάθε ἡμέραν, πῶς ἔχομεν τὴν τόλμην νὰ ἐξικνιάσωμεν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ;

Η ΠΛΑΗΝ ΤΩΝ ΑΝΟΜΩΝ
ΠΕΡΙ ΠΑΡΡΟΓΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ ἰσχυρίζομενοι ὅτι κατέχουν ὁλόκληρον τὴν γνώσιν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἔχουν καταπέσει εἰς τὸ θάραθρον τῆς ἀγνοίας; Διότι ὅσοι λέγουσιν ὅτι ἀπέκτησαν ἄληθιν τὴν γνώσιν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, θὰ τὴν στερηθοῦν τελείως εἰς τὸ μέλλον. Πράγματι ἐγὼ ποῦ ὁμολογῶ ὅτι ἔχω περιωρισμένην γνώσιν, ὅταν δεχθῶ ὅτι ἡ γνώσις αὕτη καταργεῖται, θαδικῶ πρὸς τὸ ἀνώτερον, διότι θὰ καταργηθῇ ἡ μερικὴ καὶ θὰ γίνῃ τελειότερα. Αὐτὸς ὅμως ποῦ ἰσχυρίζεται ὅτι κατέχει πλήρη καὶ ὁλόκληρον καὶ τελείαν τὴν γνώσιν καὶ ἔπειτα ὁμολογεῖ ὅτι ἡ γνώσις αὕτη θὰ καταργηθῇ εἰς τὸ μέλλον, διακηρύσσει ὅτι θὰ μείνῃ χωρὶς γνώσιν, ἀφοῦ ἡ μὲν τωρινή, ποῦ κατὰ τὴν γνώμην του εἶναι τελεία, θὰ καταργηθῇ (448), ἄλλη δὲ τελειότερα δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ. Βλέπετε, πῶς μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν των ὅτι γνωρίζουν τὸ πᾶν κινδυνεύουν καὶ ἐδῶ νὰ μὴ ἔχουν μερικὰν γνώσιν καὶ ἐκεῖ νὰ μὴ ἀποκτήσουν πληρεστέραν; Τίσοσιν ἢ γὰρ κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ μένωμεν μέσα εἰς τὰ ὅρια, ποῦ πᾶς ἔθεσεν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς. "Ἐτοί καὶ ὁ Ἄδῃμ ἀπὸ τὸν πόθον ἀποκτήσεως μεγαλύτερας τιμῆς ἔκασε καὶ ὄσσην εἶκεν"· ἔτσι καὶ πολλοὶ φιλόδοξοι συχνὰ χάνουν καὶ ὅσα ἔχουν ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου των ν' ἀποκτήσουν περισσότερα. Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ οἱ Ἄνομοι, ἀναμένοντες ν' ἀποκτήσουν ἐδῶ ὁλόκληρον τὴν γνώσιν, χάνουν καὶ τὴν μερικὴν.

Διὰ τοῦτο σὰς συμβουλεύω ν' ἀποφεύγετε τὴν μανίαν των· διότι ἄκραν μανίαν φανεραίνει ἡ ἐπιμονὴ των ἐν γνώ-

ρίζουν τελείως τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Θεός. Καὶ ἴδω νὰ πεισθῆτε ὅτι πρόκειται περὶ ἐσχάτης μανίας, θὰ σὰς φέρω ἀποδείξεις ἀπὸ τοὺς προφήτας. Οἱ προφῆται λοιπὸν, οὐκ μόνον δεκνύουσιν ὅτι ἀγνοοῦν τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς ἄσπρον ἀκόρη καὶ περὶ τοῦ πῶς εἶναι ἡ σοφία του, μολοντί δὲν προσέρχεται ἡ οὐσία ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἀλλ' ἡ σοφία ἀπὸ τὴν οὐσίαν. "Ὅταν δὲ οἱ προφῆται δὲν κατορθώνουν νὰ κατανοήσουν μὲ ἀκρίθειαν οὕτε τὴν σοφίαν ἀκόρη, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μανίας νὰ νομίζουν αὐτοὶ ἐδῶ ὅτι ἢμποροῦν νὰ καταστήσουν τὴν θεῖαν οὐσίαν ἀντικειμένου μελέτης μὲ τὰς λογικὰς κατασκευάς; "Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης δι' αὐτὴν «ἐθαυμαστώθη ἡ γνώσις σου ἐξ ἔμου», καὶ ὀλίγον κατωτέρω «ἐξομολογήσομαι σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης». Πι σημαίνει φοβερῶς;» Πολλὰ ἡράματα θαυμάζομεν εἰς τὴν ζωὴν μας, χωρὶς ὅμως νὰ ἀιολωνώμεθα φόβον, ὅπως τὸ κάλλος τῶν κήνων, τοὺς ζωγραφικὰς πίνακας, τὴν ὡραιότητα τῶν σωμάτων. Θαυμάζομεν δὲ ἐπίσης καὶ τὸ μέγεθος τῆς θαλάσσης καὶ τὸν ἄπειρον βυθὸν τῆς, ἀλλὰ μὲ φόβον, καθὼς κυττάζομεν πρὸς τὸ θάλασσαν. "Ἐτοί λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης, καθὼς ἐκτίταξε πρὸς τὸ ἄπειρον καὶ ἄκανες πέλγους τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, κατελήθη ὑπὸ ἡλιγγον, ἠσθάνθη θαυμασιῶν ἀνάμικτον μὲ πολλὸν φόβον καὶ ἀπεμακρύνθη λέγων· «θὰ εὐὐνήσω διὰ τὰ ὑπέροχα καὶ φοβερὰ θαύματα σου· τὰ ἔργα σου εἶναι θαυμάσια» καὶ «ἡ γνώσις σου εἶναι πολλὸ μεγαλειώδης δι' ἐμὲ, πολλὸ δυνατὴ, δὲν ἢμπορῶ νὰ τὴν πλησιάσω» (Ψαλμ. 138, 14-6).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΙΝΩΣΤΟΥ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἰδοὺ παράδειγμα εὐγνωμοσύνης δούλου σ' εὐχαριστῶ, λέει, διότι ἔχω Λεσβίτην ἀκατάληπτον. Καὶ δὲν ἴμλει ἐδῶ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ — αὐτὴν τὴν παραλείπει ὡς ἀναμφισβήτητος ἀκατάληπτον — ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, δεκνύουσιν ὅτι δὲν γαρτίζει οὕτε κἄν μὲ ποῖον τρόπον εἶναι πανταχοῦ παρών. "Ὅτι δὲ ἴμλει

8. Ὁ φόβος ἀνάμικτον τῆς μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ εἶναι θεμελιώδες στοιχεῖον τῆς θεολογικῆς γενεῆς. Ἐνόησις του τρέμων πᾶ λογικῶ καὶ τᾶ ἴλων. Ἀλλ' ὁ φόβος αὐτὸς δὲν εἶναι· σὺν τὸν φόβον ἡμῶν εἰς φυσικὰ φαινόμενα· εἶναι θέος ἡ σέβας.

περί αὐτοῦ, ἤκουσε τί λέγει κατωτέρω· ἐάν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, οὐ ἔκει εἶ ἐάν καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην, πάρεϊ. Βλέπεις πῶς εἶναι παντάκου παρῶν; Ὁ προφήτης ὅμως δὲν τὸ γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ μόνον, καταλαμβάνεται ἀπὸ ἰλιγγον καὶ ἀπορίαν καὶ φόβον.

Δὲν ἀποδεικνύει λοιπὸν ἕκταν ἀνοσιάν τὸ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐξικνίασιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ἀπέχουν τόσον πολὺ ἀπὸ τὸν ἐμπνευσμένον προφήτην; Παρὰ ταῦτα ὁ ἴδιος προφήτης εἶπε· ἐπὶ ἄδρια καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι» (Ψαλμ. 50, 8). Μολοντί δὲ ἔραθε τὰ ἄδρια καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας του, λέγει διὰ αὐτῆ ἀκριβῶς ἡ σοφία εἶναι ἄπειρος καὶ ἀκατάλητος (449). «Μέγας γὰρ ὁ Κύριος καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμῶς» (Ψαλμ. 144, 8). Αὐτὸ τὸ τελευταῖον σημαίνει ὅτι ἡ σύνεσις του εἶναι ἀκατάλητος. Τί λέγεις λοιπὸν; Ἡ σοφία εἶναι ἀκατάλητος εἰς τὸν προφήτην, καὶ ἡ οὐσία εἶναι καταλητὴ εἰς ἡμᾶς; Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀναμφισβητήτου μανίας; Ἀφοῦ ἡ μεγαλοσύνη του εἶναι ἄπειρος, οὐ περιγράφει τὴν οὐσίαν του;

Καὶ ὁ Ἡσαίας, διαπραγματευόμενος τὸ ἴσον θέμα, εἶλεγε· «ὡς ἡ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;» (Ἡσ. 53, 8). Δὲν εἶπε «τίς διηγῆσεται», ἀλλὰ «τίς διηγῆσεται», διὰ τὴν ἀποκλείσιν οὕτω καὶ τὸ μέλλον. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει «ἐθαυμασθήσῃ ἡ γνώσις σου ἐξ ἔμοῦ»· ὁ δὲ Ἡσαίας λέγει διὰ ἀποκλειστικῆς ἡ ἐξιστορήσεως τῆς γενεᾶς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἀπὸ αὐτῶν τὸν ἴσον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως μῆπως γνωρίζει τὸν Θεὸν ὁ Παῦλος, ποὺ ἠξιώθη μεγαλυτέρας χάριτος. Ἄλλ' αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ εἶπεν· ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν». Ἐκτός δὲ τοῦ χωρίου αὐτοῦ καὶ ἄλλου ὁμοίως εἶπεν διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν σοφίαν, ὅπως ἐκδηλώνεται εἰς τὴν πρόνοιαν, καὶ μάλιστα διὰ τὴν καθολικὴν πρόνοιαν ποὺ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ, τὰς οὐρανίους δυνάμεις, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνάφερόμενην εἰς τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπους. Καὶ πάλιν δὲν ἐξετάζει ὀλόκληρον καὶ αὐτὴν τὴν μερικὴν πρόνοιαν. Παθαίνει π.χ. τὸ πῶς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον, πῶς ἐμφουσᾷ ψυχὰς, πῶς διαπλάττει σώματα, πῶς συγκρατεῖ τὴν κτίσιν, πῶς κόρηγει κατ' ἔτος τὰ προϊόντα τῆς διατροφῆς, καὶ ἀποχολεῖται μὲ μικρὸν μόνον μέρος τῆς προνοίας, αὐτὸ ποὺ ἀνα-

φέρεται εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἰουδαίων ἡπὸ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσοδικὴν τῶν Ἑθνικῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐμπρὸς εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ μέρος τῆς προνοίας, οὐκ ἔσχευεν εἰς ἄπειρον πέλαιος καὶ εἶδεν ἀκανεὴς βάθος, ὁ Παῦλος καταλήθη ἀπὸ ἰλιγγον, ὑποδοκῶρησε καὶ ἐκραύγασε δυνατὰ· «ὡ βάθος πλοῦτος καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κτήματα αὐτοῦ!» (Ρωμ. 11, 33). Δὲν εἶπεν ἀκατάλητος, ἀλλ' ἀνεξερεύνητος· καὶ ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξερευνηθῶν, πολὺ ὀλιγώτερον εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῶν.

«Καὶ ἀνεξικνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ». Αἱ ὁδοὶ τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ Θεὸς εἶναι ἀνεξικνίαστοι. Εἶπέ μοι λοιπὸν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὁ ἴδιος καταλητὸς; Καὶ μόνον αἱ ὁδοὶ; Ἀκόμη καὶ τὰ ἐπαθλα ποὺ προσοφῶνται δι' ἡμᾶς εἶναι ἀκατάλητα· «ὄφθαλμὸς αὐτῶν οὐκ εἶδε οὐδὲ οὐς ἤκουσε οὐδὲ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου ἀνέστη, ἢ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν» (Α' Κορ. 2, 9). Ἄλλὰ καὶ αἱ δωρεαὶ του εἶναι ἀπερίγραπται· «ἐκτός γὰρ τῶ Θεοῦ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιμήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ» (Β' Κορ. 9, 15) καὶ «ἡ εἰρήνη αὐτοῦ ὑπερέχει πάντα νοῦν» (Φιλ. 4, 7).

Τι λοιπὸν λέγεις; Αἱ θουλαὶ του εἶναι ἀνεξερεύνητοι, αἱ ὁδοὶ του εἶναι ἀνεξικνίαστοι, ἡ εἰρήνη του ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην κατάληψιν, ἡ δωρεὰ του εἶναι ἀνεκδιμήτος, τὰ ἐπαθλα ποὺ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς διὰ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν οὐκ ἔστιν ἂν τὰ ἐσκέψῃ ὁ νοῦς ἀνθρώπου, ἡ μεγαλοσύνη του δὲν ἔχει ὄρια, ἡ σύνεσις του δὲν μετρεῖται—ἅλα εἶναι ἀκατάλητα, καὶ μόνον αὐτὸς εἶναι καταλητὸς; Δὲν πηγαίνει τάχα ἡ τοιαύτη οὐκείως ἀπὸ ὑπερμετρον μανίας; Κράτησε τὸν αἰρετικόν, μὴ τὸν ἀπίσης νὰ φύγῃ. Εἶπέ του· τί διδάσκει ὁ Παῦλος; «Ἐκ μέρους γινώσκωμεν». Θὰ ἀπαντήσῃ ὅμως· τοῦτο δὲν τὸ λέγει διὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐάν ἐπρόκειτο μόνον διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἡ νίκη μας θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα, διότι ἐάν αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάλητοι, πολὺ περισσότερον ἀκατάλητος εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ὅτι δὲ ἐδῶ δὲν γίνεται λόγος

4. Ὁ Χριστοστόμους, ὅπως οἱ Καυκαδόμοι, σημειώνει μὲ προσοχὴν τὴν ἰσχυρίαν μεταξὺ οὐσίας Θεοῦ καὶ ἐνεργειῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἀνομιεῖ κατὰ προσηγορικὴν οἰκονομίαν. Αὐτὴ ἡ διάκρισις ἐπέστρεψε τὴν ἀποσευχθεὶς πολλὰ δυσκολαὶ τὰς ὁποίας συνήθως εἰς τὴν γνωσεολογίαν ἢ δικτικὴν θεολογίαν. Διότι διαχωρίζεται κατὰ μὲν συνεχῶς ἀκατάλητος, τὴν οὐσίαν, ἀπὸ ἐκείνου ποὺ ἡμεῖς νὰ κατανοήσῃ, τὴν ἐνεργείαν τοῦ Θεοῦ.

διὰ τὰς ἐνεργείας (450), ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν Θεόν, ἄκουσε τὰς ἐπιμένους φράσεις τοῦ σκευτικοῦ κυρίου. Μετὰ τὸ ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν προσέθεσεν: «ἄρτι γινώσκωμεν ἕκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσκωμαι καθὼς καὶ ἐπιγνώσθη». Ἀπὸ ποῖον γνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὸν Θεὸν ἢ ἀπὸ τὰς ἐνεργείας του; Ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπομένως αὐτὸν γνωρίζει περικῆς.

Λέγει δὲ «κατὰ μέρος», ὅχι διότι μέρος μὲν τῆς οὐσίας του γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, μέρος δὲ ἄγνοεῖ (πρᾶγμα ἀδύνατον, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι ἄπλοῦς), ἀλλ' ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' ἄγνοεῖ ποία εἶναι ἡ οὐσία του· γνωρίζει ὅτι εἶναι σοφός, ἀλλ' ἄγνοεῖ πόσον σοφός εἶναι· γνωρίζει ὅτι εἶναι μεγαλειώδης, ἀλλ' ἄγνοεῖ πόσον μεγαλειώδης εἶναι καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ μεγαλιότης του· γνωρίζει ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρὼν, ἀλλ' ἄγνοεῖ κατὰ ποῖον τρόπον· γνωρίζει ὅτι προσεῖ διὰ τὸν κόσμον καὶ συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὸ σύμπαν μὲ ἀκρίθειαν, ἀλλ' ἄγνοεῖ κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἐπιτυγχάνει. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Παῦλος ἐκ μέρους γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞΙΣΤΗΝΟΥΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Ἄλλ' ἂν ἐπιθυμοῦν, ὡς ἀφώσμεν τὸν Παῦλον καὶ τοὺς προφήτας καὶ ὡς ἀνέλθωμεν εἰς ταῖς οὐρανοὺς, μήπως εὐρωμεν ἐκεῖ ὄντα ποὺ γνωρίζουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Πάντως καὶ ἂν εὐρεθοῦν, τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν δι' ἡμᾶς, διότι ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις μεταξὺ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ἀλλὰ διὰ τὴν θεοκωφίαν μὲ τὸ παραπάνω ὅτι οὐτε ἐκεῖ ὑπάρχει καμμία κτιστὴ δύναμις ποὺ γνωρίζει τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀκούωμεν τοὺς ἀγγέλους. Λοιπὸν μήπως συζητοῦν ἐκεῖ μεταξὺ των διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Καθόλου. Ἄλλὰ τί κάρνουν; Δοξολογοῦν, προσκυνοῦν, ἀναπέμπουν ἀδιαλείπτως τὰς ἐπινίκιους ρυστικές ὁδὰς μ' ἐξαιρετικὴν φωνήν, καὶ ἄλλοι μὲν λέγουσι «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» (Λουκᾶ 2, 14), τὰ Σεραφεῖμ λέγουσι «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος» (Ψαλμ. 6, 3) καὶ ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπά των ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ τὸν ἀντικρίσθωσιν παρ' ἄλλῃ τὴν συγκατάθεσίν του, τὰ δὲ Χερουβείμ λέγουσι «ἐβλογημένη ἡ δόξα αὐτοῦ ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ» (Ψαλμ. 3, 12). Αναφέρουν δὲ τόπον, ὅχι διότι πέραν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει πραγματικὴ τόπος—μὴ γένοιτο. Οἱ λόγοι

αὐτοὶ θέλουσι νὰ δηλώσωσι μὲ ἀνθρώπινα ἐκφραστικά μὲν τὴν ἔννοιαν «ποῦδὴποτε εἶναι ὁ Θεός» ἢ «οὔπωδὴποτε εἶναι ὁ Θεός», ἂν βέβαια ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιοῦμεν περὶ τοῦ Θεοῦ ἔστω καὶ τισαύτας ἐκφράσεις· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι θεοβλαβὴς ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἀνθρώπινον γλῶσσαν.

Βλέπει πόσον βέβαιον ὑπάρχει ἐπάνω καὶ πόση καταστροφήσις κάπυ; Οἱ ἄγγελοι δοξάζουσι, οἱ ἄνθρωποι περιεργάζονται τὸν Θεόν· ἐκεῖνοι αἰνοῦν, αὐτοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐρευνησοῦν μὲ πολυπραγμοσύνην· ἐκεῖνοι κρύπτουν τὰ πρόσωπά των, αὐτοὶ προσπαθοῦν ἀναισχόντως νὰ ἀτενίσουν τὴν ἀνεκδήγητον δόξαν. Ποῖος δὲν θὰ ἐστέναι, ποῖος δὲν θὰ ἐθάρνη διὰ τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν υπερβολικὴν ἀνοήσιαν των;

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΞΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ ΛΟΓΩΝ

Ἦθελα νὰ εἶπω περισσότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνέλαθον τὸν ἀναιρετικὸν τοῦτον ἀγῶνα διὰ πρώτην φοράν, θεωρῶ συμφέρον σας νὰ περιορισθῶ πρὸς τὸ παρὼν εἰς τὰ λεχθέντα, διὰ νὰ μὴ παραιοῦσθαι καὶ αὐτὸν ἡ μνήμη ἀπὸ τὴν ἀρμὴν αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ λεχθῶν ἀργότερα. Πάντως, ἐάν ὁ Θεὸς τὸ ἐπιτρέψῃ, θ' ὀσκοληθῶ ἐν ἐκτάσει μὲ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸν εἶχα μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ὀδῶ ἀναπτύξω τὸ θέμα, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀνέβαλλον, διότι ἐβλεπον πολλοὺς ὁπαδοὺς τῶν Ἀνομοίων νὰ παρακαλοῦσθωσι μὲ εὐχαρίστησιν τὸ κήρυγμά μου. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀπομάκρυνω τὸ θέλημα, συνεκράτησα ἕως πέρα τὴν γλῶσσάν μου καὶ δὲν ἐπελήφθην τοῦ θέματος τότε μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κατέλω εἰς ἀγῶνα μόνον ἀφου τοὺς προσελκύσω περισσότερον. Ἀφου δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἤρξισαν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὲ παρακαλοῦσι καὶ νὰ μὲ ἐνοχλοῦν ν' ἀποδοθῶ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἀνιθάρρησα τότε (451), ἠτοιμάσθην καὶ ἔλαθον τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα καταρρίπτουν κάθε ἔπαρσιν τῶν ἀνθρώπινων λογισμῶν, ἐκδηλωμένην κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἐλαθον δὲ τὰ ὅπλα ὅχι διὰ νὰ καταβάλω τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ διὰ ν' ἀναστήσω τοὺς πεσόντας. Εἶναι τισαῦτη ἡ δύναμις τῶν ὁπλῶν ταύτων, ὥστε κατορθῶναι τοὺς μὲν ἐναντιωμένους νὰ πληγῶνῃ, τοὺς δὲ ἀκούοντας μὲ καλὴν θέλησιν νὰ θεραπεύῃ ἀνωλεοματικῶς· δὲν ἀνοίγει τραύματα, ἀλλὰ θεραπεύει τραύματα.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΚΕΪΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΝΘΡΩΜΕΝΟΥΣ

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεριφερόμεθα πρὸς ἐκεῖνους μὲ ἀγριότητα καὶ θυμὸν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὁμιλοῦμεν μὲ ἐπιείκειαν. Τίποτε δὲ δὲν εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πραότητα.⁵ Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παρήγγειλε νὰ ἐπιδεικνύομεν πάντοτε τοιαύτην συμπεριφορὰν· «δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἦπον εἶναι πρὸς πάντας» (Β' Τιμ. 2, 24). Δὲν εἶπε δὲ μόνον «πρὸς τοὺς ἀδελφούς», ἀλλὰ «πρὸς ὅλους». Καὶ ἄλλου· «τὸ ἐπιεικὲς ὅμων γνωσθήτω» ὅχι «τοῖς ἀδελφοῖς», ἀλλὰ «πᾶσιν ἀνθρώποις» (Φιλ. 4, 5). Καὶ ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια, λέγει ἡ Γραφή, «ἂν ἀγαπᾶτε ὅσους οὐκ ἀγαποῦν; Ἄν μάλιστα αἱ φίλαι των προσφέρουν βλάβην, παρασύρουναι πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἀσέβειαν, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται περὶ τῶν νοσούντων σου, ἢ ἄπορακρυθῆς ἀπὸ αὐτοῦ». Ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται περὶ προσώπων, ποῦ ἀγαπᾶς σὸν τὸν δεξιὸν σου ὀφθαλμὸν, νὰ τὰ ἀποκαυθῆς. «Ἐάν, λέγει, ὁ ὀφθαλμὸς σου ὀφθαλμὸν σκανδαλίξῃ σε, ἔκκοψον αὐτόν» (Ματθ. 5, 29). Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὁμιλῇ ἐδῶ περὶ ἀμαρτωλῆς διαθέσεως τῆς φύσεως τοῦ σώματος, διότι τότε ἡ κατηγορία θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως καὶ ἔξ ἄλλου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξορυχθῆ ὁ οὗ ὀφθαλμὸς, ἀφοῦ καὶ ὁ ἄριστερός ἂν ἔμενε, ὁμοίως θὰ ἐσκανδαλίξῃ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τὸ καταλάβῃς ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, προσέθεσε τὸ «δεξιόν», δηλῶντων ὅτι ἢ ἔκῃς ἓνα φίλον τῶνον πολὺ ἀγαπητὸν σὸν τὸν δεξιόν σου ὀφθαλμὸν, καὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἀποκόψῃς καὶ ν' ἀποκρῖνῃς τὴν φίλιαν του, ἂν οὐ σκανδαλίξῃ. Τὶ τὸ σφέλος νὰ ἔκῃς ὀφθαλμὸν προκαλοῦντα φθαρὰν εἰς τὸ ὀπίσθιον σῶμα;

Ἄν λοιπὸν, ὅπως εἶπα, αἱ φίλαι βλάπτουν, ἃς τὰς ἀποφεύγωμεν καὶ ἃς τὰς ἀποκηρύσσομεν. Ἄν ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζουν καθόλου εἰς τὴν εὐσεβῆ διαβίωσιν, ἃς προσελευόμεν τοὺς φίλους κοντὰ μας. Ἄν ὅμως καὶ αὐτὸν δὲν τὸν ὠφέλῃς καὶ οὐ βλάπτῃς ἀπὸ αὐτοῦ, τότε θέξου τοῦλάχιστον τὸ κέρδος νὰ μείνῃς ἀβλαβὴς διὰ τῆς διακοπῆς καὶ ἀποφυγῆς τοιαύτης φιλίας. Νὰ ἀποφεύγῃς ὅμως μόνον. Ὅχι νὰ ἐρίξῃς καὶ νὰ πολέμῃς.

5. Πρὸς τοὺς πλανημένους ἢ καλυπτόμενους εἶναι ἡ ἐπιείκεια ἀγάπης καὶ ἐπιεικείας. Τοῦτο εἶναι θεμελιώδης Χριστιανικὸς κανὼν.

Ἔτσι παραινεῖ καὶ ὁ Παῦλος· εἰ δυνατόν τὸ εἶ ὅμων μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες (Ρωμ. 12, 18). Εἶμαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης· ἐκεῖνος λοιπὸν, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἄλλων παντοειδῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐξέβαλλε καὶ δαίμονας, στὰν τὸν ἀπεκάλεσαν δαιμονιζόμενον, δὲν ἔρριψε κεραυνόν, δὲν συνέτριψε τοὺς κακολογούντας, δὲν κατέκαυσε τὴν ἀναίσκουντον καὶ ἀγνώμονα γλώσσάν των, ὅπως ἠδύνατο νὰ κάμῃ, ἀλλ' ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν μὲ λόγους μόνον· «ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πέμψαντά με» (Ἰω. 8, 49). Ὅταν δὲ καὶ ὁ δοῦλος τοῦ ἀρεοκράτου τὸν ἐκτόπησε, τί εἶπεν; «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;» (Ἰω. 18, 23). Ὅταν λοιπὸν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων διδῇ ἀπολογίαν εἰς ἓνα ἀπηρέτην, τὰ περισσότερα λόγια εἶναι περιττά. Μόνον ἔχε πάντοτε τοὺς λόγους αὐτοὺς εἰς τὸν νοῦν σου καὶ μελέτα τοὺς συνεχῶς καὶ λέγε (452)· «ἐάν μὲν ὠμίλησα κακῶς, λέγε ποῖον κακὸν εἶπα, ἐάν δὲ καλῶς, διατί με δέρεις;» Καὶ λάβε ὑπ' ὄψιν ἀπὸ ποῖον, πρὸς ποῖαν καὶ εἰς ποῖαν εὐκαιρίαν λέγονται, καὶ τότε οἱ λόγοι αὐτοὶ θὰ σοῦ εἶναι σὸν διαρκῆς θεῖα ἐπιμὴ, δυναμένη νὰ καταπραῖνῃ κάθε ἐρεθισμόν. Λάβε ὑπ' ὄψιν τὸ ὄψλημα τοῦ ὕβρισθέντος, τὴν εὐτέλειαν τοῦ ὕβρισαντος καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὕβρεως. Διότι δὲν τὸ ἐκακολόγησεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκτόπησε· καὶ δὲν τὸν ἐκτόπησεν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἐρράτισε. Καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἐξευτελιστικότερον ἀπὸ τοιοῦτον κτύπημα. Καὶ ὅμως τὰ ὑπέμεινεν ἔλα, διὰ τὸ δόση εἰς σὲ ἂν ὑπέροχον παράδειγμα σωφροσύνης.

Αὐτὰ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ τὰ σκεπτόμεθα μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ νὰ τὰ μελετῶμεν εἰς κάθε εὐκαιρίαν. Σὰς βλέπω νὰ θπαινῆτε τοὺς λόγους μου αὐτοὺς, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποδείξετε τὸν ἔπαινον μὲ τὰς πράξεις.⁶ Ὁ παλαιότης γυμνάζεται εἰς τὴν παλαιότητα, διὰ τὸ δεῖξαι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγώνων τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν προπόνησιν. Καὶ σὺ, λοιπὸν, στὰν σὲ καταλάβῃ θυμὸς, δεῖξαι τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ἀκραισιν αὐτοῦ τοῦ κηρύγματός μου καὶ λέγε συνεχῶς τοὺς λόγους αὐτοῦ· «ἐάν μὲν ὠμίλησα κακῶς, λέγε ποῖον κακὸν εἶπα, ἐάν δὲ καλῶς, διατί με δέρεις;». Ἐντύπωσέ τους εἰς τὴν διάνοιάν σου.

6. Ἀδελφὴν τὴν στιγμὴν οἱ ἀκραισθαὶ ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπεικονιστικὴν των διὰ τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου βοροβοδῆς, μὲ χειροκροτήματα ἢ λόγους, ὅπως συνήθως τότε. Τὸ ἴδιον κάμνον καὶ εἰς ἄλλα στιγμὰς τῶν λόγων αὐτοῦ.

δι' αὐτὸ ἀκριβῶς οὕς τοὺς ἐπαναλαμβάνω διάρκειας, διὰ τὸ ὅτι οὐκ ἐπιταλάσθην εἰς τὴν ψυχὴν διὰ ὅσα εἶπα καὶ νῦν οὐκ ἀνεξέλεγκτος καὶ ἡ μνήμη των καὶ ἡ ἐκ τῆς μνήμης ὠφέλεια. Καὶ ἂν ἔχωμεν τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐγγεγραμμένους εἰς τὴν συνειδησὴν μας, κανεὶς δὲν θά εἶναι ποτὲ τόσο ἀβήγος καὶ ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος, ὥστε νὰ παρασυρθῆ ἀπὸ τὴν ἠργίαν. Οἱ λόγοι αὐτοὶ θὰ κατορθώσουν νὰ συγκρατήσουν ὅσιν καλὸν τὴν γλώσσάν μας, ὅταν τρέχη πέραν ἀπὸ τὸ μέτρον καὶ τὸ πρέπον, νὰ καταπραῖνουν καὶ καταστήσουν μετριώθη τὴν διάνοιάν μας, ὅταν ταρασσεται, καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν μέσα μας ὠλοκληρωμένην τὴν εἰρήνην, ποὺ εὐχαίμαι νὰ ἀπολαύωμεν διαπαντός, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλαγθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΙΤΙΑ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΕΚΦΩΝΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΟΜΟΙΩΝ ΛΟΓΩΝ

Ἄς ἀναλάβωμεν λοιπὸν τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἀνομοίους. Καὶ ἂν ἀγανακτοῦν διὰ τὴν προσηγορίαν «ἄπιστοι», ὅς ἀποφύγουν αὐτοὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐγὼ θ' ἀποφύγω τὸ ἐπίθετον αὐτό. Ἄς ἐγκαταλείψουν τὴν ἀπιστίαν σκέφην καὶ ἐγὼ θ' ἀφίσω τὸ περιφρονητικὸν ὄνομα. Ἀφοῦ ὅμως αὐτοὶ δὲν παύουν ν' ἀτιμάζουσιν τὴν πίστιν καὶ νὰ κατακλιόνουν τὸν ἑαυτῶν τῶν μὲ ἔργα, διατὶ δυσαρεστοῦνται ἐναντίον ἐμοῦ, ὁ ὁποῖος κατηγορῶ μὲ λόγους ὅσα αὐτοὶ ἐπιδεικνύουν μὲ ἔργα.

(453) Ὅπως ἐνθυμεσθε, μόλις ἀνέλαθα πρὸ καιροῦ τὸν παρόντα κύκλον κηρυγμάτων καὶ ἤρξατο τὸν ἐναντίον αὐτῶν ἀγῶνα, ἀμέσως μὲ προσεῖλκυον ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ δὲν ἦτο σωστὸν νὰ παραδλέψω μέλη τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας νοσοῦντα κατὰ τὴν πίστιν. Διὰ τοὺς λόγους κατὰ τῶν Ἀνομοίων ὑπάρχει πάντοτε καιρὸς, ἐνῷ τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφοὺς μας, ποὺ εἶχον περιπέσει εἰς ἰουδαϊκὰς πλάναις, δὲν θά ὠφέλει ἀργότερα καθόλου ἡ νοουθεσία, ἂν δὲν εἶχα προλάβει τότε ἀμέσως νὰ τοὺς συγκρατήσω ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν πυρὰν, διότι ἡ ἀμαρτία θά εἶχε προχωρήσει διὰ τῆς συμμεταχῆς των εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν νηστείαν. Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἠκολούθησε συγκέντρωσις πολλῶν πνευματικῶν πατέρων, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν πόλιν μας ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ δὲν ὑπῆρχεν εὐκαιρία νὰ συνεχισθῆ τὸ κήρυγμά μου, καθ' ἣν στιγμὴν ὅλοι ἐκεῖνοι συνέρρεον ὡς ποταμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν θάλασσαν. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν ἐκεῖνων ἠκολούθησαν σκεναὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι μνημαὶ μαρτύρων καὶ πάλιν δὲν ἦτο σωστὸν νὰ παρίδωμεν τὴν εὐλογίαν τῶν ἁγίων ἐκεῖνων ἀθλητῶν. Σὰς ἀνασφῆρας αὐτὰ τὰ πράγματα λεπτομερῶς, διὰ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι ἀνέβησαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀνομοίων ἀπὸ ἀκηρίαν καὶ ραθυρίαν.

7. Δικαιολογεῖ ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος τὴν διακοπὴν ἐκφώνησεως τῆς σειρᾶς τῶν λόγων. Ἀπὸ τὴν ἐπιλείπῃ αὐτῆν ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκείνη τὴν ἀσχηρὴν ἔσφησαν Χριστιανοὶ ποὺ ἐβάρησαν καὶ ἐπῆρσαν μαζί με τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀσχυροπύλας.

Τώρα λοιπόν, που απηλλόγημεν από την μάχην κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ πατέρες ἐπανήλθον εἰς τὰς πατρίδας τῶν καὶ ἐπηλαύσαμεν ἐπαρκῶς τῆς εὐλογίας τῶν μαρτύρων, ἅς ὡς ἱκανοποιήσω τὸν πόθον διὰ τὴν ἀκράσειν τῆς διδασκαλίας μου ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, πού ὡς κατέχει τόσοον πολλὸν καιρὸν. Γνωρίζω πράγματα καλὰ διὰ τὸ καθένος ἀπὸ ὧν ἔχει τόσην ἀγωνίαν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὅσον ἐκὼς ἐγὼ νὰ τὸ ἀναπτύξω. Αἰτία δὲ αὐτοῦ εἶναι διὰ τὴν πόλιν μας ἀνέκαθεν ὑπήρξε φιλόχριστος⁸ καὶ οἱ εἰς ἐδέχθητε ὡς πατρικὴν κληρονομίαν τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορήτε, ὅταν νοθεύωνται τὰ χριστιανικὰ δόγματα.

Ὡς τὸ γνωρίζομεν αὐτὸ, κάποτε εἰς τοὺς χρόνους τῶν προγόνων ὡς κατέβησαν μερικοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἐθάβωναν τὰ καθαρὰ δόγματα τῆς ἀποσταλτικῆς διδασκαλίας καὶ παρήγγελλον εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ περιμένωνται καὶ νὰ τηροῦν τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Τὴν καινοτομίαν αὐτὴν δὲν τὴν ἐδέχθησαν οὐπωρῶς οἱ τότε κατοικοῦντες τὴν πόλιν ὡς, ἀλλὰ ὡς οὐλοὶ γενναῖοι εἶπεν ἄλλοτε νὰ ἐισέρχωνται εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ κατακόπτουν ἀλόκληρον τὸ ποίμνιον, ὄρμησαν ἐναντίον ἐκείνων καὶ δὲν ἔπαυσαν τὴν ἐπίθεσιν καὶ καταδικάζειν τῶν, ἕως οὗτο προσέκαλεσαν τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀποστόλων ἀποστολὴν εἰς ἀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀποφάσεων πού ἀρρόπλιον καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν καὶ τοὺς καθίστων ἀνακέρους νὰ συνεχίσουν τὰς προσβολὰς τῶν κατὰ τῶν πιστῶν.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΛΑΘΕΙΩΝ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΚΑΙ ΟΥΧΙ ΔΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἀπὸ πού λοιπόν ν' ἀράξω τοὺς ἐναντίον τῶν λόγους; Ἀπὸ πού ἄλλου παρὰ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν περὶ ἀπιστίας; Πράγματι οἱ Ἀνάμοιο ἐπιχειροῦν νὰ μετέρχωνται τὰ πάντα, διὰ ν' ὀμοακρινθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν τῶν ἡπίστων. Ὑπάρχει χειρότερον θρησκευτικὸν ἔγκλημα ἀπὸ αὐτό; Ὅταν ὁ Θεὸς θεθαύωνει κάτι, πρέπει νὰ τὸ δεκόμεθα μὲ πίστιν καὶ ὄχι νὰ τὸ ἀνακρίνομεν μὲ θράσος. Ὅποιος θέλει

8. Ἡ πόλις τῆς Ἀντιοχείας ἔσως ἔδεικνυτο οἱ λόγοι. Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε ἡ ἐκείνη ἐφορμήσας τῶν Χριστιανῶν ἀποστόλων πρὸς Βιθυνίαν τῆς οὐκρινόμενης καὶ ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἐνεργήσαν Χριστιανικῶς.

ἀπὸ αὐτοὺς ἅς μὲ ἀποκαλῆ ἑλισσόν⁹ δὲν ἀγανακτῶ. Διὰ τὸ ἐγὼ ἀποδεκνῶ μὲ τὰ ἔργα ποῖος χαρακτηρισμὸς μου ἀρμόζει. Καὶ μόνον ἄπιστον; Ἄς μὲ ἀποκαλῆ καὶ μωρὸν ἐν Χριστῷ καὶ δι' αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν ἀισθάνομαι ἀγαλλίσειν ὅταν νὰ μοῦ ἐδίδοτο στέφανος ὡς βραβεῖον. Ἄλλωστε θὰ ἔχω κοινὴν τὴν προσοχηρίαν αὐτὴν μὲ τὸν Παῦλον, διότι αὐτὸς εἶπεν· ἐμεῖς μωροὶ διὰ Χριστὸν (Α' Κορ. 4, 10). Ἀλλ' ἡ μωρία εἶναι προτιμότερα ὅπῃ καθε σοφίαν, διότι ἡ κατὰ Χριστὸν μωρία κατάρθρωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὅσα δὲν κατάρθρωσε νὰ εὐρῆ ἡ κοσμικὴ σοφία (454). Αὕτη διέλυσε τὸ ἀκότος τῆς οἰκουμένης, αὕτη ἐπανάφερε τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Τί σημαίνει δὲ μωρία κατὰ Χριστὸν; Σημαίνει νὰ περιτέλλομεν τοὺς λογισμοὺς μας, ὅταν διεγείρονται καὶ ἐκτροχιάζονται, νὰ κρατοῦμεν τὸν νοῦν μας ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν κοσμικὴν παιδείαν, ὥστε νὰ τὸν ἔχωμεν καθαρὸν καὶ ἔτοιμον νὰ δεχθῆ τοὺς θεῖους περὶ Χριστοῦ λόγους, ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλος στιγμή.

Ὅταν λοιπόν ὁ Θεὸς παραγγέλλῃ κάτι, δὲν πρέπει νὰ τὸ ὑποβάλλομεν εἰς ἔρευναν, ἀλλὰ νὰ τὸ παραδεκόμεθα διὰ τῆς πίστεως. Εἶναι δὲ γνώρισμα θρασυτάτης καὶ ρησικινδύνου ψυχῆς τὸ νὰ περιεργάζεται τὰς αἰτίας καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους δίδονται, καὶ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας δίδονται αἱ θεῖαι ἐντολαί. Καὶ θὰ ὡς ἀποδείξω τοῦτο ἀπὸ αὐτὴν τὴν θελίαν αὐτὴν Γραφήν.

Ὑπῆρξε κάποιος θαυμαστός καὶ μέγας ἀνὴρ, πού εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀοκιερωσύνης καὶ μὲ τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς ἐπιστάσεως ἀλοκλήρου τοῦ ἱσραηλινικοῦ λαοῦ, ὁ Ζαχαρίας. Αὐτὸς λοιπόν ὁ Ζαχαρίας, καθὼς εἰσῆλθε κάποτε εἰς τὰ ἁγία τῶν ἁγίων, εἰς τὰ ἅδουα, πού μόνον αὐτὸς ἐπετρέπετο νὰ ἴδῃ (παρετήρησε πόσον μεγάλην παρηρίαν εἶχεν, ὥστε ν' ἀντιπροσωπεύῃ ἀλόκληρον τὸν λαὸν ὡς μεσίτης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀναπέμψῃ ἐξ ὀνόματός του δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸν καταστήσῃ εὐπλάγητον ἀπέναντι τῶν δούλων του), εἶδεν ἄγγελον νὰ ἵσταται ἐκεῖ μέσα καὶ ἐπειδὴ ἡ θέα του τὸν κατέπληξεν, εἶπεν ἐκεῖνος· «μὴ φοβῆσαι, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δεήσις σου καὶ ἰδοὺ τέξῃ υἱόν» (Λουκᾶ 1, 13). Ποῖαν σκέσιν ὄμως ἔχει τοῦτο; Αὐτὸς παρεκάλει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ, ἐξήτει συγγνώμην διὰ τοὺς συνδόλους του καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ λέγει· «μὴ φοβῆσαι, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ παράκλησις σου» καὶ ὡς ἀποδείξιν τῆς ἀληθείας τῶν λό-

γων του φέρει το μελλοντικόν γεγονός ότι θα αποκτήσει υιόν, τὸν Ἰωάννην. Ἐκεῖ παλλὴν σκέσιν. Ἐφ' ὧσον πάρα παρεκάλει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ, θὰ ἀπέκτα δὲ θραδύτερον υιόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλεγεν, «Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ ἀφρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ἰωαν. 1, 29), εὐλόγως λέγει ὁ ἄγγελος· «εἰσηκούσθη ἡ παράκλησίς σου καὶ θὰ γεννήσῃ υιόν».

Τι ἔκαμε λοιπὸν ἐκεῖνος; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ζήτημα, ποῦ ἔθεσα, ὅτι δηλαδὴ ἡ περιεργὸς ἐξέτασις τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποῖους ἐκδηλώνονται αἱ θεῖαι βουλαὶ εἶναι ἀουγκώρητος καὶ οὐ αἰ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ γίνωνται παραδεκταὶ διὰ τῆς πίστεως. Ὁ Ζαχαρίας ἐπρόσθετε τὴν ἡλικίαν του, τῆς λευκῆς του τρίχας, τὸ ἐξησθενημένον σῶμά του, ἐπρόσθετεν ἐπίσης τὴν στειρώσειν τῆς γυναίκος του καὶ κατελήφθη ἀπὸ ἀμφιβολίας καὶ ἐζήτησε νὰ μάθῃ, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμῆθι τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ ἠρώτησε· «κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο» (Λουκᾶ 1, 18); Πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ γίνῃ τοῦτο; Ἐγὼ ἔκω λευκανθῆ καὶ γηράσει καὶ ἡ σύζυγός μου εἶναι περασμένη εἰς τὰ κρόνια καὶ στειρα, ἐπομένως ἡ ἡλικία τῆς εἶναι ἀκατάλληλος καὶ ἡ φυσιολογικὴ τῆς κατάστασις δὲν ἐπιτρέπει τεκνογονίαν. Κατὰ ποῖαν λογικὴν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόθεσις αὐτή, ἐφ' ὧσον ἐγὼ, ὁ ὁπορεύς, εἶμαι ἀσθενής καὶ αὐτῆ, ἡ γῆ, εἶναι ἄγονος;

Δὲν φαίνεται λοιπὸν εἰς μερικὸς ἄξιους συγγνώμης ὁ Ζαχαρίας, ἀφοῦ εἶναι εὐλόγον νὰ ζητήσῃ διασάφισιν τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀγγέλου; Πολὺ εὐλόγως ὅμως ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἐθεώρησεν ὄχιον συγκαρῆσεως, διότι ὅταν θεοκλήσῃ ὁ Θεὸς κάποιον, δὲν πρέπει νὰ τὸ ὑποβάλλωμεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς λογικῆς οὔτε νὰ ζητοῦμεν τὴν αἰτιολογίαν τῶν πραγμάτων οὔτε νὰ προβάλλωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεως νὰ ὑπακούσῃ ἢ ἄλλο παρόμοιον· διότι ἡ δύναμις τῆς θείας ἀποφάσεως εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ κανὲν κάλυμα δὲν δύναται νὰ τὴν ματαιώσῃ.

Τί κάμνεις λοιπὸν, ἄνθρωπε (455); Ὁ Θεὸς δίδει ἐξαγγελίαν καὶ οὐ δυσπιστεῖς καταφεύγων εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας; Μήπως εἶναι τὸ γῆρας ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Θεοῦ; Μήπως εἶναι ἡ φύσις δυνατωτέρα ἀπὸ τὸν δημιουργόν τῆς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι οἱ λόγοι του μεταβάλλονται εἰς ἔργα θαυμαστά; Ὁ λόγος του ἵδρυσεν τὸν οὐρανόν,

ὁ λόγος του κατεσκεύασε τὴν κτίσιν, ὁ λόγος του ἐδημιούργησε τοὺς ἀγγέλους, καὶ οὐ ἀντιβάλλεις διὰ μίαν γέννησιν; Διὰ τοῦτο ἠγανάκτησεν ὁ ἄγγελος καὶ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν ἱερωσύνην του, καὶ μάλιστα λόγῳ αὐτῆς τὸν ἐτιμώρησε θαυρότερον, διότι ὁ πρῶτος μὲ μεγαλύτερον ἀξίωμα πρέπει νὰ κατέχῃ καὶ μεγαλύτερον πίστιν. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας; Ἐἶσθ' ὅση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλεῖν». Ἡ γλῶσσά σου, λέγει, ποῦ ἐξυπνήρησε διὰ τοῦ λόγου τὴν ἀπιστίαν σου, θὰ δεχθῆ καὶ τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀπιστίαν· εἶδού ὅση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλεῖν ὅς· ἂν γένηται ταῦτα» (Λουκᾶ 1, 20). Σκέψου τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Δὲν μὲ πιστεύεις, λέγει λοιπὸν δέξου τὴν τιμωρίαν καὶ ὅταν σοῦ ἀποδεξῶ τοὺς λόγους μου διὰ τῶν πραγμάτων, τότε θὰ διαλυθῆ ἡ ὀργή μου· ὅταν καταλάβῃς ὅτι δικαίως ἐτιμωρήθης, τότε θὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

Ἄς ἀκούσουν οἱ ἄνομοι πῶς ἀγανακτεῖ ὁ Θεός, ὅταν ἐξετάζουσι καὶ περιεργάζονται αὐτόν. Ἐάν δὲ ἐκεῖνος, ὁ Ζαχαρίας, τιμωρεῖται διότι ἠπίστησεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς γεννήσεως ἐνδὲ θνητοῦ ἀνθρώπου, οὐ, ὁ ὁποῖος περιεργάζεσθαι τὴν ἀπόρητον θεῖαν γέννησιν, πῶς θὰ διαφώσῃ τὴν τιμωρίαν, εἰπέ μου; Ἐκεῖνος δὲν ἐξέφρασεν ἀντίθετον γνώμην, ἀλλ' ἀπλῶς ἠθέλησε νὰ μάθῃ, καὶ ὅμως δὲν συνεκαρῆθη· οὐ, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι γνωρίζεις τὸν εἰς ἄλους ἀθέατον καὶ ἀκατάληπτον, πῶς θὰ ἀπολογηθῆς; ποῖαν τιμωρίαν δὲν θὰ ἐπισόρῃς κατὰ τοῦ ἐαυτοῦ σου;

Η ΑΣΥΛΛΗΠΤΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΘΕΑΙΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἄλλὰ τὸ σκετικὸν μὲ τὴν θεῖαν γέννησιν ζήτημα θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὸν καιρὸν του. Τώρα δὲ ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὸ προηγούμενον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀφίσαμεν εἰς τὴν μέσιν, ἐπιχειροῦντες νὰ ἐρριζώσωμεν τὴν καταστρεπτικὴν ρίζαν, τὴν μητέραν ὄλων τῶν κακῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ τὰ ἰδικὰ τῶν δόγματα ἐβλάστησαν. Ποῖα δὲ εἶναι ἡ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν; Πιστεύσατέ με, μὲ κατέχει φρίκη καθὼς πρόκειται νὰ τὴν ἀναφέρω, διότι ἐγὼ διατάξω νὰ ἐκφράσω μὲ τὴν γλῶσσαν ὅσα ἐκεῖνοι μελετοῦν διαρκῶς μὲ τὴν σκέψιν των. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ ρίζα αὐτῶν τῶν κακῶν; Τὸ ὅτι ἄνθρωπος ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ· ἐγνωρίζω τὸν Θεόν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς γνωρίζει

τὸν ἑαυτὸν του».᾽ Χρειαζόνται αὐτὰ ἔλεγχον; Χρειαζόνται ἀποδείξειν; Δὲν ἄρκει μόνη ἡ ἀπαγγελία τῶν λέξεων, διὰ τὴν ἀποδείξειν ἄλλην τὴν ἀσέθειαν; Διότι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἀποδεικνύουσιν ἀναμφισβήτητον μανίαν, ἀσυγκρίτητον παραφρόσυνην, ἐκκεντριωτάτητον τρόπον ἀσθεσίας. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἰδὼμι ποτὲ κανεὶς οὔτε εἰς τὸν νοῦν του νὰ βάλῃ οὔτε μὲ τὴν γλῶσσάν του ν' ἀναφέρῃ. Σκέψου, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε ἄνθρωπε, ποῖός εἶσαι καὶ ποῖον περιεργάζεσαι; Ἄνθρωπος σὺ, τολμᾷς νὰ ἐρευνηθῆς καὶ ἐξετάσῃς τὸν Θεόν —διότι ἄρκοῦν καὶ μόναι τῶν αἱ λέξεις διὰ τὴν ἀποδείξειν τὴν ὑπερβολικὴν σου ἀνοησίαν— ἄνθρωπος, γῆ καὶ στάκτη, σὰρξ καὶ αἷμα, κόρτον καὶ ἄνθος κόρτου, σκὰ καὶ κληνὸς καὶ ματαότης καὶ ὅτι ἄλλο μηδαμινώτερον καὶ εὐτελέστερον.

Μὴ νομίζετε δὲ ὅτι ὅσα λέγω ἀποτελοῦν κατηγορίαν κατὰ τῆς φύσεως. Ἄλλωστε αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἐγὼ τὰ ἐξαγγέλλουσι οἱ προφῆται μὲ σκοπὸν οὐκ νὰ ἀπυμᾶσιν τὸ γένος μας, ἀλλὰ νὰ περιτελοῦν τὴν ὑπερωσίαν τῶν ἀνοήτων, οὐκ νὰ ἐξευτελοῦν τὴν φύσιν, ἀλλὰ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν παραφρόνων (456). Ἐάν δὲ, ἔπειτα ἀπὸ ὅσα εἶπον ἐκεῖνοι, ἐφάνησαν μερικοὶ ποὺ ὑπερβάλλουσι καὶ τοῦ δαιμόλου τὴν κωμικολογίαν, εἰς ποῖαν ἀλαζονείαν δὲν θὰ εἶχαν φθάσει αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἂν δὲν εἶχε λειχθῆ ἴσως ἀπὸ τοῦ προφήτου, εἰπέ μου; Ἄν καὶ τὰρὰ ἐκὼν ἔκουν φλεγμονήν, μολοντά τὸ φάρμακον εἶναι ἐπάνω των, εἰς ποῖον εἶδος ὑπερωσίας καὶ ὑπερηφαναίας δὲν θὰ παρεδίδοντο, ἂν ἐκεῖνοι δὲν εἶπον τόσα πρᾶγματα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως;

Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ δίκαιος πατριάρχης Ἀβραάμ περὶ ἑαυτοῦ· «ἐγὼ εἰμὶ γῆ καὶ σποδός». (Γέν. 18, 27). Συνεζητεῖ μὲ τὸν Θεόν καὶ δὲν τὸν συνεπῆρε τὸ θάρρος, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸν καθίστα μετριοφρονέστερον. Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἄνομοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἀεῖζουσιν οὔτε ὅσον ἢ σκὰ ἐκείνου, νομίζουν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἀγγέλων, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει ἐκκάτην ἀνοησίαν. Εἰπέ μου, τὸν Θεὸν περιεργάζεσαι, τὸν ἄναρχον, τὸν ἀναλόκτον, τὸν ἀσώματον, τὸν ἄφθαρτον, τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν ὑπέρτερον ἅλων τῶν ὄντων τῆς κτίσεως; Ἄκουσε ἂ ἀποφάνονται περὶ αὐτοῦ οἱ προφῆται καὶ φοβήσου; «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποῖων αὐτὴν τρέ-

9. Αὐτὰ εἶναι λόγοι τῶν Ἄνομων. Βλ. Συμπόσιος, Ἐκκλ. Ἰστορ. 4, 7.

μειν» (Ψαλμ. 103, 32). Μόνον μὲ τὸ βλέμμα του σαλεύει τὴν τόσο μεγάλην καὶ ἀγκώδη γῆν. «Ὁ ἀπόμενος τῶν ὀρέων καὶ κληνίζονται. «Ὁ σέκων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐκ θεμελίων καὶ οἱ στύλοι αὐτῆς σαλεύονται» (Ψαλμ. 9, 8). «Ὁ ἀπειλῶν τῆ θάλασσαν καὶ Ἐρραίνων αὐτήν» (Ψαλμ. 51, 10). «Ὁ λέγων τῆ ἀβύσσῳ, ἔρημαθήσῃ» (Ψαλμ. 44, 27). «Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω· τὰ ὄρη ἐκκρίτησαν ὡσεὶ κριοὶ καὶ οἱ θουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων» (Ψαλμ. 113, 3 ε.). Ὀλοκλήρος ἡ κτίσις σαλεύεται, καταλαρβάνεται ἀπὸ δέος, τρέρει καὶ μόνον αὐτοὶ περιφρονῶν, παραβλέπων, ἐξευτελοῦν τὴν σιτηρίαν των—νὰ εἴπω ὅτι ἐξευτελοῦν τὸν Κύριον τῶν ὄλων δὲν ἐπιτρέπεται.

Προηγουμένως προσεπέθησα νὰ τοὺς σαφρονήσω μὲ τὸ παράδειγμα τῶν οὐρανίων δυνάμεων, τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν Χερουβὶμ, τῶν Σεραφὶμ· τῶρα χρησιμοποιοῦ τὸ παράδειγμα τῆς ἀναισθήτου φύσεως καὶ πάλιν δὲν ἐντρέπονται. Δὲν βλέπει τὸν οὐρανὸν πόσον ὠραῖος εἶναι, πῶς στεφανιώνεται μὲ τὸν ἀναρτήτητον κορὸν τῶν ἀστέρων; Πόσον κρόνον ὑπάρκει; Στέκεται ἐκεῖ περισσότερα ἀπὸ πέντε χιλιάδες κρόνια¹⁰ καὶ τὸ πλῆθος τοῦ κρόνου δὲν τὸν ἐγῆρασεν, ἀλλὰ διατηρεῖται εἰς ἀνθηρὰν καὶ ἀκαμψάν ἡλικίαν. Ὡς νέον καὶ σφριγῶν σῶμα, ὁ οὐρανὸς διετήρησε τὸ ἀρκικὸν κάλλος καὶ δὲν ἐξηθόνησε μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ κρόνου. Ἄλλ' αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, τὸν ὠραῖον, τὸν μεγάλον, τὸν φαειρόν, τὸν ἀστερωπὸν, τὸν διαρκῆ, τὸν διατηρούμενον ἐπὶ τόσον μακρὸν κρόνον, ὁ Θεὸς τὸν κατασκευάσας μὲ τόσον εὐκολίαν μὲ ὅσην κατασκευάζει κανεὶς μίαν καλιόην, ὁ Θεὸς τὸν ὅποιον οὐ περιεργάζεσαι καὶ προσπαθεῖς νὰ περιγράψῃς μὲ τὴν λογικὴν σου. Διὰ νὰ δηλώσῃ δὲ τοῦτο ὁ Ἠσαΐας ἔλεγεν· «ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηπὴν ἐπὶ τῆς γῆς». (Ψαλμ. 40, 22). Θέλεις θυμὸν νὰ ἴδῃς καὶ τὴν γῆν; Αὐτὴν τὴν ἐδημιούργησεν ὡς μηδὲν. Δι' ἐκεῖνον μὲν λέγει· «ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηπὴν ἐπὶ τῆς γῆς», δι' αὐτὴν δὲ, «ὁ κατέκρινεν τὸν γῆρον τῆς γῆς, ὁ ποιήσας τὴν γῆν ὡς οὐδέν». (Ψαλμ. 40, 23).

10. Ὁ ὀσιολογικὸς εἶναι κατὰ τὰ ὁμοίωμα τῶν εἰρησῶν ποὺ διατηροῦνται εἰς τὴν Ἡ. Διαθήκην. Ἄλλ' ἐνοεῖται ὅτι τὰ χρόνια ἔχουν παραδειγματικὴν ἔννοιαν καὶ συχνὰ ἔμπορῶν νὰ θεωρηθῶν ὡς αἰῶνας ἢ ὡς χιλιάταις.

Βλέπεις ότι άνωμασε μηδέν την γην, ή οποία έχει τόσοον μέγεθος και όγκον;

Σκέψου λοιπόν πόσον πλήθος δρέων, πόσα έθνη ανθρώπων, πόσας ποικιλίας φυτών, πόσας πόλεις με μεγαλοπρεπή οικοδομήματα και πόσας ποικιλίας τετραπόδων, θηρίων, έρπετων φέρει εις την ράχην της (457). Άλλ' όμως με όλον της τών όγκον την έδημιούργησε τόσοον εύκολα, ώστε ο προφήτης να μη δύναται να εύρη παράδειγμα εύκολίας και να ειπή ότι την έδημιούργησε ως ευρέδεν. Έπειδή το μέγεθος και το κάλλος των όρατων άντικειμένων ύπολείπονται κατά πολύ του μεγέθους και της ισχύος του ποιητού των και δεν έπαρκούν διά να παραστήσουν την δοναμάν του, οι προφήται εύρον άλλον τρόπον να μάς δώσουν σαφεστέραν έννοιαν αύτης. Ποιον δηλαδή; Δέν πρόβαλον μόνον το μέγεθος των κτισμάτων, αλλά και τόν τρόπον της δημιουργίας, ώστε να κατορθώσωμεν κατά το δυνατόν να λάθωμεν έπαρκή έννοιαν περί της δυνάμεως του Θεού και από τα δύο αυτά στοιχεία από το μέγεθος των δημιουργημάτων και από την εύκολίαν της δημιουργίας. Μη εξέταξης λοιπόν το μέγεθος μόνον των δημιουργημάτων, αλλά και την εύκολίαν με την οποίαν ο ποιητής τά κατασκεύασεν.

Αυτό δε, δεν ισχύει μόνον διά την γην, αλλά και διά αυτήν την φύσιν των ανθρώπων. Διότι λέγει, άλλοτε μόνον, «ό κατέκριν τον γυρον της γης και τους κατοικούντας έν αυτή ωςεί ακρίδας», άλλοτε δε, «ως σταγών από κάδου πάντα τα έθνη έναντίον ούτου». (Ήσ. 40,15, 22). Μη προσπεράσης τους λόγους αυτούς με έπιπολαιότητα, άλλ' εξέτασέ τους και ανάπτυξέ τους με προσοχήν. Άνολογίσου όλα τα έθνη τους Σύρους, Κίλικας, Καππαδόκας, Βιθυνούς, τους κατοίκους του Εύξεινου Πόντου, της Θράκης, της Μακεδονίας, όλουκληρου της Ελλάδος, των νήσων, της Ιταλίας, τους έκτός της οικουμενικής αυτοκρατορίας μας, τους κατοίκους των Βρετανικών νήσων, τους Σαυρομάτας, τους Ίνδοος, τους κατοίκους της Περιοίας, τα άπειρα άλλα γένη και φύλα, που δεν γνωρίζομεν ούτε τα όνόματά των— και όλα αυτά τα έθνη ένώπόν του είναι σαν σταγών μέσα εις κάδον. Ειπέ μου, ποίος μόνον της σταγόνος είσαι σύ, ο περιεργαζόμενος τόν Θεόν, ένώπουν του όποιου όλα τα έθνη είναι σαν σταγών μέσα εις κάδον;

Διά ποιον όμως λόγον ν' άσκολούμεθα με τόν ούρανόν

και την γην και την θάλασσαν και την φύσιν των ανθρώπων; Άς άναβώμεν διά του λόγου επάνω από τόν ούρανόν και ως έλθωμεν εις τους άγγέλους. Βεβαίως γνωρίζετε ότι και εις μόνον άγγελος έχει ίσην άξίαν με όλουκληρον την όρατην κτίσιν ή μάλλον είναι πολυτιμότερος από αυτήν. Έάν όλουκληρος ο κόσμος δεν άρξεί ούτε δσον άρξεί εις δικαίος, όπως διδάσκει ο Παύλος με την φράσιν «ών ούκ ήν άξιος ο κόσμος». (Έφρ. 11, 38), πολύ περισσότερον δεν δύναται να γίνη ιούδιος με ένα άγγελον, διότι οι άγγελοι είναι πολύ άνώτεροι από τους δικαίους. Και όμως εκεί επάνω υπάρχουν μύρια μυριάδες άγγέλων και χίλια χιλιάδες άρκαγγέλων, και θρόνοι, κυριότητες, άρχαι και έξουσίαι, άπειρα πλήθη και άνάρρηματα τάγματα άσωμάτων δυνάμεων· και όλας αυτές τάς δυνάμεις ο Θεός τάς έδημιούργησε με τοιαύτην εύκολίαν, ώστε να μη δύναται να την παραστήση κανείς λόγος. "Ήρκεσε ή' όλα αυτά ή θέλησίς του, και όπως εις ήμάς ή λειτουργία της θελήσεως δεν φέρει κόπρασιν, έτσι, και εις εκείνον καμμίαν κόπρασιν δεν έφερεν ή δημιουργία τούστων και τούστων δυνάμεων. Αυτό ήθελε να δείξη και ο προφήτης, όταν έλεγε, «πάντα δσα ήθέλησεν έν τώ ούρανώ και έν τή γή» (Ψαλμ. 134, 6).

(458) Βλέπεις λοιπόν ότι όχι μόνον διά την δημιουργίαν των επί της γης κτισμάτων, αλλά και διά την κατασκευήν των ούρανίων δυνάμεων ήρκεσε μόνη ή θέλησίς του; Άκούων λοιπόν αυτά, ειπέ μου, δεν κλαίεις τόν εαυτόν σου και δεν λέγεις ν' άνοίξη ή γη να σέ καταπιή, διότι έφθασες εις τόσοην παραφροσύνην, ώστε προσπαθής να περιεργάζεσαι και να πολυεξετάξης ως ετελέσταιον άντικείμενον αύτόν, που μόνον να δοκάρη και να προσκυνής πρέπει; Διά ποιοι και ο Παύλος, ο γεμάτος σοφίαν, έβλεπον την άσχημικρον ύπεροχήν του Θεού και την μηδαμινότητα της ανθρώπινης φύσεως, ήγανάκει διά τους περιεργαζόμενους τήν ενεργείας του και έλεγε με όργην και ασιτηρότητα «μενούγγε, ή άνθρωπε, σὺ τίς είς ού άνταποκρινόμενος Θεώ;» (Ρωμ. 9, 20). Ποίος είσαι; Κατανόησε πρώτον την φύσιν σου και θά ήρη; ότι είναι αδύνατον να εδρεθί λέξεις δυναμένην να παριούση την ετέλειάν σου.

Η ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΕΡΓΙΑΣ ΔΙΕΡΕΓΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ

Άλλά θά ειπής; είμαι άνθρωπος προικισμένος με το κά-

ρισμα της ελευθερίας. Ἐπρωκίσθης ὄμως με τὸ τυητικὸν χάρισμα της ελευθερίας διὰ τὸ χρησιμοποίησιν ἄξι ἐπιτήρησιν. Ἄλλ' εἰς ὑπακοὴν πρὸς αὐτὸν ποῦ σε ἐτίμησε. Σὲ ἐτίμησεν ὁ Θεὸς ἄξι διὰ τὸν ὑβρίστην, ἀλλὰ διὰ τὸν δοξάζηκα καὶ ὅποιος περιεργάζεται τὴν οὐσίαν του τὸν ὑβρίζει. Ἐὰν ἀποτελῇ δοξολόγησιν τοῦ Θεοῦ ἢ ἀποφυγὴ τῆς περιέργου ἀνοκρίσεως τῶν ἐπαγγελιῶν του, ἢ παλυπράξιμον διερεδόνησις ἄξι μόνον τῶν ἀποφάσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ποῦ λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις, ἀποτελεῖ προσβολήν. Ὅτι δὲ ἡ ἀποφυγὴ τῆς περιέργου ἀνοκρίσεως τῶν ἐπαγγελιῶν του ἀποτελεῖ δοξολόγησιν αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος, ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς καὶ πίστεως τοῦ Ἀβραάμ εἰς ἄλλα «κατενόησε μὲν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα νεκρωμένον καὶ τὴν νεκρωσίν τῆς μητρὸς τῆς Σάρρας, εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει» (Ρωμ. 4, 19 ε.). Ἡ ἀδύνατος λόγῳ τῆς ηλικίας φύσεως, λέγει τὸν ἐνεβάλεν εἰς ἀπελπισίαν, ἢ πίστις ὄμως τοῦ ἔδωκεν ἰσχυρὰς ἐλπίδας: «ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει δόξαν τῷ Θεῷ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπηγγελῆται δυνατὸς ἐστὶ καὶ ποιῆσαι». Βλέπεις ὅτι αὐτὸς ποῦ θεθαύανται διὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν πίστιν τὸν δοξάζει: Ἐὰν λοιπὸν ὅποιος εἶδεν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν τὸν δοξολογῇ, ὅποιος ἀπιστεῖ εἰς αὐτὸν ἀτρέφει τὴν προσβολήν κατὰ τῆς ἰδικῆς του κεφαλῆς. «Ποῖος εἶσαι σὺ, ὥστε νὰ ἔρχεσαι εἰς ἀντιπαράστασιν μετὰ τὸν Θεόν»;

Ἐπειτα, ὅταν ἠθέλησεν ὁ Παῦλος νὰ δεξῆ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, δὲν τὸ κατώρθωσε τελείως, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ τὸ χρησιμοποιηθῆν παράδειγμα εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ἰδέαν καὶ τῆς ἐπὶ πλέον διαφορᾶς. Τί λέγει δι' αὐτό: «Μὴ ἔρει τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φασμάματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν»; (Ρωμ. 9, 20 ε.).

Λέγεις λοιπὸν, θὰ ἀντεῖπῃ κανεὶς, ὅτι ὀφείλω νὰ ὀπείκωμαι εἰς τὸν Θεὸν ὅπως ὁ πηλὸς εἰς τὸν κεραμεύα; Μάλιστα ἀπαντᾷ ὁ Παῦλος: διότι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ εἶναι τὴν ἴσην, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ πηλοῦ καὶ κεραμεύου καὶ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία τοῦ πηλοῦ

11. Μὲ τὸς προηγουμένους λόγους ἐτίμησε τὴν ἀναξίτητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον ἐπιστηματικῶς τὸ τυητικὸν χάρισμα τοῦ σκευεοῦ ποῦ τὸν εἶται μεγάλῳ ἄξιον.

καὶ τοῦ κεραμεύου εἶναι ἡ ἴδια, ὅπως λέγεται καὶ εἰς τὸ διδασκάλιον τοῦ Ἰωβ: «οὗ δὲ τοὺς κατοικοῦντας οἰκίας πηλίνας, ἐξ οὗ καὶ οὗτοι ἔσμεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ» (Ἰωβ 4, 19). Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται ἀνώτερος καὶ εὐφραπέτερος τοῦ πηλοῦ, τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ὕλης, ἀλλ' εἰς τὴν σοφίαν τοῦ τεχνίτου (459). Καὶ ἐν ἀποτίκῃ, ὅς σε πείθουν αἱ σοφοὶ καὶ αἱ λάρνακες, Ἐὰν μεταβῆς εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων μας, θὰ ἴδῃς ὅτι ὅσα λέγω εἶναι ἀκριβῆ. Ὅπως μεταξὺ πηλοῦ καὶ κεραμεύου δὲν ὑπάρχει διαφορὰ, ἐνῷ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ ὑπάρχει τὴν ἴσην διαφορὰ οὐσίας, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ οὔτε ὁ λόγος νὰ τὴν παραστήσῃ οὔτε ὁ νόσος νὰ τὴν μετρήσῃ. Ὅπως λοιπὸν ὁ πηλὸς πειθαρχεῖ εἰς τῆς χεῖρας τοῦ κεραμεύου καὶ ἀκολουθεῖ ὅπου τὸν φέρει καὶ τὸν ἄγει ἐκεῖνος, ἔτσι καὶ σὺ νὰ μὲνης σὸν πηλὸς ἀφωστος, ἵνα ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτῃ κάποια βουλήν του.

Δὲν τὰ εἶπε δὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος διὰ τὸ καταργῆσθαι τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ὀρασίαν τὴν αὐτεξουσιότητά μας — μὴ γένηται — ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκρίσθαι τελείως τὴν αὐθάδειάν μας. Καὶ ἐν θέλετε, ὅς τὸ ἴδωμεν καὶ αὐτό. Τὶ ἠθέλησαν ἄραγε νὰ μάθωμεν οἱ ἀναγνώστει τῶν ἐκείνων καὶ τοὺς ἀπειστώμασε μετὰ τὴν αὐστηρότητα; Ἄραγε μήπως περιεργάζοντο τὴν θεῖαν οὐσίαν; καθόλου, διότι κανεὶς ποτὲ δὲν ἐτόλμησε τοιοῦτον πρᾶγμα. Ἀπλῶς ἐζήτουν κάποι μικρότερον νὰ μάθωμεν τῆς αἰτίας ὑπισπένων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως π.χ. διὰ τὸ δεῖνα τιμωρεῖται καὶ ὁ δεῖνα ἐλευθεῖται, διὰ τὸ δεῖνα ὀπαλλᾶσθαι τῆς τιμωρίας καὶ ὁ ἄλλος ὀδηγεῖται εἰς δεῖνα, διὰ τὸ ἄλλος συγκωρεῖται καὶ ἄλλος ἄξι. Τοιοῦτον εἶδους ἐξηγήσεις ἠήμιον. Ἀπὸ ποῦ δὲ συνάγεται αὐτό; Ἀπὸ τὰ λεγόμενα προηγουμένως. Ὅταν εἶπε: «ὄρα σὺν ὃν θέλει ἐλευθεῖ, ὃν δὲν θέλει σκληρόνει. Ἐρεῖς σὺν μοι, τί ἐπι μέμφεται; τῷ γὰρ ἠκούληται αὐτοῦ τῆς ἀνθέστηκεν.», προσέθεσε: «μενοῦνγε, ὃ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ἐ ἀναποκρινόμενος Θεῷ;» (Ρωμ. 9, 18 ε.). Ἐπομένως ὁ Παῦλος ἀποσκοπόμενος ἀνθρώπους ποῦ ζητοῦν νὰ ἐξετάσωμεν ὑπισπένων ἐνεργείας τῆς θεῖας βουλήσεως, Ἀπὸ δὲ εἰς ἐκείνους δὲν συγκωρεῖ οὔτε αὐτὰ, οὐ ποῦ πολυμεταβῆς τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅποια κατευθύνει τὰ πάντα, δὲν νομίζεις ὅτι εἶσαι ἄξιος μισθὸν κεραυνῶν;

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΩΡΙΣΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΥΣΘΕΙΑΣ

Δὲν ἀποδεικνύουν τάχα ὑπερβολικὴν μαγίαν αὐτοὶ οἱ ἰακωρινοί; "Ἀκουσε τί λέγει ὁ προσήτης ἢ μάλλον ὁ Θεός δι' αὐτοῦ· «εἰ Πατὴρ ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἐστὶν ἡ δοξα μου; καὶ εἰ Κύριος ἐγὼ εἰμι, ποῦ ἐστὶν ὁ φόδος μου;» (Ματ. 1, 8). "Ὁποῖος φοβεῖται δὲν περιεργάζεται, ἀλλὰ προσκινεῖ, δὲν πολυεξετάζει, ἀλλ' ἀνείκει καὶ δοξάζει. "Ἄς οὐ διδάξουν περὶ αὐτοῦ καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος δὲν συμβουλεύσει αὐτὰ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ τὰ ἐπαρμόζει καὶ ὁ ἴδιος. "Ἀκουσε τί λέγει πρὸς τοὺς Φιλιπησίους, διὰ τὴν ἰδίαν ἐπισημαίνοντα ὅτι μερικὴν μὲν γνῶσιν ἔχει («ἐκ μέρους γινώσκωμεν», ὅπως λέγει καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους), ἀλλὰ πλήρη δὲν ἔχει· «ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατεληφέναι» (Φιλ. 3, 13). Ὑπάρχει σαφέστερα δὴλῶσις ἀπὸ αὐτῆς; Ἐφαίνετο δυνατότερα ἀπὸ σάλλαγγα, διὰ τὴν διδάξῃ ἄλλοκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ ἰκανοποιεῖται καὶ ἂν ἀρκῆται εἰς τὸ ποσὸν γνώσεως, ποῦ τῆς ἐδόθη καὶ ἂν μὴ νομίζῃ ποτὲ ὅτι ἐπίτευκεν ἄλλοκληρον τὴν γνῶσιν, τί λέγει, Παῦλε, ἐπεί μου; "Ἐχεις μέσα σου τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα καὶ λέγεις ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι ἐπέτυχον τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριθῶς, ἀπαντῶ, εἶπον ὅτι ἔχω μέσα μου τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα· αὐτὸς μὲ ἐδίδαξε περὶ τοῦτου. Ἐπομένως καὶ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ Ἀνόμοιοι, εἴαν δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἐρημίαι τῆς θεοφείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν εἶχον ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ψυχὴν των τὴν ἐνέργειάν του, δὲν θὰ ἐνόμιζον ὅτι ἔχουν κατανοήσει τὰ πάντα, ἐνῆρ ὁ Παῦλος λέγει καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν νομίζω ὅτι ἐπέτυχον τὴν ἰκανότητα πλήρους καταλήψεως.

(460) Θὰ ἰδόντο ν' ἀνιπακθῆ, ἀπὸ ποῦ μαρτυρεῖται, ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν δογμάτων καὶ ὅχι διὰ τὴν ἠθικὴν διαγωγήν εἰς τὸν βίον; "Ὅτι δηλαδὴ ὁ Παῦλος δὲν ἤθελε μὲ αὐτὰ νὰ εἶπῃ, «θεωρῶ τὸν θάυτον μου ἀτελεῖ εἰς τὴν ρύθμιον τῆς εἰς τὸν βίον διαγωγῆς μου;» Ἀλλ' ὁ ἴδιος τὸ ἐπιστοποίησε μὲ τοὺς λόγους του ἐπὶ τὸν ἄγωνα τὸν καλὸν ἠγωνισαί, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπέκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος» (Β' Τιμ. 4, 7). Καὶ αὐτὸς, ποῦ περίμενε μετὰ τὴν ἐπιτυχὴν τέλει τὸν δρόμου νὰ λάβῃ τὸν στέφανον, δὲν θὰ ἔλεγε τὴν φράσιν «οὐ λογίζομαι ἐμαυτὸν κατεληφέναι» μετὰ τὴν σημασίαν

αὐτῆς. «δὲν νομίζω ὅτι κατενόησα τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς ζωῆς». Ἄλλωστε τὰ πρακτέα καὶ τὰ μὴ πρακτέα δὲν εἶναι ὄργανα εἰς κανέναν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἶναι γνωστὰ εἰς ἄλους, καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους καὶ εἰς τοὺς Πέρσας καὶ εἰς ἄλλοκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ διὰ τὴν καταστήσῃ σαφέστερα τὰ λεγόμενα, θὰ οὐκ ἀναγνώσω ἄλλοκληρον τὴν σχετικὴν περικοπήν. Ἄφου εἶπεν ὁ Παῦλος «βλέπετε τοὺς κόνους, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας» (Φιλ. 3, 2), καὶ ἄλλα διάφορα διὰ τοὺς κακῶς εἰσαγωγίας ἰουδαϊκὰ διδάγματα εἰς τὴν ἰδικὴν μας διδασκαλίαν πρόσθεσεν· «ἔπινα ἦν μοι κέρδος, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν (ζημίαν) ἀλλὰ μὲν σὺν γε καὶ ἠγήσομαι τὰ πάντα ζημίαν, ἵνα εὐφροδῶ μὴ ἔχειν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην, τὴν ἐκ τῆς πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Φιλ. 3, 7, 9). Ἐπειτα δίδει τὴν ἑρμηνείαν τῆς πίστεως· «τοῦ γινώσκει αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ» (Φιλ. 3, 10). Τὴ σημαίνει δύναμις τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ; Ἐπιπραγματοποιήθη, λέγει, νέος τύπος ἀναστάσεως. Πολλοὶ νεκροὶ ἀνέστησαν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ οὐδεὶς δὲν ἀνέστη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διότι οἱ μὲν ὄλλοι ἔβησαν ἀπὸ τῆς ἀνάστασης, ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν γῆν καὶ μολοῦντο ἀπελλάγησαν προκαίριος τῆς ἐξουσίας τοῦ θανάτου, πάλιν ἦλθον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του· ἐνῆρ τὸ δεσποτικὸν σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέλυσε τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ ἐκέρου καὶ συνατέστησε κατὰ τὸν ἄλλοκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀνάστασιν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Ὁ Παῦλος λοιπὸν, λαμβάνων ἐπ' ὅλην αὐτὰ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ δεῖξῃ ὅτι ἡ νοητικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὰ μεγάλα αὐτὰ θαύματα καὶ ὅτι μόνον ἡ πίστις δύναται νὰ τὰ διδάξῃ καὶ διασαφήσῃ, ἔλεγεν· «ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ γινώσκει τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ». Διότι ἐάν καὶ ἀρκῆν ἡ νοητικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναστάσεως, ἐπ' ὅσον ἡ ἔννοια αὕτη εὐρίσκειται ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἔξω τῶν συνήθως συμβαινόντων, ποῖα νοητικὴ ἰκανότης δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἀνάστασιν, ποῦ διαφέρει τόσο πολὺ ἀπὸ τῆς ἄλλας ἀναστάσεως; Καμμία. Ἐπομένως μόνον διὰ τῆς πίστεως πρόκειται νὰ πεισθῶμεν ὅτι θνητὸν σῶμα ἀνέστη

και ελαθεν εθιναται. Γρηγορην που δεν εχει τελος. Και αλλου, επιθυμων να δηλωση το θιον πραγμα ελεγεν: «Ο Χριστος εγεννηθει ουκ επι αποθνησκει, ο θανατος αυτου ουκ επι κυριευει» (Ρωμ. 6, 9). "Ωστε προκειται περι διπλου θαυματος: πρωτον περι αναστασεως και δευτερον περι τωσον καταπηκτικου ειδους αναστασεως. Δια τουτο ελεγε εδια της πιστεως να γνωριου την δυναμιν της αναστασεως του». Έδεν δε την αναστασιν δεν ειναι δυνατον να γνωριση κανεις με την ανθρωπινην λογικην, πωσον μαλλον την θεϊαν γεννησιν;

Ομιλων περι αυτου ο Παυλος και περι της σταυρωσεως και του πθους, ανεθεσεν την κατανοησιν του εις την δυναμιν της πιστεως. Και αποφωσ αμιλησε περι θλων αυτων, ειπε τελος (461): «αδελφοι, και εγω ο ιδιος δεν νομιζω δι εγω επιτρεχει την ικανοτητα πληρους καταληψεως». Δεν ειπεν εγω ο ιδιος δεν νομιζω δι γνωριζω, αλλα δι εδεν εγω επιτρεχει την ικανοτητα πληρους καταληψεως. Δεν απεδωσεν εις τον εαυτον του ουτε πληρη αγνοιαν, ουτε πληρη γνωσην, διοτι η δηλωσις εδεν νομιζω δι εγω επιτρεχει την ικανοτητα πληρους καταληψεως σημαίνει δι τωρα ευρισκεται εις τον ερπον και θαδζει και προχωρει παραπτερα, αλλα παντως δεν εφθασεν εις το τελος. Το ιδιον προτρεπει και εις τους αλλους: εδοσι τελειαι τουτο φρονωμεν και επι ετερωσ φρονειτε, τουτο ο θεος υμιν αποκαλυψει» (Φιλ. 3, 15). Δεν θα σος διδωξη, ο ανθρωπιнос λογος, λεγει, αλλα θα σος αποκαλυψη ο θεος. Βλεπεισ λοιπον δι δεν προκειται περι της του θου διαγωγης αλλα περι των δογματων και της πιστεως; Αποκαλυψιν δεν χρειζεται η εις τον θιον διαγωγη, αλλα τα δογματα και η γνωση. Και αλλου δε ελεγε δια το θιον πραγμα: «ει τις δοκει ειδεναι τι, ουδενω ουδεν εγνωκεν» (Α' Κορ. 8, 2). Δεν εννοει δε γενικως «τιποτε δεν εγνωρυσεν», αλλα «τιποτε δεν εγνωρυσεν ορθως», διοτι παντως εχει κωπιαν γνωσην, μονον που αυτη δεν ειναι ακριβης και αρτια.

ΤΟ ΠΕΡΙΩΡΙΣΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Και δια να θεβαιωθης δι τουτο ειναι αληθες δε μη κανεις λογον περι των ανω, αλλα αν επιθυμης, περι των κάτω, περι του ορατου κοσμου. Βλεπεισ αυτων τον ουρανόν; Γνωριζομεν δι παρουσιζεται με σχημα καρδας, και αυτο επειδη το εμάθομεν δι απο τας νοητικας μας ικανοτητας, αλλ' απο την

θεϊαν Γραφην. Έλυσης γνωριζομεν και δι περιβαλλει ολοκληρον την γην, επειδη και αυτο το ηκούσαμεν παλιν απο την Γραφην. Εις τι δευς συνισταται η ορασι του το αγνοουμεν. Έδεν δευς κανεις εχει αντιθετον γνωμην και ισχυριζεται δι το γνωριζει, δε μεις ειπη τι ειναι εις την ουσαν του ο ουρανός; Ειναι δευαγε κρυσταλλος παγωμενος; ειναι νεφος συμπτικωμενος; ειναι αηρ παχυτερος; Αλλα κανεις δεν θα ηδδωνατο να ειπη με θεβαιωτητα. Χρειζεται λοιπων αλλη αποδειξις, δε να καταδειχθη η πανια των ισχυριζομενων δι γνωριζουν καλως τον θεον; Δεν δυνασαι να εδρης την φωνην του ουρανου, τον οποιον ελεπεισ κάθε ημεραν, και ισχυριζοσαι δι γνωριζεισ με ακριβειαν την ουσαν του ορατου θεου; Ποιος ειναι τωσον ανόητος, ωστε να μη θεωρη τους ισχυριζομενους αυτα ως τελειας μανιακούς;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΙΡΕΤΙΚΟΥΣ

Δια τουτο σος παρακαλω ελους να προσπαθητε κατα το δυνατον να τους θεραπευετε, ρυζητουντες προς αυτους με προσηγειαν και επιεικειαν, δευως θα εκάμετε με ανθρωπιστουσ που εχουν προσβληθη απο διανοητικην νόσον. Αλλωστε και αυτοι διεμφορυσαν την θεωριαν ταυτην απο υπερωφιαν και ιδιογκων του νοου. Τα δε φλογισμενα τραυματα ουτε επαφην της χειρδς ανεκονται ουτε δυνατην πλεσιν υποφερουν. Δια τουτο οι σοφοι ιατροι χρησιμοποιουν μαλακων σπόγγων δι την πλυσιν των τοιςωτων ελακων. Επειδη λοιπον και εις αυτων την ψυχην υπαρχει φλογισμενη πληγη, δε προσπαθησομεν να περιορισωμεν την υπερηφανεϊαν των και να διαλυωμεν τον ηγκον των, χρησιμοποιουντες με καλωσωνην, δια δου ειπα εως τωρα, σων να εκαθαριζομεν πληγην με υδωρ γλυκυ και αφρλιμον δι απαλου σπόγγου. Και αν υδριζουν και αν ληκτιζουν και αν πθουον η κωμινου δ, τιδωποτε ελλο παρρωμιον μη εγκαταλειψης την θεραπεϊαν αγαπητε. Οσοι θεμακωσουσ παρρωφρονας και ανάγκην υφιστανται πολλα τοιςαυτα: παρ' δια αυτα δευως δεν πρεπει να παραιτωνται του εργου, αλλ' ακριβως δι αυτο πρεπει να τους κωκοιτιζουν

12. Ο Μ. Βασιλευσ εις τας ομιλις. Εις την εβδωμημενον ενθεται μετρησ ποσιου σημειου γνωριζομεν τον κωρον και απο ποσ οδωσ διαβαταιν τα μετρα του ανθρωπινου λογικου.

καὶ νὰ τοὺς συμπονοῦν περισσότερο, διότι προσεβλήθησαν ἀπὸ τοιοῦτου εἴδους ἀσθενείαν.

(462) Ἀυτὰ τὰ λέγω πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους καὶ ἀνεπηρέαστους, πρὸς αὐτοὺς ποὺ δὲν πρόκειται νὰ ὑποστοῦν καρμὴν βλάβην ἀπὸ ἐκείνου. Ὅσοι ὅμως εἶναι ἀσθενεῖς κατὰ τὴν πίστιν ν' ἀποφεύγουν τὰς συναναστροφὰς με' αὐτούς, ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰς συνοθηροῦσεις των, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ φιλικὴ των διάθεσις ἀφορμὴ ἀσθεθείας. Ἔτσι κἀνεὶ καὶ ὁ Παῦλος, Ὁ μὲν Ἰδιος συναναστρέφεται τοὺς ἀρρώστους καὶ λέγει· «ἐγενόμην καὶς Ἰουδαίους ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος (Α' Κορ. 9, 20), τοὺς δὲ ἀσθενεστέρους ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἀπατρέπε' ἀπὸ τοιαύτης συναναστροφῆς, λέγων· «φθεῖρουσιν ἤθη κρησά ὀμιλία κακαί» (Α' Κορ. 15, 38),¹³ καὶ ἐξέλαθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος» (Β' Κορ. 6, 17, Ἦσ. 52, 11). Καὶ τοῦτο διότι ὁ μὲν ἰατρός, ἂν ἔλθῃ πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ὠφελεῖ καὶ ἐκείνον καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ πολλῆς, ὁ δὲ ἄδύνατος, ὅταν ἀναμνησθῆται με' τοὺς ἀρρώστους, βλάπτει καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τὸν ἀσθενῆ· διότι καὶ ἐκείνον δὲν δύναται νὰ ὠφελήσῃ καὶ αὐτὸς ἐπιπράττει παλὺ ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν. Καὶ οἷως προσβάλλονται οἱ κατακτάζοντες τοὺς πάσκοντας ἀπὸ ὀφθαλμικὴν νόσον, λαμβάνοντες κατὰ ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν αὐτῆν, ἔτσι καὶ οἱ συναναστρεφόμενοι με' ἀσθεῖς, ἂν εἶναι ἄδύνατοι, μαλόνονται κάπως ἀπὸ τὴν ἀσθεσίαν των.

Διὰ νὰ μὴ τοὺς φέρωμεν λοιπὸν μεγάλην βλάβην, ἃς ἀποφεύγωμεν τὰς συναναστροφὰς των, ἀρκοῦμενοι μόνον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν παράκλησιν πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ σωθῶν καὶ νὰ γνωρίσωσιν ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου καὶ γὰρ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ φῶς τῆς γνώσεως, εἰς τὸν Θεόν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ παναγίου Πνεύματος, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

13. Τὸ χάριον πρόκειται ἀπὸ τὴν χειρογράφων Μάνανδρον, θεός 318.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΝ ΘΕΟΝ

Οἱ φιλόπονοι γεωργοί, ὅταν ἴδουν κανὲν ἄγριον καὶ ἄκαρπον δένδρον ποὺ παραβλάπτει τὸ ἔργον των καὶ φθείρει τὰ ἤμερα φυτὰ με' τὴν κανδρὴν ρίζα του καὶ τὴν παχεῖαν σκιάν του, τὸ ἐκρίζουν ἀμέσως. Ἐνίοτε δὲ συμβαίνει νὰ τοὺς βοηθῇ εἰς τὸ κόψινον καὶ ἄνεμος, ὁ ὁποῖος ἐξαφανικὰ μνεί εἰς τὸ φύλλωμα με' ὀρμὴν, συγκλονίζει ὀλόκληρον τὸ δένδρον με' δύναμιν, τὸ σπῆ καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὴν γῆν. Ἔτσι τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῶν ὑπόλοιπων κόπων. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τώρα ἐπιχειροῦμεν τὴν ἐκρίζωσιν δένδρου ἄγριου καὶ ἀνημέρου, τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀνομοίων, ἃς παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν νὰ μᾶς στείλῃ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ προσβάλλῃ τὴν αἰρέσιν ὀρηκτικώτερα ἀπὸ κάθε ἄνεμον καὶ τὴν κρημνίσῃ σὺρριζα, ἀνακουφίσουσα ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ὑπόλοιπων κόπων.

Κάθε κέρσος γῆ, ποὺ δὲν καλλιεργεῖται με' τὰς χεῖρας τῶν γεωργῶν, παράγει ἀπὸ τὸ ὑπόδαφος τῆς πλήθος ἀπὸ ἄγριοκορτά, ἀκάνθας καὶ ἀγριόδενδρα. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τῶν Ἀνομοίων, ἐρημωμένη καὶ ἀποξενωμένη ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἁγίας Γραφῆς (463) παρήγαγε μόνη τῆς αὐτῆν τὴν ἄγριαν καὶ ἀνημέρον αἰρέσιν. Αὐτὸ τὸ δένδρον δὲν τὸ ἐφόπτουσεν ὁ Παῦλος, δὲν τὸ ἐπίπισεν ὁ Ἀπολλῶς, δὲν τὸ ἠθέτησεν ὁ Θεός (Βλ. Α' Κορ. 3, 6), ἀλλὰ τὸ ἐφόπτουσεν ἡ αἰσιότης διανοητικὴ περιέργεια, τὸ ἐπίπισεν ἡ υπερβολικὴ ὑπερηφάνεια, τὸ ἠθέτησεν ἡ μεγάλη φιλοδοξία. Καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ φλόγα τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἐκρίζωσωμεν ἀπλάως, ἀλλὰ καὶ νὰ καύσωμεν τὴν πονηρὰν ρίζαν του.

Ἄς ἐπικαλεσθῶμεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ὅποιον ἐκείνοι μὲν βλασφημοῦν, ἡμεῖς δὲ εὐλογοῦμεν, καὶ ἃς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ κάμῃ ἐφραδιστέραν τὴν γλῶσσάν μου καὶ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μου πρὸς καλυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος. Διότι ὅλος ὁ κόσμος μᾶς ἀνελέφθη ἐν ὀνόματι του καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν δόξαν του ἢ μᾶλλον εἰς τὴν κατὰκτισιν τῆς ἰσχύος, μᾶς σωτηρίας. Τῶν μὲν Θεὸν κανεῖς δὲν δύναται οἷτε

να παραβλάβη με τὰς προσβολὰς του ὅτε νὰ λαμπρῶνῃ με τὰς εὐφημίας του· παραμένει πάντοτε εἰς τὴν ἴδιαν δόξαν, χωρὶς νὰ αὐξάνεται με τὰς εὐφημίας ἢ νὰ ἐλαττώεται με τὰς βλασφημίας μας. Ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου δὲ ὅσοι τὸν δοξάζουν ἄξιως ἢ μᾶλλον κατὰ δύναμιν, ἐφ' ὅσον ἐπαξία δοξολογία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατος, ἀφελούνται οἱ ἴδιοι, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅσοι τὸν βλασφημοῦν καὶ τὸν ἐκτελεῖζον ματακύνουν τὴν σωτηρίαν του.

Τὸ ρητὸν ἐφ' ὅθεν λέθον εἰς ὕψος εἰς τὴν κεφαλὴν ἐαυτοῦ ἐβαλεν (Σοφ. Σερ. 27, 28), ἐλέχθη διὰ τοὺς βλασφημοῦντας. Ὅπως δηλαδὴ ὁποῖος ρίπτει πρὸς τὰ ὑψηλά λίθον δὲν κατορθώνει νὰ διασπᾷ τὸ σῶμα τοῦ οὐρανοῦ ὅτε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος του, ἀντιθέτως δὲ τραυματίζεται ὁ ἴδιος εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἐταν ὁ λίθος καταβαίη πρὸς τὸ μέρος του ἔτσι καὶ ὁ βλασφημῶν τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ βλάβῃ ἐκεῖνην, διότι ἴσταιται τῶσον ὑψηλὰ ὥστε καθίσταται ἀνεπίδεκτος οἰασιδῆποτε βλάβης, ἀλλὰ με τὴν ἀκαριστίαν, ποὺ δεικνύει πρὸς τὸν εὐεργέτην, ἀκονίζει τὸ ἔξωθεν κατὰ τῆς ψυχῆς του.

Ἄς ἐπακαλεσθῶμεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ἀνεκκράστων, τὸν ὑπερινόητον, τὸν ἄκρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν ἀπερίγραπτον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης, τὸν ἀνώτερον πάσης νοητικῆς ἰκανότητος τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τὸν ἀνεκκνίσσων καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, τὸν ἄθετον καὶ ὑπὸ τῶν Σεραφεῖν, τὸν ἀκατανόητον καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβεὶμ, τὸν ἄδρατον καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, τὸν ἐξουσιῶν, τῶν δυνάμεων καὶ ὑπὸ ἀλοκλήρου γενεῆς τῆς φύσεως, τὸν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μόνον γνωριζόμενον. Γνωρίζω βεβαίως ὅτι θὰ θεωρήσουν ἀποτέλεσμα ἰλαζονείας τὸν ἰσχυρισμὸν μου ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάλητος καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλ' ἐγὼ διὰ τὸν ἴδιον λόγον θὰ κηρύξω αὐτοὺς μανιακοὺς. Διότι ἰλαζονεῖα δὲν εἶναι νὰ λέγῃ κανεὶς ὅτι ὁ δημιουργὸς εἶναι ἀνώτερος πάσης κατανοήσεως ὑπὸ τὰ δημιουργήματά του, ἀλλὰ νὰ λέγῃ ὅτι ὁ ἀκατάλητος καὶ ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῆ καὶ καθορισθῆ διὰ τῆς ἀσθενεῖς λογικῆς αὐτῶν τῶν γῆινων ὄντων, ποὺ τῶσον πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ ἀγγέλους. Ἐγὼ λοιπὸν, ἂν δὲν ἀποδείξω ὅτι ὑπεσέθη, νὰ κατακριθῶ δίκαιως ὡς ἰλαζὼν· σεις δὲ, ἂν ἐξακολουθήτε, καὶ μετὰ τὰς ἀποδείξεις μου ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάλητος καὶ

ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, νὰ ἰσχυρίζεσθε ὅτι τὸν γνωρίζετε, δὲν ἀρκεῖ νὰ συρῆτε εἰς τὰ θαυτώτερα θάραθρα καὶ εἰς τοὺς ἀποτομιωτέρους κρημνοὺς, ἀπὸ ἔχετε τὴν ἰλαζονεῖαν νὰ νομίζετε ὅτι γνωρίζετε τὸν ἄθετον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀουμάτους δυνάμεις;

(404) Ἄς προκωρῆσομεν λοιπὸν εἰς τὰς ἀποδείξεις αὐτάς, ἀφοῦ προσευκηθῶμεν πάλιν, διότι τὸ περιεχόμενον τῆς προσευχῆς θὰ μᾶς διδῇ συχνὰ τὰς ζητούμενας ἀποδείξεις. Ἄς ἐπακαλεσθῶμεν λοιπὸν αὐτόν, τὸν Βασιλεῖα τῶν βασιλευμένων καὶ Κύριον τῶν κυριεύοντων, τὸν μόνον ἔκκεντα θάνασιαν καὶ φῶς ἀπρόσιτον οἰκοῦντα, ἂν εἶδεν οὐδὲ τις ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ᾧ τῆς καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην. (Α' Τιμ. 6, 16). Δὲν εἶναι ἰδιοὶ μου, εἶναι τοῦ Παύλου αὐτοὶ οἱ λόγοι. Καὶ ὅς παρακαλῶ νὰ κατανοήσατε ἀπ' αὐτῶν τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν θεῖον πόθον τῆς ψυχῆς του. Ὁ Παῦλος, μόλις ἐμνημόνευσεν τὸν Θεόν, δὲν ἐθεώρησε πρέπον νὰ συνεχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του χωρὶς δικαιοσύνην, προτοῦ ἀποδώσῃ με δοξολογίαν τὸ κρέος ποὺ σφρίλεται εἰς αὐτόν. Ἐὰν πρέπει νὰ συνοδεύεται ἡ ἐμνήμη δικαιοσύνης μετ' ἐγκωμίων (Παρ. 10, 7), πολὺ περισσότερον ἔμπει νὰ συνοδεύεται ἡ ἐμνήμη τοῦ Θεοῦ με αἴνους. Τὸ ἴδιον ἐφαρμόζει ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὰ προοίμια τῶν ἐπιστολῶν του. Ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν μνημονεύῃ τὸν Θεόν, δὲν προκίρει εἰς τὴν διδασκαλίαν, προτοῦ τὸν δοξολογήσῃ. Ἄκουσε λοιπὸν τι λέγει πρὸς τοὺς Γαλάτας· «χωρὶς ὑμῶν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐξέλθῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος τοῦ πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην». (Γαλ. 1, 3 ε.) Καὶ ἄλλου «τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰῶνων, ἀφάρτη, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ, τῆς καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην» (Α' Τιμ. 1, 17).

Ἀρὰ γε μόνον πρὸς τὸν πατέρα ἀπευθύνει τὴν προσευχὴν του, οὐκ δὲ καὶ εἰς τὸν Υἱόν; Ἄκουσε λοιπὸν πῶς κἀμνη τὸ ἴδιον καὶ πρὸς τὸν μονογενῆ Υἱόν. Ὅταν εἶπεν, ἐμνήμονη ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, προσέθεσεν αὐτὸν ἡ υἱοθεσία καὶ αἱ διαθήκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ αἱ λατρεῖαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην» (Ρωμ. 9,

3 ε.), "Ὅπως προκειμένου διὰ τὸν Πατέρα εἶσαι καὶ διὰ τὸν μονογενῆ Υἱὸν συνεχίζει τὸ θέμα τοῦ μόνου ἀφου δοξαλο- γησῆ. Καὶ τοῦτο διότι ἤκουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ «ἐνα πάντες πρῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς πρῶσι τὸν Πατέρα» (1ου. 5, 23).

Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ προσευχὴ τοῦ ἀνδρῆρα προ- γουμένως θὰ τοῦ προσφέρῃ ἀπόδειξιν διὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς μου, ἄς τὴν ἐπαναλάβω. «Ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευδόντων καὶ Κύριος τῶν κυριούντων, ὁ μόνος ἔκων ἀθανάσιαν καὶ φῶς οἰκῶν ἀπόστοτον». Ἐδῶ σταμάτησε καὶ ἐρίπτησε τὸν αι- ρετικόν, τί σημαίνει φῶς οἰκῶν ἀπόστοτον. Πρόσεξε εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Παύλου, ποὺ δὲν εἶ- πε «φῶς ἂν ἀπόστοτον», ἀλλὰ «φῶς οἰκῶν ἀπόστοτον». Αὐ- τὴ ἡ διάκρισις ἔχει σκοπὸν νὰ σὲ διδάξῃ ὅτι, ἂν ἡ κατοικία εἶναι ἀπόστοτος, πόσον μᾶλλον ὁ Θεὸς ποὺ κατοικεῖ εἰς αὐ- τήν. Ἐκρητισμοποίησε δὲ τὴν ἔκφρασιν αὐτήν, ἔχι διὰ νὰ σηματοποιῆσῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Θεὸς διαμένει εἰς ὑψιστένην κατοικίαν καὶ εἰς ὑψιστένον τόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῆς με- θεβαιότατα περὶ τοῦ ἀκατάληπτου. Καὶ οὕτε εἶπε, «φῶς οἰ- κῶν ἀκατάληπτου», ἀλλ' «ἀπόστοτον», ποὺ εἶναι πολὺ ἰσχυ- ρότερον τοῦ ἀκατάληπτου. Τὸ ἀκατάληπτον χαρακτηρίζει ἀντικείμενα, τὰ ὅποια μετὰ ἔρευναν καὶ ζήτησιν δὲν κατα- νοοῦνται· τὸ δὲ ἀπόστοτον χαρακτηρίζει ἀντικείμενα, τὰ ὅ- ποια οὕτε κατ' ἀρχὴν ἐπιδέχονται ἔρευναν, ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ προσέγγισις εἶναι ἀδύνατος (465). Ἀκατάληπτον λέγεται π.χ. πέλαγος, τοῦ ὁποίου τὸν θετὸν δὲν κατορθά- νουν νὰ εἴρουν οἱ κολυμβηταί, ἀφου βυθισθῶν καὶ προ- κωρήσουν ἀρκετά. Ἀπόστοτον δὲ λέγεται πέλαγος, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν οὕτε κατ' ἀρχὴν νὰ ζητηθῆ καὶ ἐρευνηθῆ.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΤΕΛΟΥΣ

Τι θὰ εἴπῃς πρὸς αὐτὰ; Θὰ εἴπῃς ὅτι ὁ Παῦλος θεωρεῖ τὸν Θεὸν ἀκατάληπτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ἔχι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς οὐρανίας δυνάμεις. Ἀλλὰ πρῶτον εἶπέ μου, ἐσὺ ἀγγελος εἶσαι καὶ εἰς τὸν κορὸν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἀνήκει; Δὲν εἶσαι ἄνθρωπος τῆς ἰ- δίας με ἐμὲ οὐσίας, μαλονότι ἐλησπόνησες τὴν φύσιν σου; Ἄς δεχθῶμε λοιπὸν ὅτι εἶναι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπόστοτος, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ὁ Παῦλος δὲν

εἶπε «φῶς οἰκῶν» διὰ τὸν ἀνθρώπου ἀπόστοτον, δὲ δὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀπόστοτον. Ἀλλ' ἔστω ἀφου τὸ θε- λεῖς, σοὺ κάμνω αὐτὴν τὴν παρακώρησιν. Ἐσὺ ὅμως δὲν εἶ-σαι ἄνθρωπος; Ἄν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπόστοτος εἰς τοὺς ἀγγέλους, τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ διὰ σέ, ποὺ τὸν περι- ργάτῃσαι καὶ ἰσχυρίζῃσαι ὅτι ἡ θεία ἐκείνη οὐσία εἶναι κα- τάληπτη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν;

Διὰ νὰ μάθῃς ὅμως ὅτι εἶναι ἀπόστοτος ἔχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ἄ- κουσε τί λέγει ὁ Ἡσαίας — εἶναι δὲ λόγοι τοῦ Πνεύματος οἱ λόγοι τοῦ Ἡσαίου, διότι κάθε προφήτης ὁμιλεῖ κατ' ἐμ- νευσιν τοῦ Πνεύματος: «καὶ συνέθη κατὰ τὸ ἔτος ποὺ ἀπέ- θανεν ὁ βασιλεὺς Ὀζίας, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ μεγαλοσπετοῦ, καὶ τὰ Σεραφείμ ἵστα- να γύρω ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶκεν ἕξ πτέρυγας τὸ ἓν καὶ ἕξ πτε- ρυγας τὸ ἄλλο, καὶ μετὰ τὰς δύο μὲν ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα τῶν, ἐνὸς μετὰ τὰς ἄλλας δύο ἐκάλυπτον τοὺς πόδας (Ἡσ. 6, 1 ε.). Διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, καλύπτουν τὰ πρόσωπα μετὰ τὰς πτέρυγας; Διὰ τί ἄλλο παρὰ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρουν τὴν ἄσπρατὴν καὶ τὰς μαρμαριγὰς ποὺ ἐξέπεμ- νοντο ἀπὸ τὸν θρόνον;

Καὶ τοῦτα μολοντί δὲν ἔβλεπον καθαρὸν τὸ ἴδιον τὸ φῶς οὕτε ἐκραιφνῆ τὴν ἰδέαν τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἔβλεπον κατὰ συγκατάθεσιν. Τὶ δὲ σημαίνει συγκατάθεσις; Τὸ νὰ μὴ φαί- νεται ὁ Θεὸς ὅπως εἶναι, ἀλλὰ νὰ δεκνῆ ἑαυτὸν κατὰ τρό- πον ἀνάλογον πρὸς τὴν δεκτικότητα αὐτοῦ ὁ ὁποῖος τὸν βλέ- πει, ρυθμίζων τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δωρεᾶς αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ὀφθαλμῶν¹⁴. Ὅτι δὲ ἐδῶ πρόκειται περὶ συγκατάθεσεως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ἡ- σαίου: «εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένους». Ὁ Θεὸς ὅμως πρῶτον δὲν κάθηται, διότι τῆσφι τῆς ἀνθρώπου ταπεινότητος εἰσέρχεται, καὶ δεύτερον δὲν δύ- ναται νὰ περιληφθῆ εἰς θρόνον, διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀπερί- οριστον. Καὶ ὅμως οὕτε τὴν κατὰ συγκατάθεσιν θέαν δὲν ἠδυ- νήθησαν νὰ ὑποφέρουν οἱ ἀγγελοι, ἂν καὶ ἦσαν πολὺ πλυ- σίον: ἐπὶ Σεραφείμ εἰστήκεισαν κύκλοι αὐτοῦ. Μάλιστα ἁ- κριτικῶς διότι ἦσαν πλοσίον, δὲν κατάρθῃσαν ἀν τὸν ἴδιον.

14. Ἡ συγκατάθεσις χαρακτηρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀποκάλυψεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς κατέρχεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ ὁ ἀνθρώπος ἡμῶνται νὰ εἶναι ἀλλόθῃ καὶ νὰ ἀνάσῃ ὁ ἴδιος.

Χρησιμοποιεί δε τὸ πλησίον ἕκαστος διὰ τὴν προσδιορίσιν τὴν ἐννοιασθεῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν δηλώσιν κατ' ἐμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι, μολοντί οἱ δυνάμεις ἐκεῖνα εὐρίσκονται πλησιέστερον ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θεϊαν οὐσίαν, παρὰ ταῦτα δὲν κατάρθωσαν τὴν ἴδωσαν. Λέγει δηλαδὴ καὶ τὰ Σεραφεῖμ εἰσθητικῶς κόκλῳ αὐτοῦ διὰ τὴν δηλώσιν ἕκαστος τὸν ἴδιον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐγγύτητος τοῦ ἴδιου ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν θεϊαν οὐσίαν ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἡμεῖς θεθαύως δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ ἐξ ἴσου καλὰ μὲ τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας, ποῦ εἶναι τὸσον σφαιρικώτεροι καὶ διορατικώτεροι καὶ καθαρώτεροι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (468). Ὅπως τὸ ἀπρόσβλεπτον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων δὲν τὸ γνωρίζει τὸσον καλὰ ὡς τὸ τυφλὸς ἄστρον ὁ ἔκων ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, ἔτσι καὶ τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δὲν τὸ γνωρίζομεν ἡμεῖς τὸσον καλὰ ὡς ἐκεῖνα. Ὑπάρχει τὸσον μεγάλη διαφορά μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ὅση ὑπάρχει μεταξὺ τυφλοῦ καὶ βλέποντος. Ἐπομένως ἔστιν ἀκούσας τὸν προφήτην τὴν νὰ λέγῃ ὅτι εἶδε τὸν Κύριον, μὴ νομίζῃς ὅτι εἶδεν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπλοῦν ὁμοίωμα εἰς τὸ ὅποιον κατὰ συγκατάθεσιν ἐξεδηλώθη ἡ οὐσία του. Καὶ ἡ θέα πάλιν αὐτὴ εἶναι ἀμυδροτέρα ἀπὸ τὴν θέαν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, διότι φυσικὰ δὲν θὰ κατάρθωνεν ὁ προφήτης τὴν ἴδωσαν τὸν Θεὸν τὸσον σαφῶς ὡς τὸν βλέπουν τὰ Σεραφεῖμ.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

Διατὶ ὅμως ν' ἀσκολοῦμαι μόνον μὲ τὴν θεϊαν οὐσίαν, ἀφοῦ οὔτε τῶν ἀγγέλων τὴν οὐσίαν δὲν δύναται τὸ ἴδιον ὁ ἀνθρώπος ἐλευθέρως; Καὶ διὰ τὴν περὶ τὸ τοῦτο εἶναι σαφῶς, θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν μαρτυρίαν ἐνὸς φίλου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος εἶχε παλλὴν παρησίαν ἐνώπιόν του, διότι διεκρίνετο διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα ἡθικά χαρίσματα, τὸν Δανιὴλ. Ἐπικαλοῦμαι δὲ τοιοῦτον ἀνθρώπον, ὡστε, ὅταν σὺ ἀποδείξῃς ὅτι ἠσθάνθη τὰς δυνάμεις του νὰ ἐκασθενῶν καὶ διαλύωνται καὶ καταπίπτουν πρὸς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγγέλου, νὰ μὴ νομίζῃς κανεὶς ἀπὸ σὺς ὅτι ἐπαθε τοῦτο λόγῳ ἁμαρτωλότητος καὶ πονηρίας τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ, λαμβανόμενης ὑπ' ἑσῆς τῆς ψυχικῆς του ἀνωτερότητος, νὰ φανῇ ὅτι τοῦτο συνέβη λόγῳ ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Δανιὴλ ἐνήστευσεν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας καὶ δὲν ἐφαγεν ἄρτον πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς πείνης του, οὐτε ἔβαλεν εἰς τὸ στόμα του οἶνον καὶ κρέας καὶ οἶνονευματώδη, οὔτε ἠλείφθη μὲ ἀρώματα. Καὶ εἶδε τὴν ὄψασιν ἐκείνην τότε ποῦ ἡ ψυχὴ του εἶχε γίνῃ ἐλαφρότερα καὶ πνευματικώτερα ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ ἦτο ἐπομένως ἐπιτηδαιότερα διὰ τοιαύτην θέαν. Καὶ τί λέγει; Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον καὶ ἴδω ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδὶν (τοῦτέστι στολὴν ἱερὰν) καὶ ἡ ὄψος αὐτοῦ περιεωρωμένη χρυσίῳ Ἰσραὴλ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡσεὶ ἑσπερίαις, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ ὄρασις ἀστραπῆς, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς λαμπρὸς πυρὸς, οἱ βραχίονες αὐτοῦ καὶ τὰ σκέλη ὡσεὶ ὄρασις καλοῦ στίλβοντος, ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου. Καὶ ἐγὼ μόνος εἶδον τὴν ὄψασιν ταύτην καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ οὐκ εἶδον, ἀλλ' ἔκοιταις μεγάλη ἐπέσεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐφυγον ἐν φόβῳ, καὶ οὐκ ὑπελείφθη ἐν ἐμοὶ ἰσχύς καὶ ἡ δόξα μου μετεστράφη εἰς διασθοράν. (Δαν. 10, 5 ε.).

Τι σημαίνει «ἡ δόξα μου μετεστράφη εἰς διασθοράν»; Ὁ νεανίας ἦτο ὄρασις ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φόβος ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγγέλου, καθὼς διέλυσε τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ χρομὸν χρώμα τοῦ δέρματος καὶ μετέδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξαιρετικὴν ὑπρότητα, τὸν κατέστησεν ὡς νεκρὸν, διὰ τοῦτο λέγει «ἡ δόξα μου μετεβλήθη εἰς διασθοράν». Ὅπως ἀκριβῶς, ἔστιν ὁ ἡνίοκος φοβηθῆ καὶ ἀφίση τὰ καλινάρια, ὅλοι οἱ ἴπποι πίπτουν κάτω μὲ τὰ πρόσωπα πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ὀλοκλήρως ἡ ἄραξα ἀνατρέπεται, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν καταληφθῇ ἀπὸ θάμβος καὶ ἀγωνίαν, ἐκ τοῦ φόβου περιμαρμαρύνεται τὰς λειτουργίας τῆς ἀπὸ τὰ αἰσθητήρια τοῦ σώματος καὶ, ἀφίση τὰ μέλη ἔρημα ἐκεῖνα τότε, καθὼς κἀννοῦν τὴν δύναμιν, ποῦ τὰ συγκρατεῖ, καταπίπτουν καὶ καταλύονται. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν Δανιὴλ.

Τι ἔκαμε τότε ὁ ἀγγελοῦ; Τὸν ἐσθῆκωσε καὶ τοῦ εἶπε: «Δανιὴλ, ἄνερ ἐπιθυμῶν, σὺνες ἐν τοῖς λόγοις τούτοις, οἷς ἐγὼ λαλῶ πρὸς σέ, καὶ στήθι ἐπὶ τῆς στήσεως σου, διὰ τὴν ἀπεστάλην πρὸς σέ» (Δαν. 10, 11) (467). Ἐκεῖνος ἐσθῆκωθῆ ἐντρομος, ἀλλὰ μόλις ὁ ἀγγελοῦς ἤρκασις νὰ ὁμιλῇ πάλιν καὶ νὰ λέγῃ, «ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἔδωκας τὴν καρδίαν σου κακοθηναίαν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου, καὶ γὰρ ἦλθον ἐν τοῖς λόγοις σου» (Δαν. 10, 12), ἔπεσε πάλιν εἰς τὴν γῆν ὡς λιπώθης. Ὅπως δηλαδὴ οἱ λιπώθης, ὅταν σκαθῶν

και συνέλθουν και Ίδουν ότι τους κρατούμεν ημεεις και τους βλέπομεν τὰ πρόσωπα με ψυχρὸν ὕδωρ, πολλάκις λιποθυμοῦν πάλιν εἰς τὰ κέρια μας, εἶτοι ἔπαθε και ὁ Δανιήλ. Ἡ ψυχὴ του φοβηθεῖσα και μὴ δυναμένη νὰ ὑποφέρῃ τὴν λάμπην ἐπὶ τὴν παρουσίαν τοῦ συνδούλου του ἀγγέλου οὔτε νὰ θαστάσῃ τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἐθουρήθη και κατελήφθη ἀπὸ ἀγνωστικὴ ἐπιθυμίαν νὰ ἀπαλλαγῆ ἐπειγόντως ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σαρκὸς οὗν γὰ ἦσαν ἄλλοις.

Ἄς τὸ ἀκούσουν οἱ περιεργαζόμενοι τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων. Ὁ Δανιήλ, τὸν ὁποῖον ἐφοβήθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Λεόντων, ὁ Δανιήλ, ὁ ὁποῖος με τὸ ἀνθρώπινον σῶμα του ἐπραγματοποίησεν ὑπεράνθρωπα κατορθώματα, δὲν ἐβάστασε τὴν παρουσίαν ἐνὸς συνδούλου του, ἀλλ' ἐξηλιώθη λιποθυμῶς. «Ἐστράφη γάρ, λέγει, τὸ ἐνὸς μου ἐν ὀράσει μου και πνοὴ οὐκ ὑπελείφθη ἐν ἐμοί». (Δαν. 10, 16). Και ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέκουν τόσον πολλὸ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἰακυρίζονται ότι γνωρίζουν ἀκριθέστατα τὴν θεῖαν οὐσίαν, τὴν ἀνωτάτην και πρώτην οὐσίαν, ποὺ ἐδημιούργησε τὰς μυριάδας αὐτῶν τῶν ἀγγέλων, ἕνα τῶν ὁποῖων δὲν ἤδυνήθη νὰ ἴδῃ ὁ Δανιήλ.

ΠΕΡΙ ΔΟΡΑΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΙΘΟ ΤΩΝ ΑἰΓΩΑΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Ἄλλ' ἄς ἐπανελέσθωμεν εἰς τὸ προηγουμένον ζήτημα και ἄς δεῖξωμεν ότι ὁ Θεὸς εἶναι ἄθεατος και εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις παρὰ τὴν συγκατάθεσίν του. Εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον τὰ Σεραφεῖμ τοποθετοῦν τὰς πτέρυγας πρὸ τοῦ προσώπου των; Ἀσφαλῶς διὰ νὰ προαναγγεῖλουν ἐμπράκτως τὸ ἀποστολικὸν κρῶς οὐκ ὄντων ἀπρόσπτον και ἔτι μόνον αὐταί, ἀλλὰ και αἱ ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτάς, τὰ Χερουβεῖμ. Τὰ μὲν Σεραφεῖμ Ἰστανταὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ Χερουβεῖμ εἶναι θρόνοι τοῦ Θεοῦ, ἔτι διότι ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην θρόνων, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ με τὴν ἑκρασίαν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν των. Ἄκουσε λοιπὸν και ἄλλον προφήτην ὁμιλοῦντα περὶ ἐκεῖνων «και ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἰεζεκιήλ υἱὸν Βουζὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χοβάρ» (Ἰεζ. 1, 3). Ὁ Ἰεζεκιήλ Ἰστατο πῶρα εἰς τὸν ποταμὸν Χοβάρ, ὁ Δανιήλ τότε εἰς τὸν ποταμὸν Πύριν. Ὄταν ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς δούλους του θέαμα παράδοξον, τοὺς ἐξάγει ἔξω ἀπὸ τὰς πόλεις εἰς τόπους ἀπηλλαγμένους ἀπὸ θορύβους, ὥστε νὰ μὴ παρα-

σῶρῃ τὴν ψυχὴν των κανὲν αἰσθητὸν θέαμα ἢ ἄκουσμα, ἀλλὰ νὰ μὲνη ἐλευθέρη και νὰ προσηλάνεται ὀλόκληρος εἰς τὴν θεωρίαν τῶν δαετομένων.

Τι εἶδε λοιπὸν αὐτός; «Ἴδου νεφέλη, λέγει, ἀπὸ βορρᾶ ἤρκετο, και φέγγος κύκλω και πῦρ ἀστράπτον, και ἐν μέσῳ αὐτοῦ ὡσεὶ ὄρασις ἠλέκτρον και φέγγος ἐν αὐτῷ, και ἐν τῷ μέσῳ ὁμοίωμα τεσσάρων ζώων. Αὐτὴ ἡ ὄρασις αὐτῶν, ὁμοίωμα ἀνθρώπου ἐπ' αὐτοῖς. Και τέσσαρα πρόσωπα τῷ ἐνὶ και ἑσσαρες πτέρυγες τῷ ἐνὶ. Και ὕψος ἦν αὐτοῖς και φοβεροὶ ἦσαν και οἱ νότοι αὐτῶν πλήρεις ὀφθαλμῶν κυκλῶθεν τοῖς ἰσοσπον, και ὁμοίωμα ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν ὡσεὶ στερέωμα, ὡς ὄρασις κρυστάλλου φοβεροῦ, ἐκτεταμένου ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν ἐνωθεν, και αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐκαστῶ δύο καλύπτουσαι τὰ σῶματα αὐτῶν και ὑπεράνω τοῦ στερεώματος» (485) ὡς ὄρασις λίθου σαπφείρου και ὁμοίωμα θρόνου ἐπ' αὐτῷ και ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου ὁμοίωμα ὡς εἶδος ἀνθρώπου ἐπ' αὐτῷ. Και εἶδον ὡς ὄρασις ἠλέκτρον ἀπὸ ὀραστικῶς ὀσφύος και ἔως ἐπάνω, και ἀπὸ ὀραστικῶς ὀσφύος και ἔως κάτω ὡς ὄρασις πυρός, και τὸ φέγγος αὐτοῦ ὡς ὄρασις τάλου, ὅταν ἦ ἐν τῇ νεφέλῃ ἐν ἡμέρᾳ βετούς. (Ἰεζ. 1, 4 ἔ.). Και ἔπειτα ἀπὸ ἄλλα αὐτά, θέλων νὰ δεῖξῃ ότι οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ἐκείνοι αἱ οὐράναι δυνάμεις εἶδον καθαρὰν αὐτὴν τὴν θεῖαν οὐσίαν, λέγει «αὐτὴ ἡ ὄρασις ὁμοιώματος δόξης Κυρίου» (Ἰεζ. 2, 1).

Βλέπετε συγκατάθεσιν και ἐκεῖ και ἐδῶ; Ἄλλ' ὄρασις και αἱ ἴδιαι αἱ οὐράναι δυνάμεις καλύπτουν τὸ πρόσωπόν των με πτέρυγας ἀσφαλῶς διὰ τὸν μνημονευθέντα λόγον· διότι δηλαδὴ δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρουν τὴν λάμπην τῆς θεῖας οὐσίας, μολονὶ εἶναι σοφώταται και γνωστακίταται και καθαρῶταται. Ἀπὸ ποῦ δὲ συνάγεται ότι ἔχουν αὐτάς τὰς ἰδιότητας; Ἀπὸ τὰς ἰδίαις τὰς λέξεις. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἀγγελοῦς ἔλαθε τὴν ὀνομασίαν του ἀπὸ τὸ γεγονός ότι ἀναγγέλλει τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ και ὁ ἀρχάγγελος ἀπὸ τὸ γεγονός ότι ἀρχει τῶν ἀγγέλων, εἶτοι και αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἔχουν ὀνόματα ποὺ δηλώνουν τὴν σοφίαν και καθαρῶτά των. Ὁ Γαβριήλ παρουσιάζεται με πτερὰ, ἔτι διότι πράγματι ἔχει πτερὰ, ἀλλὰ ἡνὶ νὰ μάθῃς ότι κατέρχεται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτάτους τόπους οὐρου διαμένει ἔτι και εἰς τὴν ἀνωτέρω ὄρασιν τὰ πτερὰ σημαίνουν τὸ ὕψος τῆς φώσεως τῶν Χερουβεῖμ. Ὅπως λοιπὸν αἱ πτέρυγες σημαίνουν τὸ ὕψος

της φύσεως και ὁ θρόνος τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀνάπαυσιν τοῦ Θεοῦ και οἱ ὀφθαλμοὶ τὴν διορατικότητά των και ἡ πλησίον τοῦ θρόνου παραμονὴ και συνεχὴς ἐνύμνησις τὴν ἀγρυπνὸν προσοχὴν των, εἶται και αἱ ὀνομασίαι τῶν μὲν πρώτων δηλώνουν τὴν σοφίαν, τῶν δὲ δευτέρων τὴν καθαρότητα. Διότι τί σημαίνει τὸ ὄνομα Χερουθεῖμ; πλῆθος γνώσεως. Καὶ Σεραφεῖμ; πυρωμένα στόματα¹⁵. Βλέπετε λοιπὸν πῶς αἱ ὀνομασίαι δηλώνουν και τὴν καθαρότητα και τὴν σοφίαν;

Ἐάν λοιπὸν αἱ δυνάμεις ἐκείναι μὲ τὴν ὑψηλὴν γνώσιν δὲν κατορθώνουν νὰ ἴδουν οὔτε τὴν κατὰ συγκοτάθασιν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ μὲ τὴν μερικότητα τῆς γνώσεως (συμφωνίας πρὸς τὰ λεγόμενα τοῦ Παύλου, «ἐκ μέρους γινώσκοντες» και «οἱ ἐδοκίμουν» και «ἐν αἰνίγματι») δὲν εἶναι ἀνόητοι νὰ νομίζουν ὅτι γνωρίζουν ἀκριθέστατα ὅσα δὲν εἶναι θεὰ οὔτε εἰς ἐκεῖνους;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ὑποδείξω ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος ὄχι μόνον εἰς τὰ Χερουθεῖμ και τὰ Σεραφεῖμ, ἀλλὰ και εἰς τὰς ἀρκὰς και τὰς ἐξουσίας και εἰς κάθε ἄλλην κτιστὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐκουράσθη ἡ διάνοιά μας, ὄχι ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν φρίκην τῶν λεχθέντων. Διότι ἡ ψυχὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ τρόμον και ἐκπληξιν, διὰν ἀσκολῆται ἐπὶ πολὺ μὲ τὰς οὐρανίας θεωρίας.

Διὰ τοῦτο ἄς τὴν κατεβάσωμεν και ἄς τὴν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν κατάπληξιν τῆς, καταφεύγοντες εἰς τὴν συνήθη παράκλησιν. Ποῖαν ἠραδὴ; Εἰς τὴν εὐχὴν ν' ἀποκτήσουν κάποια ἄγεια ὀ κατατροχόμενοι ἀπὸ τοιαῦτα νοσήματα. Ἐάν ἐπιβάλλεται νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἐργαζομένων καταναγκαστικῶς εἰς τὰ μεταλλεῖα, τῶν ἐντροκομένων εἰς σκληρὰν δουλείαν και τῶν δαιμονιζομένων, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸν παρακαλοῦμεν δι' αὐτούς. Διότι ἡ ἀσθένεια εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὴν πάθησιν τῶν δαιμονιζομένων· ἐκεῖνη ἡ μανία συγχωρεῖται, ἐνῶ αὕτη ἡ νόσος δὲν ἔχει καμμίαν δικαιολογίαν.

Και ἐπειδὴ ἀνέφερα τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν δαιμονι-

15. Ἡ ἐξηγήσις αὐτῆς τῶν ὀνομάτων τῶν Χερουθεῖμ και τῶν Σεραφεῖμ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑτυμολογίαν των. Παραπολεῖται ἐξηγήσιν εἶδει και ὁ 3^{ος} τῆς ἑτυμολογίας, Περὶ Οὐρανίου Ἱερογλίφας 7, ΡG 3, 205.

ζομένων, θέλω νὰ εἶπω πρὸς τὴν ἀγάπην σας κάτι, διὰ νὰ σταμτήσει ἐν θαρῶ νόσημα τῆς Ἐκκλησίας (469). Εἶναι ἴτιον νὰ ἀσκολοῦμεθα τόσο ἐπιμελῶς μὲ τὴν θεραπείαν τῶν ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας και νὰ περιφρονοῦμεν τὰ ἰδικὰ μας μέλη. Ποῖον εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ νόσημα; Αὐτὸ τὸ πολυῤῥιθον πλῆθος, ποὺ συνασιζέται τώρα, διὰ ν' ἀκούσῃ προσεκτικὰ τοὺς λόγους μου, τὸ ἀνεξήγητα πολλὰκις κατὰ τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην ὥραν, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶδα· και ἀνεστέναξα θαρεῖα, διότι συνασιζέται μὲ μεγάλον ἐνδιαφέρον και προσημίαν και παρμῖνει ἕως τὸ τέλος, διὰ ν' ἀκούσῃ ἕνα σύνδουλόν του, ἐνῶ διὰν πρόκειται νὰ φανῇ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ μυστήριον τῆς θεῆς εὐχαριστίας; ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀδαιονὴ και ἔρημος. Εἶναι ἀπιστοσύνη τὸ φαινόμενον αὐτὸ; Λόγω τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς κάνετε και τοὺς ἐπαίνους, ποὺ δικαιώσθε διὰ τὴν πρόθημον παρακαλοῦσθαι τοῦ κηρύγματος. Ποῖος δὲν θὰ καταδικάσῃ και οὐς και ἐμὲ, διὰν βλέπῃ νὰ σᾶς ξεφεύγῃ τόσο γρηγορὰ ἡ ὑφέλεια ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν; Ἄν πράγματι προσημίαι ἐπιμελῶς εἰς τοὺς λόγους μου, θὰ εἰδεικνύατε τὴν ἐπιμελίαν και εἰς τὰ ἔργα. Ἡ ἐσπευσμένη ἡμῶς ἀναχώρησις αὐτῶ ἀπὸ τὸν ναὸν μετὰ τὸ κήρυγμα σημαίνει ὅτι δὲν ἐδέχθητε και δὲν ἐβάλατε εἰς τὸν νοῦν σας τίποτε ἀπὸ τὰ λεχθέντα. Ἐάν ἐπισπευθεῖντο τὰ λεγόμενα εἰς τὰς ψυχὰς σας, θὰ σᾶς συνκράτουσαν ἐδῶ μέσα, διὰ νὰ παρακαλοῦσθε μὲ πολλὴν εὐλάβειαν τὴν τέλεισιν τῶν φρικωδεστάτων μυστηρίων. Τώρα ἡμῶς ἀναχωρεῖτε μόλις τελειώσῃ ὁ ὁμιλητὴς τὸν λόγον του, σὺν νὰ ἤκούσατε καθαρωδὸν νὰ παύσῃ.

Ποῖα δὲ εἶναι ἡ κλειρὰ δικαιολογία τῶν πολλῶν; Δύναται λέγει, νὰ προσευχηθῶ και εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἐνῶ ὁμιλῶς και διδασκαλίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσω ἐκεῖ. Ἀπατᾶς τὸν ἐαυτὸν σου, ἀγαπητέ! εἶναι φυσικὰ δυνατὸν νὰ προσευχηθῆς και εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἀλλ' ἔα ὅπως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διου ὑπάρχουν ἴσοι πατέρες, διου ἀνοπέμματα πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ ἴσων πολλὰς ψυχὰς καινὴ προσευχὴ. Δὲν εἰσκακοῦνται αἱ παρακλήσεις σου πρὸς τὸν Κύριον, διὰν προσέχεται κατ' ἴδιον ἴσων, ὅσον διὰν συμπροσεύχεσαι μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς σου. Διότι ἐδῶ ὑπάρχει κάτι περισσότερον· ἡ ὁμόνοια, ἡ συμφωνία, ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης, αἱ εὐχαὶ τῶν ἱερῶν. Διὰ τοῦτο ἀκριθῶς προῖσανται τῶν ἀκολουθῶν οἱ ἱερεῖς· διὰ νὰ συνανέλθουν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀσθενέστεροι ἰσικαὶ τοῦ πλῆθους μαζί μὲ τὰς δυνατωτέρας εὐχὰς τοῦ ἱε-

ὁ Ἰῶος περιέβαλες με τῶσιν πλουσίαν ἀγάπην, ὥστε νά θυσιάσῃς καί τήν ζωήν σου ἡκόμη ἱκετεύομεν δι' αὐτούς, χάριν τῶν ὁποίων ἔκυσες καί ὁ Ἰῶος τὸ αἷμά σου παρακαλοῦμεν δι' αὐτούς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐθύσιάσας αὐτὸ τὸ σῶμα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάκονος ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁδηγεῖ μέσα καὶ τοὺς δαμονιζομένους καὶ τοὺς παραγγέλλει νά κλίνουν τὴν κεφαλὴν καὶ νά προσφέρουν τὰς ἱκεσίας των μετὰ τὴν στάσιν τοῦ σώματός των, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νά συμπροσεύχωνται μετὰ τὸ ἔκκλησιάζον (471). Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τοὺς παρουσιάζει, διὰ νά τοὺς λυπηθῆς διὰ τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἀφρονίαν καὶ νά χρησιμοποιήσῃς τὴν ἰδικήν σου παρηγοσίαν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτὰ ἃς τρέχωμεν εἰς τοὺς ναοὺς κατὰ τὴν ἄραν ἐκείνην, διὰ νά ἐπιτύχωμεν εὐσπλαγχνίαν καὶ εὐρωμεν εὐκαιροὺς χάριν καὶ βοήθειαν.

Ἐπαινέσατε ὅσα εἶπα: ἐδέχθητε τὰς παρακλήσεις μου μετὰ πολλὴν θέρουον καὶ ἐπιδοκμασίαν. Ἀλλὰ δὲν θά ἀρνήσῃς ἢ εὐκαιρία νά μεταβάλετε τοὺς ἐπαίνους εἰς ἔργα, δὲν θά ἀργήσῃς ἢ εὐκαιρία νά ἀποδείξῃτε τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς παραιτήσεις μου. Μετὰ τὸ κήρυγμα ἀκολουθεῖ ἀμέσως προσευχὴ. Ἐγὼ ζητῶ τὸν ἔπαινον καὶ θέρουον διὰ τῶν ἔργων. Παρακινεῖτε λοιπὸν ὁ εἰς τὸν ἄλλον νά σταθῇτε ὅπως ζοιόθητε ἕως τώρα: καὶ ἂν κινήθῃ κανεὶς νά φύγῃ, συγκρατήσατέ τον διὰ τῆς θείας, ὥστε νά λάβετε διπλοὺν μισθόν, καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας προθυμίαν καὶ διὰ τὴν κηδεμονίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ἔτσι δὲ ἀπευθύνετε τὰς ἱκεσίας μετὰ περισσοτέραν παρηγοσίαν, ὥστε ἐξλιευνόντες τὸν Θεὸν νά ἐπιτύχετε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλοφροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μαζί μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ

Ἀπέδειξα ἕως τώρα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάλητος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφείμ. Νομίζω δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν καὶ θά ἔπρεπε νά παραιτηθῶ ἀπὸ τὴν περαιτέρω διαπραγματεύων τοῦ θέματος. Ἐπειδὴ ἡμῶς ἔχω πολλὴν ὄρεξιν ὄχι μόνον νά κλείσω τὰ οἰήματα τῶν ἀντιθέτων, ἀλλὰ καὶ νά φρονηματώσω περισσοτέρου ὅς τοὺς ἀγαπητοὺς μου, ἐπανέρχομαι εἰς τὸ ζήτημα καὶ συνεχίζω. Ἡ διατριβὴ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ ὅς θεία καὶ καταστήσῃ ἱκανοὺς νά γνωρίσωτε περισσοτέρως, καὶ ἐμὲ θά διευκολύνῃ νά κερδίω λαμπροτέραν νίκην, καθαρίζουσα κάθε ἡμῶν διατηρούμενον λείψανον πλάνης. Θά κάρωμεν δ,ι καὶ μετὰ τὰ θόματα τῆς πονηρίας, ποὺ δὲν πρέπει νά κόπωμεν ἀπὸ τὸ στέλεχος, διότι θλαστάνουσι πάλιν ἀπὸ τῆς διατηρουμένης ρίζας, ἀλλὰ νά τὰ τερριζώνωμεν ἀπὸ τὸ ὑπέδαφος: καὶ νά τὰ ἐκθέσωμεν γυμνά εἰς τὴν θερμὴν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων διὰ νά μαρῶθω ἐύκολα.

Ἄς ὅς ἑναφέρω λοιπὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοὺς λόγους μου, ὄχι διὰ νά περιεργασθῶ καὶ νά πολυπραγημώσω, ἀλλὰ διὰ νά σταματήσω τὴν ἀτυποὺν περιέργειαν ἐκείνων, ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν ἑαυτὸν των καὶ ἀρνούνται νά παραθεκτοῦν ἔμπροσθεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὡς ἀπέδειξα μετὰ πολλὴν ἐπιμονὴν ὅτι ὄχι μόνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων ἡ παρουσία ἦτο ἀφόρητος εἰς τὸν μακρὸν Δαυὶλ καὶ ἄποσ' ἀνέγνωσα ἀδάκλῃρον τὴν σχετικὴν περιουσίαν ὅς ἐτόνισα ἕως ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀνθρώπος ὡρίσασθαι, κατελήφθη ἀπὸ τρόμου, περιέπεσον εἰς κατάστασιν ὁμοίαν μετὰ τὸ ψυχορραγοῦντος καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγωνιώσα προσελάθη: νά σπῶσῃ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος (472). Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἐξημερωμένη περιστέρη ποὺ διαμένει εἰς τὴν οἰκίαν, μόλις ἀπῆλθεν κάποιον φθόνου τρομοκρατεῖται καὶ πετῶ πρὸς τὴν ἀκρότην καὶ ἀναζητεῖ καμμίαν διέξοδον ἀπὸ τὰ παράθυρα διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ποὺ τὴν κατέχει, ἔτσι καὶ ἡ

ψυχὴ τοῦ μακαρίου ἐκείνου ἀνθρώπου ἔτρεχε διαστικά, προσπαθοῦσα νὰ πετάξῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ θὰ ἐπέτα πράγματι, ἐγκαταλείπουσα ἔρημον τὸ σῶμα, ἐν δὲν προσελάμβανεν ὁ ἄγγελος νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ νὰ τὴν ξαναφέρῃ εἰς τὴν κατοικίαν τῆς.

Καὶ ἔλεγον τότε ὅλα αὐτὰ, διὰ νὰ μάθετε πόσον διαφέρει ὁ ἄγγελος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καί, ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπεροχὴν τοῦ συνδούλου μας ἀγγέλου, νὰ αὐφρονισθῆτε καὶ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἐναντίον τοῦ Κυρίου μανίαν. Ὁ δίκαιος ποὺ εἶχε τὴν παρρησίαν δὲν ὑπέφερε νὰ ἀντικρούσῃ ἄγγελον, καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ὑπολείπονται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ τόσον ἰσχυρὸν περιεργάζονται ὅχι ἄγγελον, ἀλλὰ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων. Ἐκεῖνος ἐδῶρασε τὸν θυμὸν λέόντων, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν οὔτε ἀλώπεκας· ἐκεῖνος κατέκοψε δράκοντα εἰς τὴν μέσῃν καὶ ἐνίκησε τὸ ἰσχυρὸν θηρίον μετὰ τὴν παρρησίαν τοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἡμεῖς φοβοῦμεθα καὶ τὰ μικρὰ ἐρπετά· ἐκεῖνος συνεκράτησε ἕνα βασιλεῖα ἔχοντα τὸν θυμὸν λέοντος· ἀνέστειλε τοῦ Ναβουκροδονόσορος τὴν ὀργὴν, ποὺ ἔπνεε εἰς τὰ θαρρακικὰ σπραισιόπεδα δυνατώτερα ἀπὸ τὴν φλόγα, παρουσιασθεὶς καὶ λύσας τὰ μυστηριώδη ἐνύπνια του. Καὶ παρὰ ταῦτα, αὐτὸς ποὺ διεφάνη τὰ σκοτεινὰ ἐνύπνια, ἴσως εἶδεν ἄγγελον ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, κατελήφθη ἀπὸ ρομερὰν σκοτοδίνην. Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ εὑροῦν ἴσως ἐπιχειροῦν νὰ διεισθῶσιν εἰς τὴν μακαρίαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ;

Δὲν ἐπαμάρτησα δὲ ἐδῶ τὸν λόγον μου, ἀλλὰ τὸν ἐπεξέτεινα καὶ εἰς τὰς σοφὰς ἐκείνας δυνάμεις· ἔδειξα τὴν ἀπόκρυμν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν προβολὴν τῶν πτερυγίων, τὴν διατήρησιν τῶν σκελῶν ὀρθίων, τὴν διαρκῆ βοήθ, καὶ τέλος τὴν ἐκτελεσθῆν καὶ τὸ θάμβος, τὸ ὅποια μᾶς προκαλοῦν μετὰ ὅλα αὐτὰ εἰς τὰ ἄσώματα ἐκείναι δυνάμεις. Ὅσον εἶναι σοφαὶ αἱ δυνάμεις αὗται, ὅσον πλησιέστερον ἀπὸ ἡμᾶς εὐρίσκονται πρὸς τὴν ἄρρητον καὶ μακαρίαν θεῖαν οὐσίαν, τόσον καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς γνωρίζουν ὅτι αὕτη εἶναι ἀκατάλητος· διότι ἡ μεγάλη σοφία φέρει μεγάλην εὐλάβειαν.

Σὰς εἶπα ἢ περὶ τοῦ σημαίνει τὸ ἀπρόσιτον καὶ ὡς ἀνεπίστωτα ὅτι εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ ἀκατάλητου· καὶ προσέθεσα ὡς αἰτίαν αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦσας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ πελάγου, τὸ ὅτι τὸ μὲν ἀκατάλητον ἀναγνωρίζεται ὡς ἀκατάλητον ἔπειτα ἀπὸ ἔρευναν, τὸ δὲ ἀπρόσιτον δὲν δέχεται οὔτε

κατ' ἀρχὴν ἔρευναν καὶ προσέλασιν. Ἀνέφερα ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος «φῶς ὡν ἀπρόσιτον», ἀλλὰ «φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐν ἡ κατοικία εἶναι ἀπρόσιτος, πῶσον μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὴν κατοικῶν Θεός. Ἐλεγε δὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος, ὅχι διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν Θεὸν εἰς τόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ δάσῃ περὶ σσοστέραν ἔμφασιν εἰς τὸ ἀκατανόητον καὶ ἀπρόσιτον αὐτοῦ. Ἀνέφερα καὶ ἄλλας δυνάμεις, τὰ Χερουβεὶμ, καὶ ἐτόνισα ὅτι, ἐνῶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰς παρουσιάζεται στερέρωμα καὶ λίθος κρυστάλλινος καὶ ὄρασμα θρόνου καὶ εἶδος ἀνθρώπου καὶ ἡλεκτρον καὶ πῦρ καὶ τόξον, ὁ προφήτης λέγει· «αὕτη ἡ θρασι ἀμωμάτου δόξης Κυρίου». Μετὰ ὅλα αὐτὰ ὡς ἀπέδειξα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου κατὰ συγκριτάσασιν καὶ ὅτι καὶ ἰσαύτη ὁκώμη ἐμφάνισις ἦτο ἀφόρητος διὰ τὰς οὐρανίας δυνάμεις.

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΙΟΥ ΤΩΝ ΑἴΓΡΑΩΝ

(473) Δὲν κάμω δὲ ἀσκόπως τὴν ἀνακεφαλαίωσιν αὐτῆς· θέλω νὰ μάθω τί ἐξεπλήρωσα καὶ τί ὑπολείπεται ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν, ποὺ ὡς ἔδωσα πρὸ καιροῦ. Τὸ ἴδιο κάμουν καὶ οἱ ἀφελόντες δανεικά· παρουσιάζουν γραμμάτων μετὰ κατακριμῆνον ὀλόκληρον τὸν λογαριασμόν, τὸ δεκνούσιν εἰς τοὺς δανειστάς καὶ καταβάλλουν τὸ ὑπόλοιπον. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν, ἀφοῦ ἤνοιξα τὴν μνήμην σας ὡς βιβλίον καὶ ὡς ἔδειξα μετὰ τὸν λόγον ὡς δάκτυλον τὸ καταβληθὲν ποσόν, θὰ προχωρήσω εἰς τὰ ὑπόλοιπα.

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ ὑπόλοιπον; Νὰ ὁποδείξω ὅτι οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἐξουσίαι, οὔτε κυριότητες, οὔτε ἄλλαι κτισταὶ δυνάμεις ἔχουν ἀκριβῆ κατάληψιν τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχουν δὲ πράγματι καὶ ἄλλαι δυνάμεις, τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὰ ὀνόματα. Προσέχετε δὲ τὸ ἀνόητον θράσος τῶν αἰρετικῶν. Ὅστις τῶν δούλων τὰ ὀνόματα δὲν γνωρίζουν καὶ παρὰ ταῦτα περιεργάζονται τὴν οὐσίαν τοῦ Κυρίου, Ὑπάρχουν θεσβιαὶ καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρεάγγελοι καὶ θρόνοι καὶ κυριότητες καὶ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ μόναι γάματα εἰς τὴν οὐρανόν· ὕπάρχουν καὶ ἄλλαι τάξεις καὶ ὁμάδες, τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος. Ἀπὸ ποῦ δὲ σινάγεται ὅτι ὑπάρχουν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλαι δυνά-

μεις, πῶν ὁποῶν δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὰ ὀνόματα ; Περὶ αὐτοῦ μᾶς διαβεβαιώνει ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος διηλώνει περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγει καὶ τὰ ἄνωτέρω· ἐκώσῃσεν αὐτὸν ὑπὲρ πάντα πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι» (Ἐφ. 1,21). Βλέπετε ὅτι μερικὰ ὀνόματα οὐρανίων δυνάμεων εἶναι τώρα ἄγνωστα καὶ θὰ γνωστοῦν μόνον εἰς τὸ μέλλον ; Διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Καὶ μήπως εἶναι παράδοξον ὅτι δὲν ἔχουν ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς θείας οὐσίας ; Τοῦτο δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν πρὸς ἀπόδειξιν. Πολλὰς οικονομίας τοῦ Θεοῦ τὰς ἄγνωστον αἱ ἄνω δυνάμεις, αἱ ἀρχαί, αἱ ἐξουσίαι, αἱ κυριότητες. Θὰ οὖς ἀποδείξω δὲ διὰ τῶν ἀποστολικῶν λόγων ὅτι καὶ οὗτοι ἐπληροφορήθησαν μερικὰς ἀπὸ τὰς οικονομίας τοῦ Θεοῦ μαζὶ με ἡμᾶς, ἐνῷ προηγουμένως τὰς ἠγγύουσαν καὶ μάλιστα τὰς ἐπληροφορήθησαν ὅχι ἀπλῶς μαζὶ με ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμῶν· ἐτέρας γενεάς οὐκ ἐγνωρίσθη, λέγει ὁ Παῦλος, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ οὐσώσημα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ (αἱ δὲ ἐπαγγελίαι εἶχον· δοθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους) διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ ἐγενόμενον ἐνῷ Παῦλος διάκονος» (Ἐφ. 3,5).

Ἀπὸ ποῦ ἄρα ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τὸ ἔμαθον ἀπὸ τώρα, ἀφοῦ τὰ ἄνωτέρω ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ; Ἄκουσε λοιπὸν ἐμεῖς τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων, λέγει, ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, εὐαγγελισθῆσαι ἐν ἰσὶς ἔθνεσι τὸν ἀνεξικνίσσιον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 3,8). Τί σημαίνει ἀνεξικνίσσιον ; Τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ζητηθῆ· δηλαδὴ ὅχι ἀπλῶς τὸ μὴ δυνάμενον νὰ εὐρεθῆ, ἀλλ' οὔτε κἀν νὰ ἀνικνευθῆ. Ἄς ἀκούσωμεν πάλιν οἱ αἰρετικοί, πῶς τοὺς ρίπτει πικρὰ καὶ ἀλλειτάλληλα τὰ θέλη. Ἐάν ὁ πλοῦτος εἶναι ἀνεξικνίσσιος, πῶς δὲν εἶναι ἀνεξικνίσσιος ὁ κορηγῶν τὸν πλοῦτον ; «Καὶ φωτισαὶ πάντας τῆς ἡγεμονίας τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἐν τῷ Θεῷ, ἵνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 3, 9), (474). Ἦκουσε ὅτι τώρα καὶ ὅχι προηγουμένως ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι ; Ὅσα ἀποφασίζει ὁ βασιλεὺς δὲν τὰ γνωρίζει οὔτε ὁ ἰθασιώτης. «Ἴνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξου-

σίας διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ».

Βλέπε πῶς τῆ ἐδόθη εἰς τὴν ἀνθρώπινην φύσιν, νὰ γνωρίσωμεν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τὰ ἀπόρρητα τοῦ βασιλέως μαζὶ με ἡμᾶς καὶ δι' ἡμῶν. Ἄλλ' ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Παῦλος ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς οὐρανίας δυνάμεις, ἀφοῦ ἐνίστα καλεῖ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς δαίμονας ; «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου» (Ἐφ. 6,12). Μήπως ἐννοεῖ λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὅτι ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον οἱ δαίμονες ; Καθόλου ἐννοεῖ τὰς οὐρανίας δυνάμεις, διότι μετὰ τὸ εἶπε ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας προσέθεσεν «ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Ἐκεῖναι αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι εἶναι ἐπουράνιαι, αὐταὶ δὲ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι εἶναι ὑπὸ τὸν οὐρανόν· διὰ τοῦτο τὰς ὀνομάζει καὶ κοσμοκράτορας, θέλων νὰ δηλώσῃ ὅτι δι' αὐτὰς ὁ οὐρανὸς εἶναι ἔθετος· καὶ ὅτι ἄσκοῦν ἔλην τὴν κυριαρχίαν των μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον.

Εἶδες πῶς ἐγνωρίσαν τὸ μυστήριον καὶ μαζὶ με ἡμᾶς καὶ δι' ἡμῶν ; Ἄλλ' ἄς στρέψωμεν τὴν διαπραγματεύσασιν πρὸς τὴν καταβολὴν τοῦ κρέους, ἀποδεικνύοντες ὅτι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν γνωρίζουν οὔτε αἱ ἀρχαὶ οὔτε αἱ ἐξουσίαι. Ποῖος λοιπὸν τὸ λέγει αὐτό ; Ὅχι πλέον ὁ Παῦλος οὔτε ὁ Ἰσαίας οὔτε ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλ' ἄλλο ἅγιον σκευὸς, ὁ υἱὸς τῆς θρονίης, ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης, ὁ ἀνακλιθεὶς εἰς τὸ στήθος τοῦ Δεσπότη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀντήσας τὸ θεῖον ὕδωρ. Τί λέγει λοιπὸν αὐτὰς ; «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰω. 1,18). Εἶναι πράγματι υἱὸς θρονίης, διότι ἄφισε φωνὴν ἰσχυροτέραν ἀπὸ σάλπιγγα, ἱκανὴν νὰ κατασιόνη ὅλους τοὺς ἀντιλέγοντας.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν καὶ τὰς ἀνιμρήσεις. Λέγει λοιπὸν Ἰωάννης, ὅτι κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν. Τί θὰ εἴπωμεν ἕμεις διὰ τοὺς προφήτας ; Ὅ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι εἶδον τὸν Θεόν ; Πράγματι ὁ μὲν Ἰσαίας λέγει, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου» (Ἠσ. 6,1) ; ὁ δὲ Δανιήλ, εἶδον ἕως οὐ θρόνον ἐπέθησαν καὶ ὁ Παλαῖος τῶν ἡ-

18. Αἱ παράγραφοι 3 καὶ 4 τοῦ λόγου τούτου ἐξετάζουν θεοφανείας εἰς τοὺς προφήτας. Ὁ Χρυσόστομος, διέδοκον ὅτι εἶναι ἀδύνατος πραγματικὴ ἐμφάνεισ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, σημειώνει ὅτι αἱ ἐμφανίσεις ἐγέναν με ὁμοιωματα προσετὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν νοητικὴν ἐκάνετης τοῦ ἀνθρώπου.

περὶν ἀκάθαρτος (Δαν. 7, 9)· καὶ ὁ Μιχαίας, «εἶδον τὸν Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ» (Γ' Βασ. 22,19)· καὶ ἄλλος προφήτης, «εἶδον τὸν Κύριον ἐστῆῶτα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ εἶπέ μοι πάταξον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον» (Ἀμ. 9,1). Εἶναι δὲ δυνατόν νὰ συγκεντρώσωμεν καὶ πολλὰς ἄλλας παρομοίας μαρτυρίας. Ἦως λοιπὸν ὁ Ἰωάννης λέγει «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»; Πρέπει νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι οὗτος ἐννοεῖ τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν καὶ τελεῖαν γνῶσιν αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν διαφορὰν τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον κάθε προφήτης εἶδε τὸν Θεόν, καθίσταται φανερόν ὅτι εἰς ἅσας τὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ θεᾶς κατὰ συγκοινωνίας καὶ ὅτι κανεὶς δὲν εἶδε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καθαρὰν. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἄπλοῦς καὶ ἀσύνητος καὶ χωρὶς σκῆμα, ἐνῶ ἄλλοι αὐτοὶ ἐβλεπον διάφορα σκῆματα.

Διὰ νὰ ἀποδείξῃ δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς καὶ πείθῃ τοὺς αἰρετικούς περὶ τοῦ ὅτι οἱ προφῆται δὲν εἶδον καθαρὰν τὴν θεϊαν οὐσίαν, ἔλεγε δι' ἄλλου προφήτου «ἐγὼ ὄρασις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χειρὶ προφητῶν ἁμοιωθῆν» (Ἰσα. 12, 11). Δὲν εἶδει τὴν οὐσίαν μου, λέγει, ἀλλὰ παρουσιάσθη ὑπὸ ὁμοιώματα κατὰ συγκοινωνίαν πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν βλεπόντων. Ὁ Ἰωάννης λοιπὸν δὲν λέγει μόνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους, «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (475). Ταῦτα ἄλλαυτε ἦτο ἤδη γνωστὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν προφητικὴν ῥησιν, «ἐγὼ ὄρασις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χειρὶ προφητῶν ἁμοιωθῆν», καὶ ἀπὸ τὴν δήλωσιν τὴν γενομένην πρὸς τὸν Μωϋσῆν. Ὅταν αὐτὸς ἐπεθίμησε νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς του, τοῦ εἶπεν ἐκεῖνος· «οὐδεὶς ὁρᾶται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζῆσται» (Ἐξ. 23,20). Ἐπομένως τοῦτο ἦτο φανερόν καὶ παραδεδομένον. Ἄρα τὸ «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἰσάγει ὡς διδάσκαλον τῆς ἀληθείας αὐτῆς τὸν μονογενῆ Υἱόν. Διὰ νὰ μὴ τοῦ εἴπῃ δηλαδὴ κανεὶς, ποῖος τὸ ἐφανέρωσεν αὐτό, προσέθεσεν· «ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο» (Ἰω. 1,18), εἰσάγων ἔτσι ἀξιόπιστον μάρτυρα καὶ διδάσκαλον.

Ἄν ὁ Ἰωάννης ἤθελε νὰ μᾶς δηλώσῃ ὅτι ἐλέχθη εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ εἴπῃ ὅτι τοῦτο τὸ ἐφάνερωσεν ὁ μονογενὴς, διότι δὲν μᾶς τὸ ἐφάνερωσεν ὁ μονογενὴς, ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς, ποὺ τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Θεόν, πολὺ προτοῦ

εἴπῃ ὁ Ἰωάννης ὅτι τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν μονογενῆ. Συνεπῶς ὁ Ἰωάννης εἰσάγει ὡς διδάσκαλον τῆς ἀληθείας αὐτῆς τὸν μονογενῆ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς φανερώσῃ κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ ἕως τότε λεχθέντα, ὅτι δηλαδὴ οὐτε αἱ οὐράναι δυνάμεις βλέπουν τὸν Θεόν. Πρέπει δὲ νὰ ἐκληροθῇ ἐδῶ ἡ λέξις ὅρασις μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς γνώσεως. Διότι αἱ οὐράναι δυνάμεις δὲν ἔχουν κόρας καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ βλεφαρίδας, ἀλλ' ὅτι εἶναι δι' ἡμᾶς ὅρασις, δι' αὐτὰς εἶναι γνώσις.

Ἦποτε δὲν ἀκούσῃς, «κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν», νὰ νομίσῃς ὅτι ἀκούσει, «κανεὶς ποτὲ δὲν ἐγνώρισε τὸν Θεόν κατὰ τὴν οὐσίαν του». Ἐπίσης δὲν ἀκούσῃς ὅτι τὰ Σεραφεῖμ ἀπέστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ προσέκυλιν τὴν ὄρασιν, θύως ἀκριβῶς ἔκαμαν καὶ τὰ Χερουβείμ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι πρόκειται πράγματι διὰ κόρας καὶ ὀφθαλμοὺς, ἦτοι δι' ὄργανα ποὺ ταυρίζουν εἰς οὐρακὰ μόνον σκῆματα, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ὁ προφήτης ὑπαινίσσεται τὴν γνωστικὴν αὐτῶν ἰκανότητα. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ ὁ προφήτης ὅτι δὲν ἀντίκειν νὰ ἴδωσιν τὸν Θεόν καὶ συγκοινωνῶντα ἀκόμῃ, δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διεξιδοῦσιν εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν καὶ γνῶσιν αὐτοῦ οὕτε ἐτόλμων νὰ ἀπεινάσων εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀκεραίαν οὐσίαν του, ἀκόμῃ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατὰ συγκοινωνίαν ἐμφανίσειν τῆς. Ἐνατένιος δὲ σημαίνει ἐδῶ τὴν γνώσιν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, γνωρίζων ὅτι οὐτε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλ' οὐτε καὶ ἀπὸ τὰς οὐρανίαις δυνάμεις εἶναι δυνατὴ ἡ κατάληψις τοῦ Θεοῦ, φέρει ὡς διδάσκαλον τοῦ δόγματος τούτου αὐτὸν τὸν καθήμενον εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς καὶ γνωρίζοντα ταῦτα μὲ ἀκρίβειαν. Δὲν εἶπε δὲ ἀπλῶς «ὁ Υἱός», μολοντί καὶ εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν ἔν περιωρῆτε, πάλιν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς ἀναίσχυντους. Διότι ὅπως πολλοὶ λέγονται χριστοὶ, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Χριστὸς εἶναι εἷς, καὶ πολλοὶ λέγονται κύριοι, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Κύριος εἶναι εἷς, καὶ πολλοὶ λέγονται θεοὶ, ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι εἷς, ἔτσι καὶ πολλοὶ λέγονται υἱοὶ, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς Υἱὸς εἶναι εἷς καὶ μόνῃ δὲ ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου θὰ ἦτο ἀρκετὴ νὰ δείξῃ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ μονογενοῦς. Καὶ ὅμως δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτό, ἀλλ' εἰς τὸ «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» προσέθεσεν, «ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο». Εἶπε πρωιότερα μονογενὴς καὶ ἔπειτα Υἱός. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ, λόγῳ τῆς κοινότητος

πρός τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα, ἐφ' ὅσον τὸ υἱὸς εἶναι κοινὸν ὄνομα ἄλλων, ὑποβιβάζουσι τὴν δόξαν του θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς υἱοὺς (476), ἔθεσε πρῶτον τὸ μονογενῆς, χαρακτηριστικὸν τοῦ ὄνομα ποῦ δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον, διὰ τὴν κατανόησιν ὅτι καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα, τὸ Υἱός, δὲν εἶναι κοινόν, ἀλλ' ἰδιάζει κυρίως εἰς αὐτὸν καὶ εἰς κανένα ἄλλον δὲν ἀνήκει τόσον, ὅσον εἰς ἐκεῖνον.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

Καὶ διὰ τὴν γίνουσι σαφέστερα ὅσα λέγω θὰ τὰ ἀναπτύξω πλαυότερα¹⁹. Τὸ ὄνομα υἱὸς ἀνήκει καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸν Χριστόν, εἰς ἡμᾶς μὲν καταχρηστικῶς, εἰς ἐκεῖνον δὲ κυριολεκτικῶς· τὸ δὲ μονογενῆς εἶναι ἰδικόν του μόνον καὶ δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον οὔτε καταχρηστικῶς ἀκόμη. Ὁ εὐαγγελιστὴς λοιπὸν προέταξε τοῦ Υἱοῦ τὸ μονογενῆς, διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτὴν προσηγορίαν ὅτι καὶ ἡ ἄλλη προσηγορία, ποῦ ἀνήκει εἰς τοὺς πολλοὺς, εἶναι κυρίως ἰδικῆ του. Ἐάν δέ, λέγει, δὲν σοῦ ἄρκοιεν οὕτε αὐτά, προσθέτω καὶ τρίτον χαρακτηριστικόν, κοινὸν θεοῦ καὶ ἀνθρωπομορφικόν, ἀλλὰ πάντως ἰκανὸν νὰ ἀναβιβάσῃ καὶ αὐτὸς ποῦ ἔρπουσι εἰς τὴν γῆν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς». Ἡ ἔκφρασις εἶναι παρθεῖα, ἀλλ' ἰκανὴ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ Υἱοῦ, ἂν τὴν ἐκλάβωμεν θεωρητικῶς. Ὅπως ἔταν ἀκούρης θρόνον καὶ ἐκ δεξιῶν καθέδραν, δὲν ἔννοεῖς θρόνον ἢ τόπον ἢ γενικῶς τοπικὸν περιορισμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ θρόνου καὶ τὴν κοινότητα τῆς καθέδρας κατανοεῖς τὴν ἰσότητα καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς τιμῆς τῶν δύο θεῶν προσώπων. Ἔτσι καὶ ἔταν ἀκούρης κόλπον, νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι πρόκειται περὶ κόλπου καὶ τόπου, ἀλλὰ παράστασιν τοῦ κόλπου ν' ἀντιληφθῆς μὲ τὴν ἐγγύτητα καὶ παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ παράστασις τῆς διαμονῆς εἰς τὸν κόλπον μᾶς δηλώνει πολὺ σαφέστερον ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς εἰς τὰ δεξιὰ τοποθετήσεως, τὴν ἐγγύτητα πρὸς τὸν γεννήτορα. Διότι ἀσφαλῶς οὔτε ὁ Πατὴρ θὰ ἠνεύκτο νὰ ἔξῃ εἰς τὸν κόλπον του τὸν Υἱόν, ἐάν δὲν ἦτο τῆς ἰδίας οὐ-

19. Ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀρχίζει ἐμφανιῶς ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀκατάληκτου τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ ποῦ ἐξετάζεται λεπτομερῶς εἰς τὴν ἔκτασιν ἑπιπλοῦν πρὸς Ἄνωτοῦς.

σίας, οὔτε ἐκεῖνος θὰ ἀντεῖχε νὰ διαμῆνῃ εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον, ἐάν ἦτο κατωτέρας φύσεως.

Ἀφοῦ εἶναι Υἱὸς λοιπὸν, καὶ μάλιστα μονογενῆς, καὶ διακριθεὶς εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον, γνωρίζει τὸν Πατέρα ἀκριβῶς. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ χρησιμοποίησιν τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν διὰ τὴν παραστήσῃ τὴν ἀκριβῆ γνώσιν τοῦ Υἱοῦ περὶ τοῦ Πατρὸς. Ἀναμφιβόλως δὲ ἀναφέρονται αἱ ἔκφρασεις αὐταί, διότι ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ αὐτῆς, τότε διατὶ θὰ ἐκρημοποιεῖτο ἡ παράστασις τοῦ κόλπου; Ἐάν οὔτε ὁ Θεὸς εἶναι οὐρα, ὅπως δὲν εἶναι, οὔτε τὴν γνησιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν ἐγγύτητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα δηλωθῆν ἢ ἔκφρασις αὐτῆ, τότε πρέπει νὰ ἐκρημοποιήσῃ τυχαίως καὶ ἀσκόπως, χωρὶς νὰ χρησιμεύῃ εἰς τίποτε. Ἀλλὰ θεοῦ δὲν ἐκρημοποιήσῃ τυχαίως—μὴ γένοιτο—διότι τὸ Πνεῦμα τίποτε δὲν λέγει ἀσκόπως· δηλώνει τὴν ἐγγύτητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐδύλωσε κατὰ πολὺ σαφῶς, ὅτι οὔτε ἡ ἄνω κτίσις βλέπει, ἦτοι γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν, τὸν Θεόν, ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ ἀξιοπιστὸν μάρτυρα τῆς ἀληθείας αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο ἐκρημοποίησε τὰς ἀνωτέρω ἔκφρασεις, ἔτσι ὥστε νὰ πιστεύσῃς χωρὶς ἀμφιβολίας εἰς τὴν μαρτυρίαν ὡς προερχομένην ἀπὸ τὸν Υἱόν, καὶ μάλιστα τὸν μονογενῆ καὶ εἰς τὸν πατρικὸν κόλπον διατρίβοντα Υἱόν. Ἐὰν ἔλεγα δὲ ὅτι ἡ ἔκφρασις αὐτὴ εἶναι παραστατικὴ καὶ τῆς ἀιδιότητος τοῦ Υἱοῦ, ἔστω καὶ ἂν μερικαὶ ἐπιμένουν νὰ φέρουν ἀνασχύντους ἀντιρρήσεις. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πρὸς τὸν Μωϋσῆν λεχθέντα, ἐγὼ εἰμι ὁ ὄν, κατανοοῦμεν τὴν ἀιδιότητα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἀπὸ τοῦς λόγων αὐτοῦς (477), ἐὼ ἂν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν αἰδίαν ὑπαρξίν τοῦ Υἱοῦ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς.

ΠΕΡΙ ΕΓΓΑΒΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ

Ὅτι λοιπὸν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληκτος εἰς ὁλόκληρον τὴν κτίσιν ἀπεδείχθη μὲ τὰ ἀνωτέρω ὑπολείπεται δι' ἡμᾶς νὰ ἀποδείξω ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν γνωρίζουν μὲ ἄληθιν τὴν ἀκρίβειαν. Ἀλλὰ διὰ τὴν μὴ θαρῶν τὴν μνήμην σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, θὰ ἀναβάλω τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος αὐτοῦ δι' ἄλλην διάλεξιν καὶ τώρα θὰ μεταβῶ εἰς τὴν συνήθη παραίνεσιν.

Ποία δὲ ἦτο ἡ συνηθισμένη μας παραίνεσις; Νὰ προσέ-
 κεσθε ἑκτενῶς μὲ δάνοιαν νήφουσαν καὶ ψυχὴν ἀγρυπνου-
 σαν. Ὅταν τὴν περαιομένην φορὰν οὐκ ἀπηύθυνα τὴν ἰδίαν
 οὐρασίαν, ἔλοι ὑπακούσατε, εἶναι δὲ ἵστοιον νὰ οὐκ κατακρί-
 νω μὲν ἔταν ἀδιαφορήτε, νὰ μὴ οὐκ ἔλαινῶ δὲ ἔταν ἐκτελέητε
 τὰς συμβουλάς μου. Ἐπιθύμῃ λοιπὸν σήμερον νὰ οὐκ ἐπαι-
 νέσω καὶ νὰ οὐκ εὐχαριστήσω διὰ τὴν ὑπακοήν σας ἐκείνην.
 Καὶ θὰ οὐκ ἀποδώσω καλύτερον τὴν χάριν, ἂν οὐκ διδάξω
 διατὶ τελείηται πρὶν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἢ εὐχὴ ποὺ ἀναφέρεται
 εἰς τοὺς δαμονιζομένους καὶ διατὶ παραγγέλλει ὁ διάκονος
 νὰ εἰσοχθῶν ὅτε καὶ νὰ κλίνουν τὰς κεφαλὰς τῶν οἱ δαμο-
 νιζόμενοι καὶ κατεκείμενοι ἀπὸ πονηρῶν ματιῶν. Διατὶ γίνον-
 ται αὐτά; Ἡ ἐνέργεια τῶν δαίμωνων εἶναι ἄλλοις πονηρὰ καὶ
 σκληρὰ καὶ δυνατωτέρα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ὅπως λοιπὸν, ἔ-
 ταν ὁ δικαστὴς προχωρῆ καὶ κἀθηται εἰς τὸ ὑψηλὸν θῆμα, οἱ
 δεσμοφύλακες ἐξάγουν ἄλλοις τοὺς κρατούμενους εἰς τὸ δε-
 σμητήριον, ἀκαθάτους, ρυπαροὺς, μὲ πολλὰ ἄσπικα καὶ μὲ
 ρόκη, καὶ τοὺς τοποθετοῦν νὰ καθήσουν ἔμπρὸς ἀπὸ τὰς κη-
 κλίδας καὶ τὰ παραπετάσματα τοῦ δικαστηρίου, κατὰ τὴν ἴ-
 διον τρόπον καὶ οἱ Πατέρες ἐνομοθέτησαν, ἔταν πρόκειται νὰ
 ἐμφανισθῆ εἰς τὴν θεῖαν εὐκαριστίαν καὶ καθήση οὐκ εἰς ὑ-
 ψηλὸν θῆμα ὁ Χριστός, νὰ εἰσαγῶνται οἱ δαμονιζόμενοι οὐκ
 δεσμάται, ἔχι διὰ τὸ ἠπολογηθῶν διὰ τὰ ἐγκλήματά των, ὅ-
 πως οἱ ἄλλοι δεσμάται, οὐτε διὰ τὸ ὑποστοῦν τιμωρίαν, ἀλλὰ
 διὰ νὰ γίνουσι κοινὰ ἱκεστὰ ἀπὸ ἀλόκληρον τὸν παριστάμε-
 νον λαὸν καὶ ἀπὸ ἀλόκληρον τὴν πόλιν καὶ νὰ παρακαλέ-
 σουν τὸν κοινὸν δεσπότην ἔλοι μὲ μίαν καρδίαν καὶ μίαν
 φωνὴν νὰ τοὺς ἔλεησῃ.

Τότε λοιπὸν κατέκρινα τοὺς ἐγκαταλείποντας τὴν προ-
 σευχὴν αὐτὴν καὶ παραμένοντας ἔξω· τῶρα ὅμως θὰ κατα-
 κρίνω τοὺς μένοντας μέσα εἰς τὸν ναόν, ἔχι διότι μένουσι
 μέσα, ἀλλὰ διότι μένοντες μέσα δὲν συμπεριφέρονται καλύ-
 τερα ἀπὸ τοὺς περιφερομένους ἔξω, ἐφ' ὅσον συζητοῦν με-
 ταξὺ των κατὰ τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην στιγμὴν. Τί κά-
 μνετε, καλὲ μου ἀνθρώπε; Βλέπετε νὰ στέκωνται δέσμοι τό-
 σοι ἀδελφοί σου καὶ οὐκ συζητεῖτε διὰ πράγματα ἀνάριθστα;
 Δὲν εἶναι καὶ μόνη ἡ θεὰ των ἱκανὴ νὰ σὲ καταπλήξῃ καὶ
 σοὺ προκαλέσῃ τὴν συμπάθειαν; Ὁ ἀδελφός σου εὐρίσκεται
 εἰς δεσμὰ καὶ οὐκ ἀδιαφορεῖς; Ποίαν συγγνώμην θὰ εἴρηκε,
 εἰπέ μου, ἀφοῦ εἶσαι τόσο ἀσυγκίνητος, τόσο ἀπάνθρωπος.

ἴσον ἠμῶς; Δὲν φοβεῖσαι μήπως τὴν στιγμὴν, ποὺ συζητεῖς,
 θορυβεῖς καὶ ὀδισφορεῖς, πρὸς τὴν ἀπὸ αὐτοὺς κάποιος δαίμων
 καὶ εὐρῶν τὴν ψυχὴν σου κενὴν καὶ ἔρημον, οὐκ οἰκίαν κω-
 ρεῖ θύραν, εἰσέλθῃ μὲ πολλὴν εὐκολίαν;

Δὲν θὰ ἐπρεπε ἐκείνην τὴν θύραν νὰ ἀφίουν ἄλλοι μαζί
 ἠγῶς δακρύων, νὰ εἶναι ὄγροι ἄλλοι οἱ ὀφθαλμοί, νὰ πέσῃ
 εἰς θρήνους καὶ ἄλοφρυμους ἀλόκληρος ἡ Ἐκκλησία; (478)
 Μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν θεῶν μυστηρίων, μετὰ τὴν ἀπόλει-
 πον τοῦ θεοῦ λουτροῦ, μετὰ τὴν ἐνταξίν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
 τοῦ Χριστοῦ, κατήρθωκεν ἐκεῖνος ὁ λόκος νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸ
 σῆμιον καὶ νὰ κρατῆ τὰ ἄρνια, καὶ οὐκ ἄλλωρον αὐτὴν τὴν
 συμφορὰν δὲν δακρύζει; Ὑπάρχει ἀπαλογία δι' αὐτὸ τὸ φαι-
 νόμενον; Δὲν θέλει νὰ συμπονεῖται τὸν ἀδελφόν σου; τὸν
 ἄσπιτον ἔπινα ἀπὸ φόβον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Εἰπέ μου
 εἰς ἔθελπε νὰ καίεται ἡ οἰκία τοῦ γείτονος, ἔστω καὶ ἂν
 ἦω οὗτος ὁ χειρότερος ἐχθρός σου, δὲν θὰ ἐπρεπε διὰ τὴν
 κατὰ σῆμα τῆς πυρκαϊῆς ἀπὸ φόβον, μήπως προχωροῦσα
 φθάσῃ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου οἰκίαν; Κατὰ παρόμοιον ἴρι-
 νον πρέπει νὰ σκέπτεσαι καὶ εἰς τὴν περίπτωση τῶν δαμο-
 νιζομένων, διότι ἡ ἐνέργεια τοῦ δαίμονος εἶναι εἶδος πυρ-
 καϊῆς, εἶδος τρομεροῦ ἐρητομοῦ.

Πρόσκει λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, μήπως ὁ δαίμων κατὰ τὴν
 ἠμελειάν σου καταλάβῃ καὶ τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν ἔταν τὸν
 ἦμα νὰ πλησιάζῃ, νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν δεσπότην, ὥστε ἄλλοι
 ἢ δαίμων τὴν θερμὴν καὶ ἀγρυπνὴν ψυχὴν σου νὰ πει-
 σῇ ὅτι ἡ διάνοιά σου εἶναι ἀπροσπέλαστος. Ἄν σὲ ἴδῃ νὰ
 κοπιῶσαι καὶ ραθυμῆς, θὰ εἰσέλθῃ γρήγορα οὐκ εἰς ἔρημον
 κατασφύγιον· ἂν ὅμως σὲ ἴδῃ προσεκτικὸν καὶ ἀγρυπνὸν καὶ
 προσηλωμένον εἰς τοὺς οὐρανοὺς, οὐτε νὰ σὲ κυττάξῃ πλέον
 ἔταν θὰ τολμήσῃ. Ὅστε καὶ ἂν καταφρονῆς τοὺς ἀδελφούς
 σου, τούλάχιστον λυπήσου τὸν ἑαυτὸν σου καὶ φράξῃ δι' αὐ-
 τὸ τὴν εἰσοδὸν τῆς ψυχῆς σου εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα.

Ἦποτε δὲ δὲν κατορθώνει νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς ἐφόδους
 τοῦ τόσο καλῶ, ὅσον ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐκτενὴς δέησις. Δὲν
 καθιερώθη χωρὶς λόγον καὶ ἄσκοπος τὸ παραγγελλόμενον
 εἰς ἄλλοις ἀπὸ τοῦ διακόνου, «ὄρθοι· στήμην καλῶς», ἀλλ' ἄ-
 ποθέλει εἰς ἄριστον σκοπὸν, δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ ἀνορθώ-
 σωμεν τοὺς λογισμοὺς ποὺ σύρονται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ νὰ
 καταστῶμεν ἱκανοὶ νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ψυχὴν μας ἔμπρὸς
 εἰς τὸν Θεὸν ὀρθῶν, ἀπομακρύνοντες τὴν πνευματικὴν ἐκλυ-

ων, που φέρουν αι θωπικά άσπασχολήσεις. "Ότι δὲ εἶναι σωστά ὅσα λέγω, ὅτι δηλαδὴ ἡ λέξις ἀναφέρεται ὅχι εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὴν διατάσσει νὰ ἀνορθώσωμεν, ἅς ἴδωμεν πῶς τὴν χρησιμοποιεῖ ὁ Παῦλος. Γράφων πρὸς ἀνθρώπους πενηκοντάς καὶ καταβεβλημένους ἀπὸ τὸ βάρος τῶν θειῶν, ἔλεγε: «τὰς παρειμένας κείρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε» (Ἐβρ. 12, 12). Τι θὰ εἴπωμεν λοιπὸν; "Ότι ἐννοεῖ τὰς κείρας καὶ τὰ γόνατα τοῦ σώματος; Καθόλου, διότι δὲν ἀπευθύνεται πρὸς βρομεῖς καὶ παγκριτιστάς. "Αρα μὲ τὸς λόγους αὐτοὺς προτρέπει νὰ ἀναστήσουν τὴν δύναμιν τῶν ἐσωτερικῶν λογισμῶν, ποὺ εἶχαν καταβληθῆ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς.

Σκέψου, πλησίον ποῦ ἴστασαι, μαζὶ μὲ ποίους πρόκειται νὰ ἐπικαλεσθῆς τὸν Θεὸν; μαζὶ μὲ τὰ Χερουβεὶμ. "Αναλογίσου, ποίους ἔχεις συντρόφους καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ ἀρκέσῃ διὰ νὰ ἀνανήψῃς, διότι θὰ ἀνυπερβῆς ὅτι, ἐνῶ περιβάλλεσαι μὲ σῶμα καὶ σάρκα, ἠξιώθῃς νὰ ἀνυμνῆς τὸν κοινὸν Δεσπότην μαζὶ μὲ τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις.

Κανεῖς λοιπὸν νὰ μὴ συμμετέχῃ μὲ καλαρὰν προθυμίαν εἰς τοὺς ἱεροὺς καὶ μυστικὸς ἐκείνους ἕμνους; κανεῖς νὰ μὴ ἔχῃ θωπικοὺς λογισμοὺς ἐκείνην τὴν ὥραν. Καθένας ἅς ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν διάνοιαν ὅλα τὰ γήινα καὶ ἅς μεταθέσῃ τὸν εἰσὸν τοῦ ὀλόκληρον εἰς τὸν οὐρανόν, σὺν νὰ ἴσταται πλησίον τοῦ θρόνου τῆς δόξης καὶ νὰ πετῶ μαζὶ μὲ τὰ Σεραφεῖμ; καὶ μόνον ἔτσι ἅς ἀναπέμῃ τὸν πανάγιον ἕμνον εἰς τὸν πλήρη δόξης καὶ μεγαλωσύνης Θεόν.

Διὰ τοῦτο δίδεται καὶ ἡ ἐντολὴ νὰ ἰσάμεθα καλῶς ἐκείνην τὴν ὥραν (479). Τὸ νὰ ἰσάμεθα δὲ καλῶς δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ στάσιν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅταν εὐρίσκειται πρὸ τοῦ Θεοῦ, στάσιν μαρτυροῦσαν φρίκην καὶ τρόμον; καὶ προερχομένην ἀπὸ ψυχῆν ἑμπνητὴν καὶ ὄρθην. "Ότι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις ἀναφέρεται εἰς τὴν ψυχὴν, τὸ λέγει πάλιν ὁ Παῦλος: «σὺς στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοίς. "Όπως ὁ τοξότης, ἐὰν θέλῃ νὰ ρίψῃ εὐστοχὰ τὰ βέλη, φροντίζει πρῶτα νὰ λάβῃ καλὴν στάσιν, τοποθετούμενος ἀκριδῶς ἀπέναντι τοῦ σκοποῦ, καὶ ἔπειτα ρίπτει τὰ βέλη, ἔτσι καὶ σὺ, ἂν θέλῃς νὰ κτυπήσῃς τὴν πονηρὰν κεφαλὴν τοῦ διαβόλου, πρέπει πρῶτα νὰ φροντίσῃς διὰ τὴν κατάστασιν τῶν λογισμῶν σου, ὥστε ἔχων τρόπον τινὰ ὄρθην καὶ ἀπαρεμπίδιστον στάσιν νὰ ρίψῃς εὐστοχὰ τὰ βέλη ἐναντίον του.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΡΤΩΤΩΝ

Αὐτὰ εἶχα νὰ εἴπω περὶ τῆς προσευχῆς. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ διάβολος πλὴν τῆς ἀδιοφορίας κατὰ τὴν προσευκὴν ἐπεινοῖσε καὶ ἄλλην περισσοτέρον ἐπικίνδυνον μέθοδον, πρέπει νὰ ἀμυνθῶμεν καὶ ἐναντίον αὐτῆς. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ κωκυρτος; ἐπιτόνησις τοῦ πονηροῦ δαιμονίου; Ἐπειδὴ σὰς εἶδε συσφιγμένους εἰς ἕν σῶμα καὶ προσηλωμένους μὲ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸ κήρυγμα, δὲν ἐτόλμησε νὰ στελεθῇ τὰ ὄργανά του, διὰ νὰ σὰς ἀπομακρύνουν μὲ τὰς συμβουλὰς τῶν ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, διότι ἐγνώριζεν ὅτι κανεῖς ἀπὸ σὰς δὲν θὰ ἠνείκετο τοιοῦτους συμβούλους. Ἄντι αὐτῶν ὅμως ἐγκατέσπειρεν εἰς τὸ πλῆθος ληστὰς καὶ λωποδύτας καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις διωργάνωσε τὴν κλοπὴν χρημάτων, ποὺ ἔφερον μαζὶ τῶν πολλοῦ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Τοῦτο δὲ συνέβη ἐδῶ πολλάκις καὶ εἰς πολλὰ πρόσωπα.

Διὰ νὰ μὴ συμβαίη λοιπὸν οὔτε αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μὴ σβῆσῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κρηταικὴ ζημία, ποὺ ὑφίστανται πολλοί, τὴν προθυμίαν ἄς πρὸς παρακολούθησιν τοῦ κηρύγματος, σὰς μοτρήσω καὶ σὰς συμβουλεύω νὰ μὴ φέρετε ἐπάνω σας ἐδῶ κήματα. Ἐτσι ἡ προθυμία σας πρὸς ἀκρόασιν δὲν θὰ γίνεται ἀφορμὴ ἐκδηλώσεως τῶν λωποδυτικῶν τάσεων ἐκείνων καὶ ἡ εὐκαρίστησις ποὺ αἰσθάνεσθε κατὰ τὴν ἑξῆς παραμονὴν σας δὲν θὰ ἀμαυρῶνεται ἀπὸ τὴν κλοπὴν τῶν χρημάτων. Διότι ὁ διάβολος ὀργάνωσε τὸ τέχνασμα αὐτὸ ὅχι διὰ νὰ σὰς καταστήσῃ πτωχοτέρους, ἀλλὰ διὰ νὰ σβῆσῃ τὴν προθυμίαν σας πρὸς παρακολούθησιν τοῦ κηρύγματος μὲ τὴν διασποράν ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀπώλεια τῶν χρημάτων. Καὶ τὸν Ἰαῦθ δὲ τὸν ἀπεγύμνωσεν ὅχι διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ πτωχότερον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν γυμνώσῃ ἀπὸ τὴν εὐσεβείαν. Δὲν ἐνδιαφέρεται οὕτως διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρημάτων, ποὺ γνωρίζει ὅτι δὲν ἔχουν καρμικὰν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρακίνησιν τῆς ψυχῆς εἰς ἁμαρτίαν μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρημάτων. Ἄν δὲ δὲν κατορθώσῃ τοῦτο, δὲν θὰ νομίμῃ ὅτι ἔχει κατορθώσει τίποτε.

Ἄφου λοιπὸν γνωρίζεις τὸν σκοπὸν του, ἀγαπητέ μου, θίαν σοῦ ἀφαιρῶνται τὰ κήματα ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἢ μὲ ἄλλαν τρόπον, νὰ δοξάζῃς τὸν Δεσπότην καὶ θὰ κερδίσῃς περιμώμετα καὶ θὰ δώσῃς διπλοῦν κτήνημα εἰς τὸν ἑσθρὸν, ἐν ἧσὶ θὲν ἐστενοχωρήθῃς καὶ ἄλλο διότι ἐδόξασες τὸν Θεόν.

"Αν ὁ διάβολος ἴδῃ ὅτι ἡ χρηματικὴ ζημία οὐ ἐπιβράζει καὶ οὐ ὁδηγεῖ εἰς δυσάρεσκαιαν κατὰ τοῦ Δεσπότη, δὲν θά παύσῃ ποτὲ νὰ ἐνεργῇ παρομοίως πράξεις. "Αν ὅμως παρατηρήσῃ ὅτι οὐκ ἔτι μόνον δὲν βλασημεῖς τὸν Θεόν, ποὺ οὐ ἐδημιουργεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐχαριστεῖς διὰ κάθε κακὸν ποὺ σοὺ συμβαίνει, (480) θά σταματήσῃ νὰ σοὺ προξενῇ πειρασμούς, ἀφοῦ γνωρίζει ὅτι ἡ δοκιμασία εἰς τὸ κακὸν σοὺ γίνεται ἀφορμὴ εὐχαριστίας καὶ σοὺ προετοιμᾷ λαμπρότερου στεφάνου καὶ περισσότερα θραβεῖα. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰωβ. "Όταν εἶδεν ὁ διάβολος ὅτι καὶ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς περιουσίας καὶ διὰ τὴν πτώσιν τοῦ σώματος εἰς ἀσθενείας, αὐτὸς ἠχοκρίστηκε τὸν Θεόν, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἐπανέλθῃ, ἀλλ' ἠπερακρόνηθῃ, ἀφοῦ ὑπέστη ἀσπράν καὶ ἀνεπανόρθωτον ἦταν καὶ ἀφοῦ ἀντέειρε λαμπρότερον τὸν ἀθλήτην τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτά, ἐν μόνον πρᾶγμα ἠρέπει νὰ φοβοῦμεθα, τὴν ἀμαρτίαν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα νὰ τὰ ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα, καὶ τὰς χρηματικὰς ζημίας καὶ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας καὶ τὰς περιουσιακὰς δυσκολίας καὶ τὰς προσβολὰς καὶ τὰς σκωφαντίας καὶ οἰονδήποτε ἄλλο κακόν. Διότι αὐτὰ οὐκ ἔτι μόνον δὲν θά μᾶς βλάψουν, ἀλλὰ καὶ θά δυναθοῦν νὰ μᾶς προσφέρουν ἐξαιρετικὴν ὠφέλειαν καὶ νὰ μᾶς ἐτοιμάσουν περισσοτέρους στεφάνους, ἂν τὰ ὑπομένωμεν μὲ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν. "Αλλωστε βλέπετε ὅτι καὶ ὁ Ἰωβ, ἀφοῦ ἐκέρδισε τοὺς στεφάνους τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας, ἔλαβε διπλᾶ ὅλα ὅσα ἔκασεν. Σὺ δὲ, ἂν τὰ ὑπομένης μὲ γενναιότητα, θά τὰ λάβῃς οὐκ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ, ἀλλ' ἑκατονταπλᾶ, καὶ τέλος θά κληρονομήσῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ὁποίαν εἶπε νὰ ἐπαύχωμεν ἅλοι διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

"Όταν πρόκειται νὰ ἀνοπτῆ καεὶς θέμα μακρόν, ποὺ ἀπαιτεῖ ἐκτενῆ διαπραγματεύσασιν εἰς περισσοτέρας τῆς μᾶς καὶ τῶν δύο καὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν, νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μὴ φορτῶνῃ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν διαμῆς ὅλην τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ νὰ τὴν διαιρῇ εἰς πολλὰ μέρη, ὥστε μὲ τὸν καταμερικῶν νὰ καταστήσῃ τὸ φορτικὸν ἔλαφρόν καὶ ἀνεκτόν. Διότι καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ κάθε ἄλλο αἰσθητήριον ὑπόκεινται εἰς μέτρα καὶ κανόνας καὶ ὅρια, καὶ ἂν καεὶς ἐπιχειρήσῃ νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια αὐτά, τὰ αἰσθητήρια κάνουν καὶ τὴν ἰκανότητα ποὺ ἔχουν."

Εἰπέ μοι, τί εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὸ φῶς; Τί εἶναι περισσότερο εὐχάριστον ἀπὸ τὴν ἡλακὴν ἀκτίνα; Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ γλυκὺ καὶ εὐχάριστον, ὅταν πέσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ὀφθονότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιτρέπει ἡ φύσις, γίνεται κουραστικόν καὶ φορτικόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς καθάρισε νὰ ὑπάρῃ μετὰ τὴν ἡμέραν ἡ νύξ, ἡ ὁποία, παραλαμβάνουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς κουρασμένους, κατεβάσει τὰ βλέφαρα, καμῆσει τὰς κόρας, ἀναπαύει τὴν ἀποκατωμένην ὀπτικήν μας λειτουργίαν καὶ τὴν καθιστᾷ ἰκανωτέραν διὰ τὴν ὄρασιν κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐργασία καὶ ὁ ὕπνος, ἂν καὶ εἶναι πράγματα μετὰ τῶν ἀντίθετα, καθὼς διαδέχονται μὲ ἀρμονίαν τὸ ἐν τὸ ἄλλο καθίστανται εὐχάριστα, καὶ ἐνθ' ἡλέγομεν τὸ φῶς γλυκὺ, λέγομεν ἐπίσης γλυκὺν καὶ τὸν ὕπνον, ὁ ὁποῖος μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ φῶς. (481) Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἡ δυσαρμονία εἶναι πάντοτε θαρεῖα καὶ

80. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας τοῦ Χρυσοστόμου ἡ παρατήρησις αὕτη. Προσπαθεῖ νὰ τρεφῇ μέτρον εἰς τὸ μέτρον τῶν λόγων, καὶ νὰ παρεμβάλῃ διαταρακτικὰ ἔγγραφα, διὰ νὰ μὴ κουράσῃ τοὺς ἀκροατὰς.

ἐπακτής, ἐνῷ ἡ συμμετρία εἶναι γλυκεία καὶ κοίσιμος καὶ τερπνὴ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ, ἐνῷ ὄμιλῶ διὰ τετάρτην ἢ πέμπτην φοράν, ὅφ' ἔστου ἐπελήφθην τοῦ θέματος περὶ ἀκαταλήπτου, δὲν ἀπεράσισα οὔτε σήμερον νὰ τὸ ἀποτελεῶσα, ἀλλ' ἐσκέφθην, ἀφοῦ εἶπω πρὸς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἀνάλογα καὶ ἀρμόζοντα, νὰ ἀναπαύσω πάλιν τὴν διάνοιάν σας.

ΠΕΡΙ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΙΟ ΤΟΥ ΥΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ποῦ εἶκα σταματήσει λοιπὸν τὴν διαπραγμάτευσιν; Διότι ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐκινήσω, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐνιαυτοῦ θέματος. Εἶκα ἀναφέρει διὰ τὸν υἱὸν τῆς θροῦνης εἶπεν ὅτι «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο» (Ἰω. 1, 18). Σήμερον εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶπω, ποῦ ἔδωκε τοιαύτην ἐξηγήσειν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπεκρίθη, λέγει, τοῖς Ἰουδαίοις καὶ εἶπεν· οὐκ εἶπεν τὸν Πατέρα τὴν ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα» (Ἰω. 6, 46). Καὶ ἐδῶ πάλιν δρᾶσιν καλεῖ τὴν γνώσιν.

Δὲν εἶπε δὲ ἀπλῶς ὅτι «κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα» καὶ ἐπειτὰ ἐσιώπησε, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ ἀρνησις αὐτὴ ἀνοφέρεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε οἱ ἄγγελοι οὔτε οἱ ἀρχάγγελοι οὔτε αἱ οὐράνια δυνάμεις τὸν γνωρίζουν, προσέθεσε καὶ τὴν ἄλλην φράσιν. Ἀφοῦ εἶπε δηλαδὴ ὅτι «κανεὶς ποτε δὲν ἐγνώρισε τὸν Πατέρα», προσέθεσε· «μόνον ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα». Ἐὰν ἔλεγεν ἀπλῶς «οὐδεὶς», πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκούοντας θὰ ἐνόμιζον ὅτι τοῦτο λέγεται μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν μας, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· τώρα δὲ μετὰ τὸ «οὐδεὶς» προσέθεσεν, «εἰ μὴ ὁ υἱὸς» καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ μονογενοῦς ἀπέκλεισεν ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ἀπὸ τὴν γνώσιν. Θὰ παρουσιασθῇ ὅμως ἡ ἀντίρρηση· ἀπέκλεισε καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Καθόλου· διότι τὸ Πνεῦμα δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς κτίσεως, τὸ δὲ «οὐδεὶς» ἀνηδιαστέλλει πάντοτε τὴν κτίσιν μόνον καὶ δὲν ἀποκλείει οὔτε τὸν υἱόν, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Πατρὸς, οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ υἱοῦ.

Καὶ διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι ἐδῶ τὸ «οὐδεὶς» δὲν ἐλέχθη πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἀνηδια-

στολήν τῆς κτίσεως, ὡς ἀκούσαμεν τί λέγει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους σχετικῶς μετ' αὐτὴν ταύτην τὴν γνώσιν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ Κυρίου ἀνήκει εἰς τὸν υἱόν. Τί λέγει λοιπὸν; «Τίς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 2, 11). Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ ἡ λέξις δὲν ἀποκλείει τὸν υἱόν, ἔτσι καὶ ἀνατῆρος ἢ ἰδία λέξις δὲν ἀποκλείει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Δι' αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ὅσα ἀνέφερα προηγουμένως εἶναι ἀληθῆ. Διότι ἔδῳ ὁ Χριστὸς, λέγων ὅτι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα πλην τοῦ προερχομένου ἐξ αὐτοῦ, ἀπέκλεισε τὸ Πνεῦμα, τότε ἵσχυως ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γνωρίζει τὸν Θεόν μετ' ὅσον ἐκρίθειαι, μετ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν εαυτὸν του. Μετ' ὅσον αἰσθησιαν χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ λέξις «εἶς», ἡ ὁποία εἶναι σχετικὴ πρὸς τὸ «οὐδεὶς». Ἐξέτασε τὸ κυρίον «εἶς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἶς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα» (Α' Κορ. 8, 6) (482). Ἐὰν ἡ δήλωσις περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, ἀποκλείῃ τὸν υἱόν τῆς θεότητος, τότε καὶ ἡ δήλωσις περὶ ὑπάρξεως ἐνὸς Κυρίου, τοῦ υἱοῦ, ἀποκλείει τὸν Πατέρα τῆς κυριότητος· ἀλλὰ θεσπῶς ἡ πρότασις «εἶς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός» δὲν ἀποκλείει τὸν Πατέρα τῆς κυριότητος· ἄρα οὔτε ἡ πρότασις «εἶς Θεός, ὁ Πατήρ» ἀποκλείει τῆς θεότητος τὸν υἱόν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ «ΘΕΟΣ» ΚΑΙ «ΚΥΡΙΟΣ»

Ἐὰν δὲ πάλιν ἀντίποιον διὰ λέγεται «εἶς Θεός, ὁ Πατήρ» διὰ τὸ ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι μὲν Θεός, ἀλλ' ὄχι τοιοῦτος Θεός ὅπως ὁ Πατήρ, πρέπει νὰ δεχθῶμεν σύμφωνον μετ' αὐτὸν ἰσχυρισμὸν των (διότι ἡμεῖς δὲν ἰσχυρίζομεθα τοιοῦτον πρᾶγμα) ὅτι καὶ ἡ ἄλλη πρότασις «εἶς Κύριος ὁ υἱὸς» σημαίνει ὅτι ὁ Πατήρ εἶναι μὲν Κύριος, ἀλλ' ὄχι τοιοῦτος Κύριος ὅπως ὁ υἱός. Ἐὰν δὲ ὁ τελευταῖος ἰσχυρισμὸς εἶναι ἀσθεθῆς, καὶ ὁ πρῶτος μὲν δύναται νὰ εἰσσταθῇ. Τὸ ὁρθὸν εἶναι ὅτι, ὅπως τὸ «εἶς Κύριος» δὲν ἀποκλείει τὸν Πατέρα ἀπὸ τὴν πλήρη κυριότητα· οὔτε περιορίζει τὴν κυριότητα εἰς μόνον τὸν υἱόν. ἔτσι καὶ τὸ «εἶς Θεός» δὲν ἀποκλείει τὸν υἱόν ἀπὸ τὴν ἀληθῆ καὶ γεννητὴν καὶ καθαρὰν θεότητα, οὔτε ἀναδεικνύει τὴν θεότητα ὡς ἴσων γνώρισμα μόνου τοῦ Πατρὸς.

«Οἱ δὲ ὁ υἱὸς εἶναι Θεός, καὶ μάλιστα Θεός, ὅπως ὁ Πα-

τήν, μολονότι μένει Υἱός, αποδεικνύεται ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προσήκην. Διότι ἂν τὸ ὄνομα Θεός ἐνῆκε μόνον εἰς τὸν Πατέρα καὶ δὲν ἐκαρκτηρίζεε καμμίαν ἄλλην ὑπόστασιν ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγέννητον καὶ πρώτην ἀρχὴν ὡς ἴδιον γνόσημα αὐτῆς, τότε ἡ προσήκη «ὁ Πατήρ» θὰ ἐπερίττευεν. Θὰ ἤρκει δηλαδὴ νὰ εἴπῃ «εἰς Θεός», καὶ θὰ ἐγνωρίζομεν ποῖον ἔνοσε. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα «Θεός» εἶναι κοινὸν καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἔτσι, λέγων ὁ Παῦλος «εἰς Θεός», δὲν καθίστα φανερόν ποῖον ἀπὸ τοὺς δύο ἔνοσε, διὰ τοῦτο ἐκρείασθη τὴν προσήκην ὁ «Πατήρ», διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλωσεν ὅτι ἠμιλεῖ περὶ τῆς πρώτης καὶ ἀγεννήτου ὑποστάσεως, πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἤρκει νὰ δηλώσῃ ἡ κοινὴ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν προσηγορία τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ὑποστάσεων ἄλλα μὲν εἶναι κοινά, ἄλλα δὲ ἴδια· καὶ κοινά μὲν εἶναι ὅσα χαρακτηρίζουν τὸ ἀπάραλλакτον τῆς οὐσίας των, ἴδια σὲ ὅσα χαρακτηρίζουν τὰς ιδιότητας αὐτῶν. Τὰ ὀνόματα λοιπὸν Πατήρ καὶ Υἱός εἶναι ἴδια κάθε ὑποστάσεως, τὸ δὲ ὄνομα Θεός καὶ Κύριος εἶναι κοινά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐχρησιμοποίησε κοινὸν ὄνομα, τὸ «εἰς Θεός», ἐκρείασθη καὶ τὸ ἰδιαιτέρον, διὰ νὰ ἐνοήσωμεν ποῖον ἀκριβῶς ἔνοσε, ὥστε νὰ μὴ περπέσωμεν εἰς τὴν αἴρεσιν τοῦ Σαβελλίου.

Ὅτι δὲ οὔτε τὸ ὄνομα «Θεός» εἶναι ἀνώτερον τοῦ «Κύριος» οὔτε τὸ ὄνομα «Κύριος» εἶναι κατώτερον τοῦ «Θεός» ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐπιόμενα. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Πατήρ λέγεται συχνότατα Κύριος. «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἑστίς» (Δευτ. 6, 4). «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις» (Δευτ. 10, 13). «Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς» (Ψαλμ. 146, 5). ἐγνώρισαν ὅτι ἐνομιά σοι Κύριος· οὐ εἶ μόνος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν» (Ψαλμ. 82, 19). «Ἄν ὅμως τὸ ὄνομα «Κύριος» ἦτο κατώτερον τοῦ «Θεός» καὶ ἀνάξιον τῆς θείας οὐσίας, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λεχθῆ, ἐγνώρισαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος». Ἐάν δὲ πάλιν τὸ ὄνομα «Θεός» ἦτο ἀνώτερον τοῦ «Κύριος», δὲν θὰ ἔπρεπε ὁ Υἱὸς ποῦ εἶναι κατ' αὐτὸς κατώτερος τοῦ Πατρὸς νὰ καλεῖται μὲ τὸ ἰδιαιτέρον ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Ἄλλ' οἱ κοκκισμοὶ αὐτοὶ ὁποσοδήποτε δὲν εἶναι ἄρθοι. (488) Ὅστε ὁ Υἱὸς εἶναι ὑποδεέστερος τοῦ Πατρὸς οὔτε τὸ ὄνομα «Κύριος» εἶναι κατώτερον τοῦ ὀνόματος «Θεός». Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφή

χρησιμοποεῖ τὰς προσηγορίας αὐτὰς ὀμοειδῶς καὶ διὰ τὸν Πατέρα καὶ διὰ τὸν Υἱόν.

Ἦκούσατε ὅτι ὁ Πατήρ καλεῖται Κύριος· τώρα θὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς καλεῖται Θεός. «Ἰσοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔχει καὶ τέκεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» (Ματθ. 1, 23. Ἦσ. 7, 14). Εἶδες πῶς ἀρμόζει καὶ εἰς τὸν Πατέρα τὸ ὄνομα Κύριος καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τὸ ὄνομα Θεός; Ὅμοιος εἰς τὸ ἀνατίερα κυρίον λέγει, ἐγνώρισαν ὅτι δυνατὰ σοι Κύριος, εἶσι καὶ ἐδῶ λέγει, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· καὶ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θεός ἰαχυρός, ἐξουσιαστής» (Ἦσ. 9, 5). Καὶ πρόειξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν καὶ πνευματικὴν σοφίαν τῶν προφητῶν. Διὰ νὰ μὴ εἴπωσι ἀπλῶς «Θεός» καὶ νομοθῆ ὅτι ἔνοσον τὸν Πατέρα, κόμινον λόγον κατὰ πρῶτον περὶ τῆς θείας ἐνομοσιώσεως· καὶ θεβῆαις δὲν ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου καὶ ἔγινε παιδίον ὁ Πατήρ.

Ἄλλος δὲ προφήτης ἐπίσης λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἔξης· «ἐπίσιος ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογιθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν» (Βαρ. 3, 36). Περὶ τίνος τὰ λέγει αὐτά; Μήπως περὶ τοῦ Πατρὸς; Καθόλου διότι ἀναφέρει τὴν οἰκονομίαν τῆς θείας ἐνομοσιώσεως. Ἀποῦ δηλαδὴ εἶπεν, αὐτός ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογιθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν, προσέθεον· ἐξέτερε πᾶσαν αἰὼν ἐπιστήμη καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ἀμῆνι καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» (Βαρ. 3, 37). Ὁ δὲ Παῦλος λέγει· ἐξ ἡν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ὃ ἦν ἐπὶ πάντων Θεός, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμῆν» (Ρωμ. 9, 5), καὶ ἄλλοι· «οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἢ πλεονέκτης οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ» (Ἐφ. 5, 5)· ἐπίσης, «κατὰ τὴν ἐμφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σιωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Τιτ. 2, 13). Καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ καλεῖ τὸν Υἱὸν μὲ τὸ ὄνομα αὐτό· «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος» (Ἰω. 1, 1).

Ναί, θὰ ἀντεῖπαν· ἀλλὰ δεῖξέ μας εἰς ποῖον κυρίον ἡ Γραφή καλεῖ τὸν Πατέρα Κύριον, καὶ τὸν τοποθετεῖ μαζὶ μὲ τὸν Υἱόν. Ἐγὼ θὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι μόνον αὐτὰ, ἀλλ' ὅτι ἡ Γραφή καλεῖ Κύριον καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, καὶ Θεόν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν ἀναφέρουσα μαζὶ καὶ τὰ δύο

αυτά ὀνόματα. Πού θά τὰ εὐρωπην λοιπόν; Ὁ Χριστός διαλεγόμενος κάποτε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἶπε: ἐγὼ ἤμην δοκεῖν περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς ἔστιν; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ: τοῦ Δαυὶδ. Λέγει αὐτοῖς: πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων: εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου (Ματθ. 22, 42 ε.). Ἰδοὺ λοιπόν Κύριος καὶ Κύριος. Θέλεις τώρα νὰ μῆθης πού καλεῖ ἡ Γραφή Θεὸν καὶ Θεὸν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀναφέρουσα αὐτοὺς μαζί; Ἄκουσε τί μᾶς διδάσκουν ὁ προφήτης Δαυὶδ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος ἐξουσίας ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν διὰ τοῦτο ἐκρίσε σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλασον ἀγαλλιάσεις παρά τοὺς μετόχους σου» (Ψαλμ. 44, 7) (484). Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν, ἐπισημασθε τὴν μαρτυρίαν αὐτῆν, λέγει ἐπρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ φροῖν: ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα: πρὸς δὲ τὸν Υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος (Ἐβρ. 1, 7 ε.).

Διὰ πᾶσαν λόγον ὁμοῦ εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν προηγουμένου χωρίου τὸν μὲν Πατέρα ἐκάλεσε Θεόν, τὸν δὲ Υἱὸν Κύριον; Δὲν συνέβη τοῦτο τυχαίως καὶ ἀσκοπῶς, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὁ Παῦλος ἀμυθῶντο πρὸς Ἕλληνας πολυθεϊστάς. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν οὗτοι, ἐνῶ κατηγορεῖς ἡμᾶς ὅτι παραδεχόμεθα πολλοὺς θεοὺς καὶ πολλοὺς κυρίους, καὶ σὺ ὁ ἴδιος συλλαμβάνουσαι μὲ τὴν ἴδιαν κατηγορίαν, ἐφ' ὅσον ὁμοίως περὶ θεῶν καὶ οὐκ ἐπὶ ἐνὸς Θεοῦ. Διὰ τοῦτο δεκνύων συγκατάθεσιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν των καλεῖ τὸν Υἱὸν μὲ ἄλλο ὄνομα πού ἔχει πάντως τὴν ἴδιαν σημασίαν.

Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ ἐξήγησις αὕτη στήριξται εἰς τὰ πράγματα καὶ δὲν εἶναι ἀπλὴ ὑπόθεσις ἰδικῆ μου, ἀε ἀναγνώσκουσαι ἀλόκληρον τὸ χωρίον ἀπὸ τὴν ἀρχήν: ἐπερὶ δὲ οὖν εἰδιωλοθῶτων οἴδαμεν ὅτι πάντες γνώσιν ἔχομεν. Ἡ γνώσις φυσικοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. Περὶ τῆς θρώσεως οὖν τῶν εἰδιωλοθῶτων οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἰδωλὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ οὐ οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἰς (Α' Κορ. 8, 14). Βλέπεις ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς πολυθεϊστάς; «Καὶ γὰρ ἔπερ εἰσι λεγόμενοι θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς, (ἐκείνους πάλιν καταπολεμεῖ), ὡσπερ οὖν εἰσι θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ (δηλαδὴ πιστευόμενοι ὡς ὑπάρχοντες), ἀλλ' ἦμην εἰς ὁ Θεός ὁ Πατήρ. Ἐξ οὗ τὰ

πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα» (Α' Κορ. 8, 5 ε.). Διὰ τοῦτο προσέθετεν ὁ Παῦλος καὶ τὸ «εἰς», διὰ νὰ μὴ νομίσουσι δηλαδὴ ὅτι εἰσάγει πάλιν τὴν πολυθεΐαν. Ἔτσι ἐκάλεσον ἕνα Θεὸν τὸν Πατέρα, οὐκ ἐκαίως μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποκλείσῃ τῆς θεότητος τὸν Υἱόν, καὶ ἕνα Κύριον τὸν Υἱόν, οὐκ ἐκαίως μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποκλείσῃ τῆς κυριότητος τὸν Πατέρα, ἀλλὰ διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀναγνωστῶν του καὶ νὰ μὴ τοὺς δώσῃ καρμίαν λαθὴν πρὸς παρεξηγήσιν.

Αὕτη εἶναι ἐπίσης ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγνωρίσθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῶν προφητῶν οὐκ οὐφῶς καὶ φανερῶς, ἀλλ' ἀμυδρῶς καὶ σποραδικῶς. Πράγματι οἱ Ἰουδαῖοι, πού μόλις πρὸ δαίγῳ χρόνου εἶχον ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πολυθεϊστικὴν πλάνην, ἐν ἤκουον Θεὸν καὶ Θεόν, θὰ περιέπιπτον πάλιν εἰς τὴν ἴδιαν νόσον. Διὰ τοῦτο αἱ προφηταὶ ἐπαναλαμβάνουσαι πολὺ συχνὰ ὅτι ὑπάρκει εἰς μόνον Θεὸς καὶ ἐκτός αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Δὲν ἀνομινοῦσαι εἰσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ Υἱοῦ (μὴ γένουσαι), ἀλλὰ προσπαθοῦσαι νὰ θεραπεύσουσαι τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ αὐτῶς πείσουσαι νὰ ἀπαλλαγούσαι ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν δοξασίαν περὶ ὑπάρξεως πολλῶν ἀνυπάρκτων θεῶν.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούης «εἰς» καὶ «οὐδεὶς» καὶ ἄλλας παρρησιασ λέξεις, νὰ μὴ ἐλαττώης τὴν πίστιν σου εἰς τὴν Τριάδα, ἀλλὰ νὰ διδάσκουσαι δι' αὐτῶν τὴν διαφορὰν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς κτίσεως. Λέγει π.χ. «ἀλλοῦ» εἰς γὰρ ἔγνω νόον Κυρίου;» (Ἦο. 40, 13. Ρωμ. 11, 34). Ἡ σημασία τῆς φράσεως αὐτῆς κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκλείεται οὐτε ὁ Υἱὸς οὐτε τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, διελευκάνθη ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, ὅταν ἀνέφερα τὸ χωρίον «εἰς γὰρ σὺ ἐγὼ τὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ. οὐτῶς καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 2, 11). Ὅμοια λέγει καὶ ὁ Χριστός: «οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός» (Λουκᾶ 10, 22). Ἡ ἴδια δὲ ἐννοία ἐκφράζεται καὶ εἰς τὸ μνημονευθὲν ἕδω χωρίον: «οὐκ εἰσι τὸν Πατέρα ἡς ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ: οὕτως ἐώρακε τὸν Πατέρα». Ἐθερ εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ μαζί τὴν δὴλῶσιν ὅτι ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὸν γνωρίζει. (485) Ποία δὲ εἶναι ἡ αἰτία; Τὸ γεγονός ὅτι ἔκει τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ αὐτόν, πού εἶναι καὶ προϋπόθεσις

της ακριβούς γνώσεως. Τὸν γνωρίζει καλά, διότι προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν, χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς προελεύσεως ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὅτι τὸν γνωρίζει καλά.²¹ Διότι δὲν εἶναι δυνατόν μία οὐσία νὰ γνωρίσῃ ἄλλην ὑπερέτεραν, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀπόστασις τῶν εἶναι μικρά.

Ἄκουσε δὲ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τί λέγει ὁ προφήτης σχετικῶς μετὰ τὴν μικρὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν εἶπε: «τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μνησθεὶς αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι λογίζει αὐτόν;» προσέθεσεν: «ἠλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους» (Ψαλμ. 8, 5 ε'). Καὶ ὅμως, παρ' ὅσον ὅτι ἡ ἀπόστασις τῶν εἶναι μικρά, ἐπεὶδὴ ὑπάρχει ὁμοδόχησις κάποια ἀπόστασις, δὲν γνωρίζομεν τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων μετὰ ἀκρίβειαν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν εἰδωμεν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν φιλοσοφήσωμεν.

ΠΕΡΙ ΑΓΝΩΣΙΑΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΨΥΧΗΣ

Διὰ τὴν ὁμιλίαν περὶ τῶν ἀγγέλων ὄφου οὐτε τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς τὴν οὐσίαν δὲν τὴν γνωρίζομεν καλά ἢ μάλλον δὲν τὴν γνωρίζομεν οὐτε ἐν μέρει; Ἐάν δὲ οἱ αἰρετικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὴν γνωρίζομεν, ἐρώτησέ τους ποία εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Ἄῤῥῃ ἢ ἢ ἢ ἀνεμος ἢ πῦρ; Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶπον κανένα ἀπὸ αὐτά, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ὕλικά στοιχεῖα, ἐνῶ ἐκεῖνη εἶναι ἀσώματος. Καὶ ἐνῶ δὲν γνωρίζομεν οὐτε τοὺς ἀγγέλους οὐτε τὰς ψυχὰς τῶν, ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζομεν μετὰ ἀκρίβειαν τὸν Κύριον καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων. Ὑπάρχει ἀνοησία χειρότερα ἀπ' αὐτὴν; Καὶ διὰ τί περιορίζομαι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς; Δὲν δύναται νὰ εἴπωμεν ἀκόμη, οὐτε κατὰ ποῖον τρόπον συνδέεται μετὰ τὸ σῶμα. Τί ἔχει νὰ εἶπῃ κανεὶς ἐπ' αὐτοῦ; Ὅτι εἶναι διακεχυμένη εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ σωματικοῦ ὄγκου; Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογον, διότι ἀποτελεῖ ἰδιόζων γνώρισμα τῶν σαρμάτων μόνον. Ὅτι δὲ δὲν δύναται νὰ συμῆλθῃ τούτο, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωση ἀποκοπῆς χειρῶν καὶ ποδῶν ἢ ψυχὴ μένει ὀλόκληρος, χωρὶς νὰ ἀκρωτηριασθῇ ἀπὸ τὴν ἀναπνεύσιν τοῦ σώματος. Ὅτι δὲν εἶναι εἰς ὀλόκληρον τὴν ἔκτασιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ περιλαμβάνεται εἰς ὅρισμέ-

21. Ἡ γνώσις προσηλλάσσεται ταυτῆτι ἢ ὁμοίωσι γνώσκοντος καὶ γνωσκομένου. Εἶναι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ ἐπὶ ὁμοίᾳ τῷ ὁμοίῳ καὶ γνωσκομένου ἰσὺς οἱ ἑκαστάδωται.

νον μέρος του; Τότε ὅμως πρέπει τὰ ἄλλα μέλη νὰ εἶναι νεκρά, διότι κάθε ἀψυχον εἶναι νεκρόν. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν οὐτε αὐτὸ καὶ ἐπομένως γνωρίζομεν μὲν ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει εἰς τὸ σῶμα μας, ἀλλ' ἀγνωστοῦμεν κατὰ ποῖον τρόπον ὑπάρχει. Ἀπέκλεισε δὲ ὁ Θεὸς καὶ αὐτῆς ἀκόμη τὴν γνώσιν, διὰ νὰ μᾶς ἀποστημόσῃ ἄμεως καὶ νὰ μᾶς συγκρατήσῃ καὶ νὰ μᾶς πείσῃ νὰ περιοριζόμεθα εἰς τὰ κάτω καὶ νὰ μὴ περιεργαζόμεθα καὶ πολυεξετάσωμεν ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν.

ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΙΟΥ

Καὶ διὰ νὰ μὴ ὁμιλῶ ἐπὶ τῆ θέσει ἰδικῶν μου σκέψεων, ἄς δώσω πάλιν τὸν λόγον εἰς τὴν θείαν Γραφήν: «ὅτι τὸν Πατέρα ἔώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἔώρακε τὸν Πατέρα». Ἀλλὰ θὰ εἴπωμεν καὶ τί σημαίνει αὐτό; Αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν μαρτυροῦν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν. Σημαίνουν ἀπλῶς διὰ μὲν τῆς πρώτης φράσεως, ἥτοι τοῦ «ὅτι», ὅτι τὸν Πατέρα τις ἔώρακεν, ὅτι ἡ κτίσις δὲν τὸν γνωρίζει, διὰ δὲ τῆς προσθήκης, ἥτοι τοῦ «εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὗτος ἔώρακε τὸν Πατέρα», ὅτι ὁ Υἱὸς τὸν γνωρίζει. Πάντως ὅτι τὸν γνωρίζει ἀκριβῶς, δηλαδὴ ὅπως ὁ ἴδιος γνωρίζει τὸν ἑαυτοῦ, δὲν ἀπεδείχθη ἀκόμη. Διότι ἐνδέχεται, ἂν συνεχίσουν, νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν σαφῶς οὐτε ἡ κτίσις οὐτε ὁ Υἱὸς, ἀλλ' οὗτος νὰ ἔχη καὶ αὐτὸς ἀκριβῆ ἀντίληψιν.

(498) Πράγματι ὅτι μὲν ὁ Υἱὸς τὸν βλέπει, ποὺ σημαίνει ὅτι τὸν γνωρίζει, τὸ εἶπεν, ὅτι δὲ τὸν γνωρίζει ἀκριβῶς, ὅπως ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτοῦ, δὲν τὸ ἐδήλωσεν ἀκόμη. Θέλετε λοιπὸν νὰ ὁρᾶτε ἀποδείξω καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ; Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τί λέγει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «καθὼς γινώσκω μετὰ τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἀκριβῶς καὶ ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν αὐτοῦ καὶ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὰ σκετικὰ μετὰ τὸν Υἱὸν, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ γνώσις τοῦ εἶναι πλήρης; Ναί, ἀπαντᾷ. Αἰσίων, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς γνωρίζει αὐτόν, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει τὸν Υἱόν, μὴ ζητῆς τίποτε περισσοτέρον, ἐφ' ὅσον ἡ γνώσις καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρῶν εἶναι ἴση. Καὶ ἄλλου

ποιόν θα θεωρήσωμεν ως γνωρίζοντα τὸ πραγματικὸν μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ; τὸν ἰσχυρίζομενον ὅτι γνωρίζει πῶσας σπιθαμὰς ἔχει ὁ οὐρανὸς ἢ τὸν ὀμολογῶντα ὅτι ἀγνοεῖ. Λοιπὸν ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὀμολογῶν πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ θα θεωρηθῆ ὡς γνωρίζων τοῦτο καλῶτερα, ὅταν δὲ πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ δεῖξωμεν οὔτε τόσο δλίγην εὐλάβειαν; Δὲν εἶναι ταῦτα ἐνδείξεις ἄκρας παραφροσύνης;

"Ἀκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος περὶ τοῦ ὅτι τοῦτο μόνον μάς ζητεῖται νὰ γνωρίζωμεν, δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ὅχι νὰ περιεργαζώμεθα τὴν οὐσίαν του· ἐπισπεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἐστὶ" (Ἔβρ. 11, 6). Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ προφήτης, κατηγορῶν κάποιον ἄνθρωπον ὡς ἀσεβῆ, δὲν τὸν κατηγορεῖ διότι ἀγνοεῖ τί εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ διότι ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχει Θεός· «εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός» (Ψαλμ. 13, 1). "Ὅπως λοιπὸν ἐκείνον τὸν καθιστῶ ἀσεβῆ ὅχι ἡ ἀγνοία τοῦ τί εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἀγνοία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, οὗτοι καὶ διὰ τὴν εὐσέβειαν ἀρκεῖ μόνῃ ἡ γνώσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

"Ἐκουν ὅμως ἐτοιμασθῆ νὰ πρὸβάλλουν καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Ποῖον; Ἐχει λεχθῆ, ἰσχυρίζονται, «πνεῦμα ὁ Θεός» (1ω. 4, 24). Ἀλλὰ τοῦτο, εἶπῃ μου, εἶναι παραστατικὸν τῆς οὐσίας του; Ποῖος θὰ τὸ παραδεχθῆ αὐτό, ἔστω καὶ ἂν ἔκη μελετήσῃ πολὺ ὀλίγον τὴν θείαν Γραφήν; Κατὰ τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν ὁ Θεός πρέπει νὰ εἶναι καὶ πῦρ, διότι ὅπως λέγεται «πνὴρ καταναλίσκων» (Ἔβρ. 12, 29), καὶ «πηγὴ ὕδατος ζώντος» (Ἰερ. 2, 13). Σὺμφωνοι δὲ μὲ αὐτὴν τὴν λογικὴν ὁ Θεός θὰ εὐρεθῆ ὅχι μόνον πνεῦμα καὶ πηγὴ καὶ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ ἄνερος καὶ νοῦς ἀνθρώπινος καὶ ἄλλα ἀκόμη αἰσιώτερα· δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη, μισοῦμενοι τὴν μάστιγαν ἐκείνων, νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ἅλα. Πάντως ἡ λέξις πνεῦμα ἔχει πολλὰς ἁρμολίας. Σημαίνει ψυχὴν, ὅπως εἰς τὸν Παῦλον (488) ἐπαράδοσε τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ» (Α' Κορ. 5, 5)· ἄνεμον ὡς παρὰ τῷ προφήτῃ· «πνεῦματι θιᾶφ συντριψέτε αὐτοῖς» (Ψαλμ. 47, 8). Καλῶτα δὲ πνεῦμα καὶ τὸ πνευματικὸν χάρισμα· «αὐτὸ γὰρ τὸ πνεῦμα συμπαρτῆται τῷ πνεύματι ἡμῶν» (Ρωμ. 8, 16) καὶ ἐπροσεύχομαι δὲ τῷ πνεύματι, προσευχόμενοι δὲ καὶ αἱ οἱ» (Α' Κορ. 14, 15). Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ θῆρας, ὡς παρὰ τῷ Ἰωακὴμ· «οὐ οὐ ἦσθα ὁ μελετῶν τῷ πνεύματι σου τῷ οὐρανῷ ἀνελεῖν αὐτοῖς»

(Ψαλμ. 27, 8)· καὶ ἡ θεία βοήθεια· «πνεῦμα γὰρ πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς Κύριος» (Θρημ. 4, 20). Κατὰ τὴν γνώμην λοιπὸν τῶν αἰρετικῶν ὁ Θεός θεὸς εἶναι ὅλα αὐτὰ μαζί καὶ θεὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεία.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΥΠΕΡ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ

Ἀλλὰθιὰ νὰ μὴ φανερῶμεν ἀναφέροντες ἀνεπιτήρητα πράγματα, δεῖ στασιάζωμεν τὴν σχετικὴν πρὸς αὐτοὺς διαπραγματεύομεν καὶ ὡς ἐπιανέλωμεν εἰς τὴν προσευχὴν· καὶ ὅταν περισσότερο αὐτοὶ εἶναι ἀσεβεῖς τόσο περισσότερο ἡμεῖς δεῖ παρακαλέσωμεν καὶ δεῖ ἰκετεύσωμεν τὸν Θεὸν πρὸς κῆρυξάντων, ὥστε ν' ἀπομακρυνθῶν κάποτε ἀπὸ τὴν μάστιγαν. Τοιοῦτῃ δὲ παράκλησις θὰ γίνῃ δεκτὴ μὲ εὐφρόσκειαν ἀπὸ τῶν Σωτήρα ἡμῶν Θεῶν, εἰς πάντα ἀνθρώπους· θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμ. 2, 4).

Ἄς μὴ παύωμεν λοιπὸν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἰκεσίας, διότι ἡ προσευχὴ εἶναι ὄπιλον ἰσχυρὸν, θησαυρὸς παντιτεινός, πλοῦτος ἀνεξάντλητος, λιμὴν ἀκόμματος, μέσον γαλήνης, καὶ μῆα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ μαρτῶν ἀγαθῶν, καὶ εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Πράγματι ὁ φέρων τὸ βασιλικὸν διάδημα πολὺ συχνὰ καταλαμπάσκειται ἀπὸ σιμυτῶν καὶ καίεται ἐπάνω εἰς τὴν κλίβην, παρευρίσκονται δὲ εἰς τὸ πλεῦρον του ἰατροί, σωματοφύλακες, ἰσηρέται, σιμυτηγῶν. Καὶ ὅμως οὐτε τῶν ἰατρῶν ἡ τέχνη οὐτε τῶν φίλων ἡ μαριταία οὐτε τῶν δούλων αἱ ὑπηρεσίαι οὐτε τῶν φαρμάκων ἡ ἀφροσύνη οὐτε τῶν συσκευῶν ἡ πολυτέλεια οὐτε ἡ μεγάλη κρημνικὴ περιουσία οὐτε κανὲν ἄλλο ἀνθρώπινον μέσον κατατρυφάνει νὰ καταπραῖνῃ τὴν ἀσθένειαν ποῦ τὸν κατατρυφεί. Ἄν ὅμως εἰσέλθῃ κάποιον πρόσωπον μὲ μεγάλῃν παρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μόνον ἐγγίσῃ τὸ οὖμα καὶ ἀνοπέμφῃ ὀγνήν προσευχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, φυγαθεύει ἀμέσως τὴν ἀσθένειαν καὶ β.π. δὲν ἐπέτευκεν ὁ πλοῦτος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡπηρεσιῶντων καὶ ἡ ἰατρικὴ πείρα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, τὸ κατατρυφάνει πολλῶς ἢ προσευχὴ ἐνός μόνου καὶ πτωχοῦ ἀνθρώπου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΝΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΑΥΤΗΣ

Προσευχὴν δὲ δὲν ἐννοῶ τὴν τυπικὴν καὶ ρόθιμον, ἀλ-

λά τὴν ἔκτενή, τὴν ἀπειθυνομένην ἀπὸ ψυχῆν πονοῦσαν καὶ διάνοιαν συγκεντραμένην. Αὐτὴ μόνον ἢ προσευχὴ δύναται νὰ ἀναβῆ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπως τὰ ὕδατα, ὅταν εὐρέσκονται εἰς ἐπιφάνειαν ἰσοπεδωμένην καὶ εὐρύχωρον, δὲν ἀνέρχονται ὕψηλά, ὅταν δὲ τὰ περιορίσουν καὶ τὰ πύσουν ἀπὸ τὰ κάτω μὲ τὰ μηχανήματα τῶν κείρας ὑδραυλικῶν, ἀεκολληθῶνται παχύτερον ἀπὸ βέλος λόγῳ τῆς πύσεως ἔτσι καὶ ἡ ἀνθρώπινη διάνοια, ἕως ὅτου εὐρίσκειται εἰς ἀνεσί, διακχεῖται καὶ διαρρέει, εἰάν δὲ τὴν στενοχωρήσῃ καὶ τὴν πύσῃ ἰσχυρῶς κάποια ἀγωνία, ἀναπέμψῃ πρὸς τὰ ὕψη προσευχὴν ἁγίαν καὶ θερμὴν. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆς ὅτι εἰσακούονται πρὸ πάντων αἱ προσευχαὶ ποῦ γίνονται μὲ θλίψιν, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης: «πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσῆκουσέ μου» (Ψαλμ. 119, 1).

(199) Ἄς, διαθερμάνωμεν λοιπὸν τὴν συνείδησιν, ἃς θλίψωμεν τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἐνθυμήσεως τῶν ἀμαρτημάτων, ἃς τὴν θλίψωμεν ἔτσι διὰ νὰ τὴν στενοχωρήσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν προετοιμάσωμεν νὰ εἰσακουσθῆ, διὰ νὰ τὴν καταστήσωμεν ἄγκρατῆ καὶ ἄγρυπνον καὶ ἱκανὴν νὰ ἐγγίσῃ τοὺς οὐρανοὺς. Τίποτε δὲν φυγαδεύει τὴν ῥηθμίαν καὶ ἀδιαφορίαν ἴσως ἀποτελεσματικῶς ὅσον ἡ δόνη καὶ ἡ θλίψις ποῦ συγκεντρώνει εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὴν διεσπασμένην διάνοιαν. Ὁ θλιβόμενος καὶ προσεικόμενος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνει νὰ φέρῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πολλὴν ἡδονὴν μετὰ τὴν προσευχὴν. Καὶ ὅπως ἡ νέφους εἰς τὴν ἀρχὴν καθιστᾷ τὴν ἀτμοσφαιρὰν σκοτεινὴν, ἄλλ' ὅταν μετὰ συνεχῆ θροχὴν ἀποβάλλῃ ἄλλοις τοὺς ὑδροτμῶς, τὴν καθιστᾷ γαληνίαν καὶ γελοσγὴν: ἔτσι καὶ ἡ ἀθυρία, μέχρι ὅπου συντρέφεται ἐντὸς μας, σκοτίζει τὸ λογικόν, ὅταν ὅμως ἐξοστρενωθῆ διὰ λόγων εἰς τὴν προσευχὴν καὶ διὰ τῶν συνοδευόντων τοῦ λόγου: διακρῦσις, φέρει εἰς τὴν ψυχὴν πολλὴν χαρὰν, διδοὶ ἢ θεοῦ ἀντίληψις φωτίζει ὡς ἄκρις τὸν νοῦν τῶν προσευχομένων.

Γνωρίζετε ὅμως ποῖα εἶναι αἱ ἄστοι ἀντιρροήσεις τῶν πολλῶν: Στεροῦμαι παρησίας, λέγων, εἶμαι ἐντροπαλός, δὲν ἠμπορῶ οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξω. Ἡ εὐλάβεια αὐτῆ ὅμως εἶναι σπαιτική, αἱ προσφοραὶ αὐταὶ εἶναι προκάλυμμα τῆς ῥηθμίας μὲ αὐτὰ τὰ μέσα θέλει ὁ διάβολος νὰ σοῦ κλείσῃ τὰς θύρας τῆς εἰσόδου πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ἔχεις παρησίαν. Τὸ, νὰ νομίζῃς ὅτι δὲν ἔχεις παρησίαν, σημαίνει μεγάλην παρησίαν, ἀποτελεῖ μεγάλην ἀφέλειαν, ὅπως ἀκριβῶς το νὰ

νομίζῃς ὅτι ἔχεις παρησίαν σημαίνει μεγάλην ἐντροπήν καὶ κατάκριον. Ἀκόμη καὶ ἐν ἔκρη ἐπιτόχει πολλὰ ἠθικά καιροῦκῆματα καὶ συναισθάνεσαι ὅτι δὲν ἔχεις πράξει τίποτε ποιηρὸν καὶ νομικῶς ἔτσι ὅτι δικαιῶσαι νὰ ἔχῃς παρησίαν ἔμπροσθέν τοῦ Θεοῦ, ἡ προσευχὴ τοῦ σοῦ εἶναι ἀνωφελής: εἰάν δὲ ἀντιθέτως ἡ συνείδησίς σου εἶναι φορτωμένη μὲ ὑβρία ἀμαρτημάτων καὶ πείσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἄπλως ὅτι εἶσαι ὁ χειρότερος τῶν ἀνθρώπων, τότε θὰ δικαιῶσαι μεγάλην παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ τοῦτο συμβαίνει, μολοντὶ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι νὰ νομίζῃ ὁ ἀμαρτωλὸς ὅτι εἶναι ἀμαρτωλός. Ταπεινοφροσύνη εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἄλιαν, ἀκόμη καὶ ὅταν συναισθάνεται ὅτι ἔχει πολλὰ προτερήματα καὶ ἐκτελεῖ ἀγαθὰς πράξεις: ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ ἠμοιάσῃ κανεὶς μὲ τὸν Παῦλον καὶ νὰ δύναται νὰ λέγῃ, «αὐτὸν ἐμμιτῶ σίνοισθα», ἀλλὰ παρὰ ταῦτα νὰ προσθέτῃ, «ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι» καὶ «Χριστὸς ἦλθεν αμαρτωλοὺς ὥσως, ὧν πρῶτος εἰμι ἐγώ». Αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, νὰ εἶναι κανεὶς μέγας κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ θεωρῇ τὴν ἑαυτὸν τοῦ μικροῦ.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἀνέκφραστον φιλοφροσύνην ποῦ ἔδωκε καὶ προσλάσθαι καὶ γίνετα εὐσηλαγχος καὶ εὐμνήης ἔτσι μόνον πρὸς τοὺς ταπεινοφρονοῦντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὁμολογούντας πρὸς αὐτὸν τὰ ἁμαρτήματά των μὲ εὐγνωμοσύνην. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πῶσον οὐσεύσαιον ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ θεωρῇ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέγαν, κατασκήσῃ μὲ τὴν φαντασίαν σου δύο ἀμέτας καὶ ζεῖτε εἰς τὴν μίαν μὲν τὴν δικαιοσύνην μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὴν ἀμαρτωλότητα μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ θὰ βῇ: ὅτι τὸ ζεῦγος τῆς ἀμαρτωλότητας θὰ ξεπεράσῃ τὴν δικαιοσύνην, ἔτσι λόγῳ τῆς ἰδικῆς τῆς ἱκανότητος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἱκανότητος τῆς ἀμαρτωλότητας τῆς ταπεινοφροσύνης, τὸ δὲ ἄλλο ζεῦγος θὰ καθυστερήσῃ ἔτσι λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὀγκώδους βάρους τῆς ὑπερηφάνειας. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ταπεινοφροσύνη μὲ τὸ μέγα πνευματικὸν ἦθος τῆς νικῆ τὴν θαρσύναν τῆς ἀμαρτίας καὶ καιροῦθάνει νὰ ἀναβῆ εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ ἡ ὑπερηφάνεια μὲ τὸ ὀγκώδες βῆρος τῆς κατορθῶναι νὰ ὑπερικήσῃ τὴν ἐλαφρὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ τὴν τραβῆτῃ πρὸς τὰ κάτω κύκλους.

(490) Καὶ διὰ τὸ νὰ θεσπιθῆτε, ὅτι τοῦτο τὸ ζεύγος εἶναι ἰσχυρότερον, ἐνθυμηθῆτε τὸν φαρισαῖον καὶ τὸν τελώνην. Ὁ φαρισαῖος ἔζησε τὴν δικαιοσύνην μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν διὰ τὸν λόγον τοῦτον· εὐχαριστῶ σοὶ ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ εἶμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, πλεονέκται, οὐδὲ ὡς οὗτος ὁ τελώνης» (Λουκᾶ 18, 11). Τί μανία! Δὲν τοῦ ἐχώρτανε τὴν ὑπερηφάνειον ἀλλόκληρος ἢ ἀνθρώπινη φύσις, ἀλλ' ὤρμησεν ἀνοήτως καὶ ἐναντίον τοῦ πλησίον Ἰσραηλέου τελώνου. Τί ἐκρινεν ὅμως ἐκεῖνος, Δὲν ἀπέκρουσε τὸν ὀνειδισμὸν, δὲν ὤργισθη διὰ τὴν κατηγορίαν, ἀλλ' ἐδέχθη τοὺς λόγους του μὲ εὐγνωμοσύνην, καὶ ἔτσι τὸ θέλος τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἔγινε φάρμακον καὶ θεραπεία, ὁ ὀνειδιστὴς ἔπαυσε, ἡ κατηγορία στέφανος.

Τόσον μεγάλον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, τόσον μεγάλον κέρδος εἶναι τὸ νὰ μὴ πεiràζεται κανεὶς ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῶν ἄλλων καὶ νὰ μὴ ἐξαργυρώνεται ἀπὸ τὰς βλάβαις τῶν συνανθρώπων του. Διὰ τὴν καὶ ἀπὸ τὰς βλάβαις καὶ τὰς προσβολὰς ἀκόμη εἶναι δυνατὸν νὰ ποιοῦσθαι κανεὶς μεγάλην καὶ σπουδαίαν ὠφέλειαν, ὡπως συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωση τοῦ τελώνου. Δεχθεὶς οὕτως τὴν προσβολήν, ἀπέβαλε τὰ ἁμαρτήματα καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «ἐλάσθητί μοι τὰ ἁμαρτήματα», κατέβη ἀπὸ τὸν ναδὸν περισσότερο δικαιωμένος ἀπὸ τὸν φαρισαῖον. Ἔτσι οἱ λόγοι ὑπερέβαλον τὰ ἔργα, αἱ λέξεις ἐνήχησαν τὰς πράξεις. Ὁ μὲν φαρισαῖος προσέβαλε τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὴν εἰσφορὰν τῆς δεκάτης, ὁ δὲ τελώνης εἶπε μόνον λόγια ἀπλᾶ, καὶ ὅμως ἀπέβαλεν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἤκουσε μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα, μὲ τὸ ὅποιον συναδεδείοντο τὰ λόγια, καὶ ἐπειδὴ εἶπε τὸ φρόνημα ταπεινωμένον καὶ συντριμμένον, τὸν ἤλεσε μὲ τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν του.

Λέγω δὲ αὐτὰ ἄρα διὰ τὸ νὰ συστήσω νὰ ἁμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνωμεν ταπεινοφρονες. Ἐὰν ὁ τελώνης, ἄνθρωπος παραδεδομένος εἰς τὴν χειροτέραν κακίαν, ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ὅχι διότι ἐταπεινοφρόνησεν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ἐφάνη εὐγνωμίαν καὶ ἀμολόγησε τί ἦτο, πόσῃ βοήθειαν δὲν δύνανται νὰ κερδίσουν ὅσοι ἔχουν ἐπιτελέσει μεγάλας ἠθικὰς πράξεις, ἐὰν δὲν ὑψηλοφρονούν δι' αὐτάς. Διὰ τοῦτο ἴνα παρακαλῶ καὶ οὐκ ζητῶ καὶ οὐκ ἰκετεύω νὰ ἐξομολογήσθε συνεχῶς εἰς τὸν Θεόν, ἄλλωστε δὲν σὲ φέρω ἐμπρὸς εἰς τοὺς συνδούλους σου, σὴν εἰς θεάτρον, οὔτε σὲ ἀναγκάζω

νὰ φανερώσῃς εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰ ἁμαρτήματά σου ἵνα εἶς τὴν συνειδήσιν σου ἐμπρὸς εἰς τὸν Θεόν, δεῖξέ μου τὰ ἰσχυρά καὶ ζήτησέ μου τὸ φάρμακόν· δεῖξέ τα εἰς ἐκεῖνον, ποῦ δὲν ὀνειδίζει, ἀλλὰ θεραπεύει. Ἄλλωστε καὶ ἂν σιωπῆσῃ σὺ, ἐκεῖνος τὰ γνωρίζει ὅλα. Εἰπέ τα λοιπὸν, διὰ τὸ ὠφελῆσθαι· εἶπέ τα, διὰ τὸ ὄψισθε ἐδῶ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ φύγη εἰς τὴν ἑλλην ζωὴν καθαρὸς καὶ χωρὶς πλημμελήματα, καὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν δυσβάστακτον ἐκείνην διαστροφήν. Οἱ τρεῖς παῖδες προετίμησαν νὰ θεοῦν εἰς τὴν κάμινον καὶ νὰ προσφέρουν τὴν ζωὴν τῶν χάριν τῆς ὀμολογίας πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ παρ' ὅλα τὰ σπουδαῖα τῶν κατορθώματα λέγουσιν· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοίξει τὸ στόμα· βλακὴν καὶ ὄνειδος ἐγεννήθημεν τοῖς δούλοις σου καὶ τοῖς δεσπομένοις σου (Δαν. 3, 33). Διὰ τὴν λοιπὸν ἀνοίγετε τὸ στόμα. Ἐδ τοῦ ἐρωτήσαν, Ἀκριβῶς, ἀπαντοῦν, διὰ τὸ εἰπωμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα ν' ἀνοίξωμεν τὸ στόμα καὶ διὰ τὸ ἐλακώμεν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν εὐοπλαγχνίαν τοῦ Δεσπότη.

(491) Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς ἐσώωσε δύναντι πῦρος, ἐκλιναγώνησε θυρὸν λέοντιν, ἔλυσε πολέμους, κατέπαυσε μάχας, κατέσπασε τρικυμίας, ἀπεμάκρυνε δαίμονας, ἵγνυσε πύλας οὐρανοῦ, ἔσπασε δεσμὴ θανάτου, ἐθεράπευεν ἀσθενεῖς, ἀπέκρουσε θάλασσαν, συνεκράτησε πόλεις σαλευόμενας ἀπὸ σεισμῶν. Ἡ προσευχὴ ἐλωιδετερᾶνει καὶ τὰς ἰσχυρὰς ἐρχομένας πληγὰς καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων προερχομένας ἐπιβουλάς καὶ ὅλα γενικῶς τὰ κακά. Προσευχὴ δὲ ἰσχυρὰ δὲν ἐνοῦσ τὴν ἀπλῶς προφερομένην μὲ τὴν κτείλη, ἀλλὰ τὴν ἀνερχομένην ἀπὸ τῆς θέας τῆς διανοίας. Ὅσοι δὲ τὰ δένδρα, ποῦ ἔχουν βαθεῖας ρίζαι, δὲν ὀπῶν οὔτε ἰερριζώνονται, ἀκόμη καὶ ἂν δεχθῶν μύριαι προσβολὰς ἀνέμων διότι αἱ ρίζαι τῶν εἶναι περιορισμέναι δυνατὰ εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς, εἶσι καὶ αἱ ἀπὸ τὴν θέαν τῆς ψυχῆς ἀναμειψόμεναι προσευχαὶ κατευθίνονται ὑψηλὰ καὶ δὲν παρεκλίνουσι ἀνωκαρμῶν προσβολῶν τῶν διαλογισμῶν, διότι εἶναι σφικτὰ ριζομένηται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε (Ψαλμ. 129, 1).

Ἐπεὶ λέγω αὐτὸ ὅχι διὰ τὸ νὰ ἐπισημῆται ἀπλῶς μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ νὰ ἐφαρμόσῃτε διὰ τῶν ἔργων. Ἐὰν ἡ πρὸς ἀνθρώπους διήγησι τῶν συμφορῶν καὶ διακρατοῦσθαι τῶν κατατριχύντων δεινῶν φέρῃ εἰς τοὺς πονοῦντας κόπην ἀνακούφους, σὴν νὰ διηκολούνη ἢ ἀναπνοὴ διὰ τὸν λόγον, πολὺ περισσότερῶν ψευταγογῶν καὶ παρηγορίας ἔσται

λάθης διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ψυχικῶν σου παθημάτων πρὸς τὸν Δεσπότην. Διότι ὁ ἄνθρωπος συχνὰ βαριέται καὶ ἀπομακρύνει καὶ διώκειν ἐκείνον ποῦ τοῦ διηγείται διαρκῶς τῆς συμφορᾶς του μὲ δάκρυα καὶ θρήνους, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι, ἀλλ' ἀντιθέτως σὲ δέχεται καὶ γὰρ προσλαλεῖ πλησίον του, καὶ ἂν τοῦ ἐκμισσηθῆσαι τὰς συμφορὰς σου ὅλη τὴν ἡμέραν, τότε σὲ ἀγαθῶς καὶ δέχεται τὰς ἰκετήσας σου περισσότερον.

Διὰ τὴν δεξιὰν τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς» (Ματθ. 11, 28). Μᾶς καλεῖ λοιπόν, ἅς μὴ παρακούσωμεν μᾶς προελαλέει πλησίον του, ἅς μὴ ξεφύγωμεν. Καὶ ἂν ἔχωμεν μὴ οἱ ἁμαρτήματα, ὥστε ἅς τρέξωμεν περισσότερον· ἄλλοστε πρὸ πάντων τοιούτους ἀνθρώπους καλεῖ ὁ Θεός· «Ὁὗ γὰρ ἦλθον, λέγει, καλεῖσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετανοίαν» (Ματ. 9, 13). Καὶ ἐδῶ δὲ ἐννοεῖ τοὺς φορτωμένους, τοὺς κουρασμένους, τοὺς συντετριμμένους ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτημάτων. Λέγεται Θεὸς παρηγορίας καὶ Θεὸς οἰκτιρῶν, οὗτοι διαρκῆς ἔργον του εἶναι τοῦτο· νὰ παραμυθῆ καὶ παρηγορῆ τοὺς πονούντας καὶ θλιβομένους, ἀσάδηστοι ἁμαρτήματα κὶ ἂν ἔχουν.

Ἀρκεῖ μόνον νὰ παραδοθῶμεν εἰς αὐτόν, νὰ τρέξωμεν πρὸς αὐτόν καὶ νὰ μὴ μένωμεν μακρὰν, καὶ τότε μὲ τὴν πείραν θὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τούτων· καὶ ἂν τελώμεν τὴν προσευχὴν μὲ ψυχικὴν ἔντασιν καὶ θερμῆν, κανὲν ἀπὸ τῶ γῆρας κακῶν δὲν θὰ δινηθῆ νὰ μᾶς λυθῆσῃ· διότι κινδυνεύοιτε κακῶν καὶ ἂν ἐπέλθῃ, θὰ τὸ ἀποκρούσωμεν εὐκόλως αὐτήν. Καὶ τί ποράδοσον εἶναι νὰ ἐπιτυχάνῃ τὴν λύσιν τῶν ἀντιεσθῆτων τοῦ βίου ἢ δύναμις τῆς προσευχῆς, διατι τὴν αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων σφόδρῃ καὶ ἀφανίσῃ τὴν φύσιν; Λὰ νὰ καταρθώσωμεν λοιπὸν καὶ τὸν παρόντα βίον νὰ διασώσωμεν μὲ ἀνεπισημὸν καὶ τὰ διαπραχθέντα ἁμαρτήματα νὰ ἀποβάλλωμεν καὶ μὲ παρηγοσίαν πρὸ τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ νὰ σταθῶμεν, ἅς παρασκευάζωμεν διαρκῶς τὸ φάρμακον τοῦτο πρὸ τῶν ταυτῶν μας, χρησιμοποιοῦντες ὡς συνθετικὰ στοιχεῖα δάκρυα, προσήλωση, ἐπισημὴν καὶ καρτερίαν. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ διαρκὴ ὑγείαν θὰ εὔρωμεν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς τὰ ἀγαθὰ θὰ κερδίσωμεν. Καὶ εἴθε νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι οὗ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁμοῖον μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀΐχῃ ἢ δόξα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ**

**ΑΡΧΑΙΟΝ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ**